

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 62

Том 3

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Збірник включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 035 «Філологія» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3).

Видання включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол 1 від 04.09.2023 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв**, Засл. діяч мистецтв України.

Головні редактори серії: доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов професійного спілкування **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики **М.В. Мамич**.

Редакційна колегія серії «Філологія»:

С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; **І.І. Дмитрів**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов, Міжнародний гуманітарний університет; **А.А. Кісельова**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія»; **А.П. Ладиненко**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Г.В. Савчук**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет; **Ю.О. Томчаковська**, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.В. Шевченко-Бігенська**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов № 1, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.К. Гадамський**, доктор філологічних наук, доктор габлітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:
Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2023

© Міжнародний гуманітарний університет, 2023

Воробйова О. С.,*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»***Жадан Т. В.,***магістрантка спеціальності 035 Філологія
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ПРАГМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ДОПИСІВ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Анотація. Статтю присвячено прагматичній перекладу дописів у соціальних мережах визначних постатей сьогодення, які мають вплив на суспільство, а саме Стівена Кінга (одного з найпопулярніших американських письменників сучасності, який від початку повномасштабного вторгнення в нашу країну не перестає підтримувати український народ) та Бориса Джонсона (британського політичного діяча, колишнього Прем'єр-міністра Великої Британії, який після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, неодноразово висловлювався на підтримку українського народу, зайняв активну проукраїнську позицію та підтримує санкції проти країни-агресора).

В наш час, соціальні мережі є не лише засобами для спілкування, а й знаряддям впливу на аудиторію різних країн світу. Чим більше підписників у людини в соціальних мережах, тим більше користувачів дослухаються до її думки. Це, беззаперечно, є чудовою платформою для того, щоб доносити аудиторії свої думки та ідеї, але в той же час, це нова галузь для досліджень у мовознавстві, перекладознавстві та інших сферах філологічних та міждисциплінарних гуманітарних досліджень.

Аналіз дописів відомих людей у соціальних мережах в контексті прагматики перекладу може багато розповісти про те, як вони відносяться до своїх підписників, досліджуючи лише, наприклад, яку цільову аудиторію охоплює контент, стиль написання повідомлення, а саме які лексичні та граматичні засоби виразності використовує автор для створення своїх дописів та який меседж він хоче ними донести.

Запропоноване дослідження підкреслює значимість соціальних мереж у нашому житті не лише як засобу спілкування, але й також як сфери лінгвістичних досліджень; спрямоване на систематизацію й ілюстрацію мовних засобів, що використовуються в оригінальному тексті для досягнення бажаного прагматичного ефекту; має на меті детальний опис перекладацьких засобів, що застосовуються для адекватної й еквівалентної передачі лінгвістичної та екстралінгвістичної складової дописів як нового жанру публіцистичного стилю мовлення, виконаний на матеріалі перекладів зазначених текстів авторами цієї статті.

Ключові слова: соціальні мережі, допис, комунікація, авторська стилістика, прагматика перекладу.

Постановка проблеми. Соціальні мережі відіграють важливу роль у житті більшості людей по всьому світові. Через це, користувачі мережі Інтернет слідкують за різними визначними діячами, що мають на них вплив, навіть якщо останні цього не усвідомлюють. За кожним дописом, ретвітом та пересиланням інформації є своя мета, яка досягається завдяки використанню певних стилістичних засобів виразності на лексичному та граматичному рівнях мови. Тож, актуальність цієї роботи полягає у необхідності дослідити тексти дописів у соціальних мережах на предмет їхньої оригінальної прагматичної цінності та особливостей її передачі засобами мови перекладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 1950–1960-х роках 20 століття, завдяки роботам таких дослідників, як Джон Остін (John Langshaw Austin), Джон Сірл (John Rogers Searle) та Пол Грайс (Herbert Paul Grice), які вивчали важливі аспекти комунікації та взаємодії мовних засобів в різних контекстах, була сформована базова теорія прагматики [1, с. 156]. У 1970–1980 роках прагматика виокремилася в самостійну дисципліну та почала активно розширювати свою проблематику.

Починаючи з 1990-х років, прагматика перекладу стає центральною темою перекладознавчих досліджень. Серед ключових аспектів виділяються загальнотеоретичні проблеми прагматики перекладу та прагматична адаптація тексту й ко-

мунікативно-прагматичні особливості перекладу різних типів текстів, включаючи ділові листи, міждержавні угоди, публіцистику, PR-жанри та художню літературу. В центрі досліджень знаходяться аспекти, пов'язані з ефективністю та адаптацією мовних засобів для досягнення комунікативних цілей в перекладі [2; 3].

Перекладачі використовують прагматичний аналіз для визначення, яка інформація може бути вилучена або змінена під час перекладу. Це важливо, оскільки рецептор оригінального тексту і рецептор перекладу зазвичай мають відмінний мовний досвід, різну етнічну ментальність та різні фонові знання. Досягнення комунікативної мети в перекладі якраз і вимагає прагматичної адаптації, яка, в свою чергу, бере до уваги особливості мовної картини світу та фонових знань рецептора перекладу [4].

Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити, як англомовні повідомлення в соціальних мережах впливають на аудиторію, дослідити та проілюструвати, які засоби мовної комунікації використовуються в оригінальних текстах та як вони можуть передаватися засобами української мови.

Виклад основного матеріалу. Прагматика перекладу в контексті аналізу дописів відомих людей у соціальних мережах включає дослідження взаємодії мовних факторів, комунікативних стратегій та способів впливу на аудиторію у цьому спе-

цифічному медійному середовищі. Сучасні соціальні мережі стали популярним інструментом вираження думок для таких публічних осіб, як відомі письменники, політики, бізнес-лідери. Аналізуючи дописи цих осіб у соціальних мережах, прагматика перекладу розглядає наступні аспекти:

1. Аудиторія та комунікативні цілі.
2. Вживання мовних засобів.
3. Стиль та тон.
4. Емоційний контекст.
5. Реакція аудиторії [4].

Аналіз дописів таких відомих людей, як, наприклад, Стівен Кінг та Борис Джонсон, та їхніх перекладів українською мовою в контексті прагматики перекладу може розкривати цікаві відомості про те, як вони спілкуються зі своєю аудиторією та якими є лінгвістичні та екстралінгвістичні особливості передачі їхніх повідомлень в україномовному культурному контексті.

Розглянемо особливості мовної та позамовної реалізації значених вище аспектів на конкретних прикладах.

1. Цільова аудиторія.

Дослідження цільової аудиторії дописів допомагає зрозуміти, як їхні автори адаптують свою комунікацію до аудиторії. Наприклад, Борис Джонсон, як політик, спрямовує свої повідомлення до аудиторії, що цікавиться політикою. Він може ділитися політичними новинами, коментарями до суспільних подій і застосовувати політичний жаргон, оскільки його цільова аудиторія зацікавлена в політиці та громадських питаннях.

2. Вживання мовних засобів.

Перекладачі повинні бути здатні розуміти, які слова та вирази використовують ці відомі особи, і вибирати відповідні еквіваленти при перекладі. Це особливо важливо, оскільки автори дописів можуть використовувати або створювати лексичні, зокрема сленгові, інновації та okazionalizmi.

Наприклад, Стівен Кінг, який відомий своїм унікальним авторським стилем, може створювати нові слова та фрази, які мають особливе значення в його творчості. Перекладачі повинні бути уважними до цих творчих інновацій та шукати й застосовувати такі еквівалентні одиниці в мові перекладу, які б максимально точно передавали значення цих лексем та відображали й реалізовували індивідуальний стиль автора.

Наведемо декілька прикладів okazionalizmi образних лексичних одиниць, які може використовувати Стівен Кінг, та їхні можливі переклади українською мовою:

- *chortle* – можливий переклад: ‘чортихатися’;
- *unputdownable* (досл. ‘така (про книгу), яка не дає себе відкласти’) – можливий переклад: ‘надзвичайно захоплююча’, або синонімічно
- *page-turner* (досл. ‘така (про книгу), яка є настільки цікавою, що той, хто її читає, безперервно гортає сторінки’) – можливий переклад: ‘надзвичайно захоплююча’ або ‘надзвичайно цікава’;
- *creepypasta* – можливий переклад: ‘жахлива історія’;
- *writer's block* – можливий переклад: ‘творча криза’.

Борис Джонсон, як політик, може використовувати політичний жаргон та термінологію, які можуть бути унікальними для політичної сфери. Перекладачі мають розуміти цей професійний жаргон і використовувати відповідну лексику та фразеологію в перекладі.

Нижче наведено приклади політичних жаргонізмів та реалій англійського політичного життя, які використовував в своїх дописах Борис Джонсон, та їхні можливі переклади українською мовою:

- *U-turn* – можливий переклад: ‘зміна рішення’;
- *backbencher* – ‘рядовий член (британського) парламенту’;

- *Shadow Cabinet* – ‘опозиційний кабінет міністрів’;
- *Whip* – ‘відповідальний за голосування’;
- *vote of no confidence* – ‘голосування про відсутність довіри’.

3. Стиль та тон.

Аналізуючи дописи цих відомих осіб, можна визначити їхній стиль та тон комунікації. Наприклад, Стівен Кінг часто використовує літературну мову та гумор у своїх дописах. В одному зі своїх постів він написав: *If your coffee table has not collapsed from books, you don't have enough books.* – ‘Якщо ваш кавовий столик не обвалився від книжок, ви не маєте достатньо книжок’ [5]. Таке висловлювання свідчить про його власний літературний стиль та гумористичний підхід до комунікації.

Борис Джонсон, політик та колишній мер Лондона, відомий своїм політичним жаргоном та живим і динамічним стилем спілкування, написав в одному зі своїх твіттів: *Time to make the UK again big!* – ‘Час зробити Велику Британію знову Великою!’ [6].

Очевидно, що кожен з цих відомих осіб має свій власний стиль та тон комунікації, які відображають їхні професійні та особистісні характеристики.

Отже, вживання певних мовних засобів при передачі іншою мовою дописів відомих осіб вимагає ретельного аналізу їхнього стилю та тону, а також вибору відповідних мовних еквівалентів, щоб зберегти автентичність їхнього комунікативного стилю при перекладі.

4. Емоційний контекст.

Емоційний контекст грає важливу роль у комунікації цих відомих осіб через соціальні мережі.

Стівен Кінг, наприклад, часто використовує гумор і жаргет в своїх дописах, що, в свою чергу, може створити позитивний емоційний контекст для читачів. При перекладі важливо зберегти гумористичний тон і старанно обирати адекватні жаргетливі вирази.

Борис Джонсон, як політик, може спрямовувати свої повідомлення на викликання серйозних емоцій, таких як довіра або обурення. Перекладач має виразно передавати цей емоційний меседж при точному збереженні змісту повідомлення.

Збереження емоційного контексту важливо для того, щоб переклад був максимально відповідним оригіналу та викликав ті ж самі емоції у читачів.

5. Реакція аудиторії.

Аналіз реакції аудиторії на дописи відомих осіб грає важливу роль у визначенні успішності перекладу. Реакція читачів або фоловерів реалізується через наступні фактори.

- 5.1. Реакція на публікацію.

Оцінка лайків, коментарів, репостів і загальної активності щодо публікації є важливою. Якщо переклад вдало передав оригінальну інтенцію, то публікація може зібрати багато позитивних реакцій.

- 5.2. Коментарі.

Аналіз коментарів може допомогти визначити, чи сприйняли читачі переклад, а також чи були які-небудь питання або незрозумілі моменти стосовно перекладу. Це може бути корисним для подальшого вдосконалення перекладацьких навичок.

- 5.3. Спілкування з аудиторією.

Відомі особи можуть взаємодіяти зі своєю аудиторією через коментарі та відповіді на запитання. Перекладачі повинні бути уважні до цього спілкування та намагатися передавати відповіді відомих осіб якнайточніше.

- 5.4. Змістовність та точність.

Змістовність та точність перекладу грають важливу роль у передачі інтенції та змісту повідомлення відомої особи. Ці аспекти визначають, наскільки вдалим і адекватним є переклад та наскільки він відповідає стилістиці та тону оригіналу.

Змістовність в перекладі полягає в тому, наскільки точно передаються основні ідеї та повідомлення з оригіналу. Це означає, що перекладач повинен зрозуміти не лише лексичний зміст тексту, але й його контекст, підтекст, інтенцію та смислові нюанси. Якщо перекладач може передати всі ці аспекти, то змістовність перекладу є високою. Якщо частина ідей чи контексту втрачається, то змістовність може бути порушеною.

Точність перекладу визначає, наскільки вірно і без спотворень передаються слова, терміни та фрази з оригіналу. Навіть найвдаліший переклад повинен бути максимально точним, оскільки навіть невеликі неточності можуть викликати непорозуміння або змінити сенс тексту. Точність також включає в себе відповідність особливостям граматичної будови та лексичного складу мови перекладу.

Щодо стилістики та тону відомої особи, перекладач повинен бути здатним відтворити її унікальний стиль мовлення та манеру висловлювання. Це означає, що перекладач має розуміти, які вирази, звороти та стилістичні рішення є характерними для цієї особи, і відтворювати їх у перекладі. Якщо перекладачеві вдається передати стиль та тон відомої особи, це допомагає зберегти прагматичний контекст оригіналу та забезпечує отримання більш вдалого враження у читачів перекладу.

Отже, змістовність, точність, стилістика та тон мовлення є надважливими у визначенні якості перекладу дописів відомої особи. Перекладач має бути спроможним зберегти всі ці аспекти, щоб досягти максимальної адекватності перекладу та передати інтенцію оригіналу.

5.5. Взаємодія зі спільнотою.

Реакція аудиторії відображає взаємодію між відомими особами та їхніми підписниками. Якщо взаємодія зберігається після перекладу, це може свідчити про успішність перекладу.

Аналіз реакції аудиторії допомагає зрозуміти, наскільки вдалим був переклад та якого ефекту було досягнуто серед читачів чи підписників.

Усі ці аспекти є важливими для вивчення та розуміння того, як відомі особи спілкуються через соціальні мережі та як це впливає на сприйняття їхніх повідомлень в різних культурних та мовних середовищах.

Висновки. Отже, аналіз лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників, що формують прагматичний потенціал дописів відомих людей як особливого жанру публіцистичної або епістолярної літератури, проведений на матеріалі дописів Стівена Кінга та Бориса Джонсона, дозволяє узагальнено констатувати, що пости слугують не тільки засобами комунікації, а й мають значний вплив на аудиторію.

Вивчення та ілюстрація конкретними прикладами в цьому дослідженні таких аспектів формування прагматичної складової тексту, як аудиторія та комунікативні цілі, вживання мовних засобів, стиль та тон висловлювання, емоційний контекст та реакція аудиторії, а також аналіз особливостей передачі цих чинників при перекладі, уможливує висновок про те, що дискурс соціальних мереж є сферою для наукових, зокрема лінгвістичних та перекладацьких розвідок, що набирає обертів. Авторські дописи в мережі Інтернет є джерелом жаргонних та професійних інновацій.

Перспективним є більш детальний аналіз лексичних і прагматичних засобів створення прагматичного ефекту в англомов-

них дописах відомих людей та особливостей їх передачі в україномовному культурному контексті.

Література:

1. Levy J. Translation as a Decision Process. In L. Venuti (ed.). The Translation Studies Reader. London and New York: Routledge, 2000. Pp. 148–159.
2. Карамішева І. Термін «прагматика» у сучасній лінгвістиці. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Львів : 2004. № 503 Проблеми української термінології. С. 128–131.
3. Тур М.Г. Трансцендентальна прагматика як дискурсивна етика. Практична філософія. № 3. 2008. С. 158–167.
4. Куц С.О., Костенко Г.М., Лазебна Н.В., Підгорна А.Б., Кузнєцова І.В. Прагматична адаптація та її особливості під час перекладу текстів різних жанрів: монографія. Запоріжжя : Кругозір, 2015. 148 с.
5. Twitter Stephen King. URL: <https://twitter.com/StephenKing> (дата звернення: 30.10.2023).
6. Twitter Boris Johnson. URL: <https://twitter.com/BorisJohnson> (дата звернення: 30.10.2023).

Vorobiova O., Zhadan T. Pragmatics of translating social media posts of the prominent people

Summary. The article dwells on the pragmatics of translating social media posts by prominent figures who have an impact on society, namely Stephen King (one of the most popular American writers of our time, who has not ceased to support the Ukrainian people since the beginning of the full-scale invasion of our country) and Boris Johnson (a British politician, former Prime Minister of Great Britain, who, after the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, has repeatedly expressed his support for the Ukrainian people, has taken an active pro-Ukrainian position and supports sanctions against the aggressor country).

Nowadays, social networks are not only a means of communication, but also a tool for influencing audiences around the world. This is undoubtedly a great platform for communicating thoughts and ideas to the audience, but at the same time, it is a new area for research in linguistics, translation studies and other areas of philological and interdisciplinary humanitarian research.

Analyzing the posts of famous people on social media in the context of translation pragmatics can demonstrate a lot about their attitude to followers, examining, for example, the target audience of the content, the style of writing, namely, what lexical and grammatical means of expression the author uses to create his or her posts and what message he or she wants to convey.

The proposed study emphasizes the importance of social media in our lives not only as a means of communication, but also as a field of linguistic research; aims to systematize and illustrate the linguistic means used in the original text to achieve the desired pragmatic effect; provides the analysis of the translation tools applied to adequately convey the linguistic and extra-linguistic components of posts as a new genre of journalistic style of speech, based on the translation performed by the authors of this article.

Key words: social media, post, communication, author's style, translation pragmatics.

*Домаренко М. В.,**викладач кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗВО (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. Наукова стаття «Використання нейромереж для проведення занять з іноземної мови в ЗВО (на прикладі англійської мови)» присвячена розгляду можливостей застосування нейромереж у сфері навчання іноземним мовам в закладах вищої освіти. Іноземні мови завжди були необхідними для спілкування на рівні не тільки окремих людей, але і держав. Використання передових технологій, в тому числі і таких як нейромережі, може значно покращити якість та ефективність процесу навчання.

У статті пропонується до розгляду аналіз сучасного стану проблеми використання нейромереж для навчання іноземним мовам в університетах і вищих навчальних закладах. Розглядаються існуючі виклики та можливості, які стоять перед цим підходом і наводяться конкретні приклади.

Для кращого розуміння технічних аспектів використання нейромереж у навчанні іноземним мовам надається стислий і спрощений огляд основних типів та архітектур релевантних нейромереж, які використовуються для обробки природної мови.

В статті розглядаються 3 різні способи використання нейромереж для проведення занять в ЗВО і підготовки до них. До них відносяться: персоналізоване навчання, автоматизоване оцінювання та залучення мовних асистентів.

Окрім того, наводяться результати експериментального дослідження, яке демонструє ефективність, якість, недоліки і проблеми вказаних вище способів використання нейромереж.

Описується одна із головних проблем, що виникає при залученні нейромереж до освітнього процесу. А саме, необхідність підготовки викладачів до коректного використання нейромереж. Також увага приділяється факту новизни нейромереж, що спричиняє неготовність до їх використання і фінансування на державному рівні.

Загальні висновки підкреслюють значущість та перспективи використання нейромереж для покращення навчання іноземним мовам у вищих навчальних закладах, але також вказують на необхідність ретельної підготовки та підтримки викладачів і студентів як з боку адміністрації університетів, так і з боку держави, що є необхідністю для успішної імплементації цих інновацій.

Ключові слова: нейромережа, освіта, іноземні мови, англійська мова, ЗВО.

Постановка проблеми. Протягом останнього року тема нейромереж набрала значної популярності як серед звичайних людей, так і серед впливових корпорацій. Їх використання зростає, вони широко застосовуються в різних сферах, таких як обробка природної мови, розпізнавання мовлення, машинний переклад, тощо. Одним із напрямків застосування нейромереж є сфера освіти, зокрема викладання іноземних мов. Нейромережі можуть допомогти вирішити деякі проблеми, пов'язані з підготовкою та проведенням занять з іноземної мови в ЗВО, такі як адаптація навчального матеріалу до рівня студентів, генерація завдань та тестів, автоматична оцінка навичок студентів, персоналізація навчального процесу тощо.

Метою статті є дослідження можливостей та переваг використання нейромереж для проведення занять з іноземної мови в ЗВО.

Виклад основного матеріалу. У цій статті ми розглянемо, як саме нейромережі можуть стати потужним інструментом у сфері навчання іноземним мовам в закладах вищої освіти. Крім того, спробуємо зрозуміти, як ці штучні системи працюють і як вони можуть поліпшити якість навчання та викладання.

Для розуміння потенціалу нейромереж в освіті, необхідно надати опис того, що таке нейромережі і як вони можуть бути застосовані для навчання іноземним мовам.

Нейромережі – це інформаційні системи, які намагаються моделювати роботу людського мозку. Вони складаються з великої кількості зв'язаних між собою одиниць, яких називають нейронами або штучними нейронами. Кожен такий нейрон приймає вхідні дані, обробляє їх і видає вихідні дані. Основ-

на ідея полягає в тому, що штучні нейрони можуть навчатися і адаптуватися до нової інформації на основі прикладів.

Нейромережі використовуються для обробки природної мови, яка включає в себе тексти, мовлення та інші аспекти комунікації. Для цього використовуються спеціальні архітектури, які навчаються розуміти та генерувати мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиліття різноманітні типи нейромереж і їх використання дуже ретельно досліджувались і описувались у різних наукових працях. З таких робіт ми знаємо про рекурентні нейромережі (RNN), котрі можуть аналізувати послідовності слів та передбачити наступне слово в тексті. RNN використовують, наприклад, для розпізнавання тексту написаного від руки [1, с. 855] або розпізнавання мови людини [2, с. 338]. Згорткові нейромережі (CNN) можуть визначати патерни у тексті, такі як ключові слова чи фрази, їх використовують для створення систем рекомендації контенту [3, с. 2644], обробки природної мови [4, с. 160], створення нейрокомп'ютерного інтерфейсу [5, с. 142], тощо. Трансформери, такі як BERT і GPT, можуть розуміти зв'язки між словами та створювати великі моделі, які можуть генерувати текст або відповідати на запитання і творити контент подібно до людей [6].

Такі нейромережі відкривають нові можливості для навчання та викладання іноземних мов, і далі ми розглянемо, як саме це використовується у закладах вищої освіти.

Використання нейромереж для викладання іноземних мов є актуальною та перспективною проблемою, яка вимагає глибокого теоретичного та практичного дослідження. Як вже було нами

визначено, нейромережі є штучними інтелектуальними системами, які здатні навчатися на основі даних та адаптуватися до різних умов. Вони можуть застосовуватися для розв'язання різноманітних завдань, пов'язаних з вивченням іноземних мов, таких як розпізнавання мови, переклад, генерація тексту, оцінювання рівня знань, створення інтерактивних сценаріїв, тощо.

Одним з напрямків застосування нейромереж для викладання іноземних мов є розробка інтелектуальних асистентів, які можуть сприяти покращенню комунікативних компетенцій студентів. Такі асистенти можуть мати форму чат-ботів, голосових агентів або віртуальних персонажів, які можуть вести діалог з користувачем на певну тему, використовуючи природну мову. Наприклад, У Китаї розроблено проект *Liulishuo*, який пропонує персоналізований курс англійської мови з використанням голосового асистента, який може розуміти, відповідати та оцінювати вимову користувача. Такі асистенти використовують нейромережі для розпізнавання та генерації мови, здійснення семантичного аналізу, побудови діалогової стратегії та надання зворотного зв'язку.

Використання нейромереж для проведення занять з іноземної мови саме в ЗВО є відносно новим явищем. У приклад можемо навести *Grammarly*. *Grammarly* – це американський хмарний помічник для набору тексту. Він перевіряє орфографію, граматику, пунктуацію, ясність, цікавість і помилки в англійських текстах. Також виявляє плагіат і пропонує заміни для виявлених помилок [7]. Крім того, *Grammarly* дозволяє користувачам налаштувати стиль, тон і мову відповідно до контексту. За інформацією, яку надає сама компанія, з нею співпрацюють понад 3000 закладів освіти, в тому числі і ЗВО [8].

В Україні на загальнодержавному рівні впровадження нейромереж у ЗВО задля покращення методик вивчення іноземних мов на даний момент не відбувається. Наявними є лише випадки індивідуальної ініціативи окремих викладачів.

Далі ми розглянемо різні способи використання нейромереж, які спрямовані на поліпшення навчання іноземним мовам і підготовку до занять в закладах вищої освіти. Увага буде приділена 3 аспектам: персоналізація навчання, автоматизація оцінювання, мовні асистенти.

Персоналізоване навчання. Однією з ключових переваг використання нейромереж для поліпшення навчання іноземної мови є можливість створення персоналізованих програм навчання для кожного студента. Це означає, що викладачі можуть надавати студентам індивідуальні матеріали та завдання, які відповідають їхнім потребам та рівню знань. До переваг такого персоналізованого навчання можемо віднести:

Адаптація до індивідуальних потреб. Нейромережі можуть аналізувати навчальний прогрес та ідентифікувати слабкі та сильні сторони кожного студента. На основі цієї інформації, вони створюють навчальний план, який враховує потреби кожного учня.

Індивідуальні завдання та матеріали. За допомогою нейромереж можливо створювати індивідуальні завдання та матеріали для кожного студента.

Оцінка і відстеження прогресу. Нейромережі дозволяють викладачам відстежувати прогрес кожного студента в реальному часі.

Забезпечення мотивації. Персоналізація робить процес навчання більш цікавим і краще залучає до нього студентів, оскільки вони більше зацікавлені в матеріалах, що відповідають їхнім індивідуальним потребам та інтересам.

Наступний спосіб використання нейромереж – це *Автоматизоване оцінювання*. Воно дозволяє використовувати комп'ютерні системи, основані на нейромережах, для оцінювання студентських робіт, завдань та вправ. Виділимо наступні переваги введення автоматизованого оцінювання:

Об'єктивність: Системи на основі нейромереж оцінюють студентські роботи об'єктивно і консистентно, не піддаються емоційному впливу і не втомлюються.

Швидкість. Нейромережі можуть оцінити студентську роботу в декілька секунд, що зменшує час, необхідний для повернення результатів студентам.

Складність оцінювання. Системи на основі нейромереж можуть оцінювати різні аспекти студентських робіт, включаючи правильність відповідей, граматику коректність, структуру тексту та стилістику.

Забезпечення зворотного зв'язку. Після автоматизованої оцінки системи можуть надавати студентам докладний зворотний зв'язок, вказуючи на помилки та недоліки у їхніх роботах.

Масштабність. Системи автоматизованої оцінки можуть бути використані для великої кількості студентів одночасно.

Навчання моделей. Нейромережі можуть постійно вдосконалюватися та навчатися на прикладах, що робить їх здатними до більш точної та ефективної оцінки з часом.

Крім того, такий підхід може бути корисним для викладачів, оскільки він звільняє їх від необхідності витрачати час на рутинне оцінювання та дозволяє зосередитися на більш важливих аспектах навчання.

Мовні асистенти – ще один спосіб використання нейромереж. Вони представляють собою інтерактивні системи, які спілкуються зі студентами. Серед їх особливостей та переваг можемо виділити:

Навчання в реальному часі. Мовні асистенти на основі нейромереж можуть взаємодіяти зі студентами та викладачами в режимі реального часу. Вони можуть служити співрозмовниками, виправляти вимову, надавати відповіді на запитання та створювати ситуації для практики мови в аутентичних ситуаціях.

Персоналізований підхід. Мовні асистенти можуть адаптуватися до рівня знань та потреб кожного студента або викладача. Вони здатні допомагати викладачу у створенні планів, завдань та вправ.

Мовні аналізи: Мовні асистенти на основі нейромереж можуть аналізувати вимову та виразність студентів та здатні надавати статистику та поради для поліпшення мовних навичок.

Загалом, мовні асистенти на основі нейромереж можуть відкрити нові можливості для ефективного навчання іноземним мовам в закладах вищої освіти.

Адекватна та повна реалізація описаних вище: персоналізованого навчання, автоматизації оцінювання та мовного асистента вимагає участі університету та відповідного фінансування. Адже деяке програмне забезпечення є доволі обмеженим в своїх безкоштовних версіях (наприклад *ChatGPT*), інше повністю платне. В окремих випадках необхідне ПО має плани і версії, з функціоналом підлаштованим під рівень університетів (*Grammarly*). Розрахунок в них йде на загальну інтеграцію в освітню установу, а не на одного окремого користувача.

Далі ми зосередимося на тестуванні, спрямованому на оцінку ефективності та якості способів використання нейромереж для навчання іноземним мовам в університетському середовищі та описі можливих проблем, що необхідно буде подолати. Описане дослідження проводиться з позиції окремого викладача і з використанням звичайних безкоштовних версій програмного забезпечення. Це, у свою чергу, сильно обмежує можливості і обсяг тестування, але краще демонструє середньостатистичний досвід користувача, котрий немає відповідного необхідного фінансового забезпечення на індивідуальному рівні і програмного на рівні ЗВО.

Персоналізоване навчання. Для реалізації підходу персоналізованого навчання нами був обраний *ChatGPT* – чат-бот на основі мовної моделі, розроблений *OpenAI*. Він дозволяє ко-

ристувачам уточнювати та підлаштовувати розмову під бажану довжину, формат, стиль, рівень деталізації та мову [9].

У якості експерименту для створення персоналізованого плану був створений запит з описом доступного для студента часу, поточних оцінок і бажаного часового терміну плану в 1 семестр. На основі запиту ChatGPT створив індивідуальний план для студента. У подальшій розмові з ChatGPT цей план можна скорегувати. Зменшити або збільшити кількість доступних для занять годин, попросити переписати план з урахуванням покращення або погіршення оцінок, розширити його та розписати більше деталей. На основі цього плану також можна вести подальший розвиток персоналізованого підходу для навчання. Наприклад, якщо студент навчається на спеціальності IT, виходячи з цього ми можемо створити запит на підбір відповідних фахових матеріалів різного формату.

Основною перепорою для викладача може стати невміння користуватись ChatGPT або іншими схожими інструментами. Вони вимагають від користувача вміння правильно створювати запити. Для вирішення цієї проблеми необхідно як мінімум наявність у викладача правильно сформульованих шаблонів для запитів, а бажаним є проходження курсів від професіоналів з отримання навичок «техніки підказок». Техніка підказок (англ. «Prompt engineering») в основному використовується в комунікації з моделями, що працюють по принципу "текст-текст" і "текст-зображення" – це процес структурування тексту, який може бути інтерпретований і зрозумілий генеративною моделлю штучного інтелекту [10, с. 6]. Такі курси необхідні для того, щоб викладач не просто міг використовувати існуючі шаблони для створення персоналізованих планів, але і був здатний підлаштовувати їх під свої особисті потреби.

Автоматизація оцінювання. Для перевірки автоматичного оцінювання був взятий інший чат бот Microsoft Bing, який базується на випущеній у 2023 році версії GPT-4 від Open AI [11]. Для експерименту з автоматичним оцінюванням був створений запит на оцінювання роботи студента і було почергово скопійовано дві різні цифрові роботи. Перша робота була без помилок, чат бот правильно розпізнав їх відсутність і вірно надав найвищу оцінку. Друга робота мала помилки, чат-бот розпізнав їх наявність виділив і поставив нищу оцінку, ніж першій роботі. Серед складнощів необхідно відмітити проблему правильності створення запиту, яка вже була описана раніше. Також перевірка завдань певної форми може викликати складнощі. У прикладі можемо привести завдання з розкриттям дужок, в яких студент повинен, поставити слово у правильну форму. Ці слова буде необхідно окремо виділити для чат бота, що займе час і зменшить ефективність автоматизації. Тут варто зауважити, що чат бот Microsoft Bing не розроблявся для оцінки студентських робіт. Це лише одна з його можливостей. Для більш високої ефективності необхідні спеціалізовані моделі онлайн чат-ботів або окремого програмного забезпечення, які було б інтегровано в діяльність університетів.

Інша проблема, це те, що перевірки підлягають лише цифрові версії робіт, перевірити роботу студента у зошиті за допомогою Microsoft Bing неможливо.

Мовний асистент. Для наступного експерименту ми змоделювали ситуацію, коли необхідно підготувати план заняття та деякі матеріали для нього. Нами знову було використано ChatGPT. У запиті ми вказали тему Present Simple, рівень студентів A2. Чат боту також було необхідно створити 2 завдання на граматику з відповідної теми. Одне у вигляді тесту, інше на розкриття дужок з правильним вибором форми слова, яке в них написано. Окрім того, йому у необхідність було поставлено порекомендувати цікаву активність для студентів, щоб зробити невелику перерву під час заняття.

У відповідь було отримано план розрахований на заняття тривалістю 60 хвилин та зазначення необхідного обладнання. ChatGPT створив невеликі завдання, які, за необхідності, можна розширити за допомогою додаткового запиту. І порекомендував 15 хвилинну активність під назвою "Guess the Action", яка відповідає заданим у запиті параметрам. Нами була помічена лише одна неточність, замість першого тестового завдання з множим вибором типу а,б,в чат бот створив звичайне завдання на розкриття дужок і декількома варіантами в них. Таку некоректність також можна виправити додатковим запитом, в якому буде точніше описано параметри завдання, котре необхідно створити. Окрім того, за допомогою додаткових запитів можна змінити план відповідно до тривалості заняття, наявності або відсутності певного обладнання та інших критеріїв.

Проблем з використанням інструментів, що працюють на нейромережах, у якості мовних асистентів знайдено не було. Виключенням є вже описана нами проблема пов'язана з навичками «техніки підказок».

Висновки. Дослідження та практична реалізація використання нейромереж для проведення занять з іноземної мови в закладах вищої освіти вказують на значний потенціал цієї технології у поліпшенні навчання та підготовки студентів.

При персоналізованому навчанні нейромережі дозволяють створювати унікальні навчальні плани для кожного студента, враховуючи його рівень знань та індивідуальні потреби.

Автоматизована оцінка за допомогою нейромереж забезпечує об'єктивність та консистентність процесу оцінювання. Це поліпшує якість оцінювання та скорочує кількість часу, котрий витрачається на механічну роботу.

Нейромережі, у якості мовних асистентів для викладачів, полегшують планування занять у ЗВО, а також пришвидшують та покращують підбір та створення матеріалів для них.

Однак, важливо відзначити, що для успішного використання нейромереж в навчанні іноземним мовам викладачі повинні мати навички створення коректних та ефективних запитів до систем. Отримання навичок «техніки підказок» є важливим етапом у використанні цієї технології, і відповідна підготовка викладачів стає важливим завданням для подальшого розвитку використання нейромереж у ЗВО.

У свою чергу, ЗВО повинні інтегрувати нейромережі у свою систему і надавати викладачам доступ до професійного програмного забезпечення і допомогу в освоєнні відповідних навичок.

Загалом, нейромережі демонструють ефективність та потенціал для покращення навчання іноземним мовам в закладах вищої освіти, але їх успішна імплементація вимагає співпраці між технічними та педагогічними спеціалістами для досягнення максимальних результатів. Можливість подальших наукових досліджень вбачаємо в розробці і тестуванні способів інтеграції нейромереж в сферу освіти.

Література:

1. Graves Alex, Marcus Liwicki, Santiago Fernández, Roman Bertolami, Horst Bunke, and Jürgen Schmidhuber. "A Novel Connectionist System for Unconstrained Handwriting Recognition." IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence 31, № 5 (2009); pp. 855–868.
2. Sak Hasim, Andrew W. Senior, and Françoise Beaufays. "Long short-term memory recurrent neural network architectures for large scale acoustic modeling." INTERSPEECH (2014); pp. 338–342.
3. Oord Aaron van den, Sander Dieleman, and Benjamin Schrauwen. 2013. "Deep Content-Based Music Recommendation." In Advances in Neural Information Processing Systems 26 (2013), edited by Christopher Burges, Léon Bottou, Max Welling, Zoubin Ghahramani,

- and Kilian Weinberger. Vol. 26. Lake Tahoe, NV, USA: Neural Information Processing Systems Foundation (NIPS); pp. 2643–2651.
4. Collobert Ronan, and Jason Weston. “A unified architecture for natural language processing: Deep neural networks with multitask learning.” In Proceedings of the 25th international conference (ICML 2008); pp. 160–167.
 5. Avilov Olexsii, Rimbert Sebastien, Popov Anton, Bougrain Laurent. “Deep Learning Techniques to Improve Intraoperative Awareness Detection from Electroencephalographic Signals”. 2020 42nd Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine & Biology Society (EMBC). Vol. 2020. Montreal, QC, Canada: IEEE. Pp. 142–145.
 6. Larsen Benjamin, and Jayant Narayan. “Generative AI: a game-changer that society and industry need to be ready for.” World Economic Forum, 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/01/davos23-generative-ai-a-game-changer-industries-and-society-code-developers>
 7. Moore Ben. “Grammarly Review.” PCMag, 2020. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.pcmag.com/reviews/grammarly>
 8. Grammarly for education. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.grammarly.com/edu>
 9. Lock Samantha. “What is AI chatbot phenomenon ChatGPT and could it replace humans?” The Guardian, 2022. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2022/dec/05/what-is-ai-chatbot-phenomenon-chatgpt-and-could-it-replace-humans>
 10. Diab Mohamad, Herrera Julian, Chernow Bob. “Stable Diffusion Prompt Book”. 2022. [Електронний ресурс]. URL: <https://cdn.openart.ai/assets/Stable%20Diffusion%20Prompt%20Book%20From%20OpenArt%2011-13.pdf>
 11. Peters Jay. “The Bing AI bot has been secretly running GPT-4.” The Verge, 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.theverge.com/2023/3/14/23639928/microsoft-bing-chatbot-ai-gpt-4-llm>

Domarenko M. The use of neural networks for foreign language teaching in higher education institutions (on the example of English)

Summary. The research article “The use of neural networks for foreign language teaching in higher education

institutions (on the example of English)” is devoted to the consideration of the possibilities of using neural networks in the field of foreign language teaching in higher education institutions. Foreign languages have always been necessary for communication at the level of not only individuals but also states. The use of advanced technologies, including neural networks, can significantly improve the quality and efficiency of the learning process.

This paper offers an analysis of the current state of the problem of using neural networks for teaching foreign languages in universities and higher education institutions. The article discusses the existing challenges and opportunities facing this approach and provides specific examples.

To better understand the technical aspects of using neural networks in foreign language teaching, a brief and simplified overview of the main types and architectures of relevant neural networks used for natural language processing is provided.

The article discusses 3 different ways neural networks can be used in language teaching and learning. These include personalised learning, automated assessment, and the use of language assistants.

In addition, the results of an experimental study demonstrating the effectiveness, quality, shortcomings and problems of the above-mentioned methods of using neural networks are presented.

The article describes one of the main problems that arises when neural networks are involved in the educational process. Namely, the need to prepare teachers for the correct use of neural networks. Attention is also paid to the fact that neural networks are new, which leads to unpreparedness for their use and funding at the state level.

The general conclusions emphasise the importance and prospects of using neural networks to improve foreign language teaching in higher education institutions, but also point to the need for thorough training and support for teachers and students from both university administrations and the state, which is essential for the successful implementation of these innovations.

Key words: Neural network, education, foreign languages, English, HEI.

*Кушнірова Т. В.,**доктор філологічних наук,**професор кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Мацько А. В.,**студентка факультету філології, психології та педагогіки**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО КІНОПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У статті розглянуто історію зародження кіноперекладу в Україні, його становлення та довгий шлях до незалежності. Окреслено три етапи розвитку: перший етап бере свій початок з радянської доби від заснування школи кіноперекладу в Україні, що було потужним поштовхом для вітчизняної кіноіндустрії. Другий етап розпочинається за ініціативи відомого українського діяча Олександра Довженка, роботи якого стають відомими на увесь світ та доводять відмінність у світосприйнятті різних народів об'єднаного союзу держав. Третій етап розпочинається зі здобуттям незалежності та триває й нині. У статті розглядаються основні поняття, а саме: дублювання, субтитрування, озвучення та власне кінопереклад, їхня значущість для кіносфери, а також зазначаються нещодавні зміни в політиці кіноіндустрії. Окреслено процес дублювання, що є продуктом, розділеним на декілька пов'язаних між собою фаз, що мають певну послідовність. Доводиться доцільність затримок, які виникають на різних етапах здійснення кіноперекладу та їхній вплив на увесь процес загалом. Підкреслено важливість залученості значної кількості фахівців до цього процесу. Звертається увага на власне роботу перекладача під час опрацювання матеріалу для перекладу: отримання оригінальної версії кінострічки та робота над нею вдома або ж безпосередньо на студії, дотримання певних вимог та критеріїв. Аналізуються проблеми, які зустрічаються при кіноперекладі, оскільки перекладачі працюють не з готовим до кінця відеоматеріалом або з умисно погіршеною якістю відеоряду (штапування логотипу чи назви компанії-виробника, чорно-біле зображення, мерехтіння ліній на екрані, зображення лише частини кадру), щоб уникнути нелегального розповсюдження фільму до його офіційного прокату. Констатовано, що перекладач має розуміти бажання цільової аудиторії з подальшим вибором релевантної перекладацької стратегії, вміти виявляти важливі з точки зору розвитку сюжету елементи відеоряду, а також особливості художнього стилю авторів кінофільму, оскільки кінотекст потребує врахування лінгвоетнічних комунікативних компетенцій носіїв мови перекладу.

Ключові слова: кінопереклад, дублювання, субтитрування, кінотекст, озвучування, кінофільм, фільм.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть, а особливо з початку 90-х років, спостерігається значний розвиток кіноперекладу в Україні. Наразі зростає визнання української мови на світовому ринку кіноіндустрії, що, безумовно, є значним поштовхом для розвитку дубляжу та субтитрування у цілому. Кінофільм – це своєрідний спосіб передачі інформації, світоглядних особливостей певного народу і саме через кінопереклад, як особливий різновид художнього перекладу, за словами науковиці В. Горшкової, здійснюється естетичний та комунікативно прагматичний вплив на реципієнта іншої мови [1]. Саме тому глобальне розуміння національних і культурних особливостей є надзвичайно важливим на сьогодні, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Актуальність останніх досліджень і публікацій. Наразі кількість наукових праць, пов'язаних із особливостями здійснення кіноперекладу, зростає, проте, ця практика не є масштабною. Обґрунтуванням проблем перекладу кіноматеріалу займалося чимало дослідників (А. Гудманян, В. Демецька, Т. Лукьянова, Т. Малкович, О. Орехова, Ю. Плетенецька, О. Ребрій, М. Юрковська та ін), проте залишається ще багато лагун, які потребують тлумачення. Тому метою нашого дослідження є окреслення основних понять кіноіндустрії та констатація проблем, що пов'язані безпосередньо з перекладом кіноматеріалу.

Виклад основного матеріалу. Зародження кіноперекладу в Україні відбулося значно пізніше, ніж у європейських країнах, і його становлення пройшло кілька етапів. Радянська школа кіноперекладу була заснована у 1935 році й тоді українські перекладачі не допускались до цього процесу. Осередком

кіноперекладу у шестидесятих роках стала українська студія імені О. Довженка, але, на жаль, всі фільми там перекладалися російською мовою. Це стало першим етапом становлення кіноперекладу в Україні, який тривав з 60-х років до 1978 р. Другим етапом, що розпочався з 1978 року, стає формування студії кіноперекладу «Синхрон» при театрі «Хлопавка» (1978–2002) у Києві за ініціативи генерального директора кіностудії ім. О. Довженка М. Машенка. Саме тут розпочинається переклад фільмів українською мовою. Попри те, що переклад здійснюється тут українською мовою, «кінотлумачі» орієнтуються на дубляжі СРСР. Саме тому другий етап становлення кіноперекладу в Україні часто називають «україномовною радянською школою кіноперекладу на території України» [2]. Тоді ж розпочинається третій етап, який назвали «україномовною школою українського кіноперекладу в Україні» [1]. Він настав із набуттям незалежності, коли кінотеатри починають імпортувати фільми. Студії кіноперекладу не могли впоратися зі значною кількістю фільмів, що призвело до засмічення ринку одностороннім аматорським, часто нелегальним перекладом. Пізніше цей феномен назвали «перекладом Гаврилова» [1].

Через деякий час на території незалежної України виникають такі студії перекладу/дубляжу/озвучення кіно: *AdiozProduction Studio* (існувала до 2010), *LeDoyen, Postmodern, Tretyakoff Production, UkrDub, Невафільм Studios Україна, Омікрон, Румбамбар, Пілот, Так Треба Продажин* (яка вийшла зі студії «Синхрон» при «Хлопавці»), *ТВ+, ТО «Цікава Ідея»*, які, на противагу радянським студіям ім. О. Довженка та «Синхрон» при «Хлопавці», вже відносять до суто української шко-

ли кіноперекладу. Різниця між радянськими та українськими школами полягає виключно в ідеології та цільовій аудиторії. Сучасні українські кіноперекладачі не лише адаптують текст для українського глядача, а й експериментують з мовою та стилем перекладу, дозволяють собі відходити від оригіналу.

Після виходу озвученого українською мовою мультфільму «Тачки» у 2006 році починається нова ера кіноперекладу в Україні, переклад виявився настільки вдалим, що дав поштовх до подальшого зростання передачі іншомовного контенту українською мовою. До 2010 року частка українського дубляжу в прокаті становить майже 55%, станом на 2012 рік показники дещо зменшуються, до позначки 38% [3], що пояснюється політичною волею. Наприклад, відбувається вилучення обладнання для дубляжу, зокрема 2012 року податкова міліція вилучає матеріали та закриває студію «Le Douen», яка здійснювала 60% україномовного кіноперекладу [3].

Наразі ж Україна вважається однією з провідних країн, що здійснює якісний дубляж, випереджаючи за якістю такі держави, як Франція, Іспанія, Австрія, Туреччина, Чехія, Італія, Німеччина, Угорщина, Словаччина [3]. У 2010 році, за даними сайту УНІАН, український переклад було визнано якіснішим, ніж російський [4], а у 2012 році в ефірі програми «Hello Show» на каналі М1 К. Лінартович, провідний український менеджер з дубляжу констатував, що український дубляж офіційно визнано в Європі найкращим [5].

Розвиток кіноперекладу в Україні скеровується законодавчою базою, що відтворено в Законі України «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року (стаття 14): «іноземні фільми перед розповсюдженням в Україні в обов'язковому порядку повинні бути дубльовані, озвучені чи субтитровані державною мовою, вони також можуть бути дубльовані, озвучені чи субтитровані мовами національних меншин» [6].

Синхронний кінопереклад в Україні можна почути переважно на кінофестивалях, зокрема МКФ «Молодість» та Одеський МКФ, хоча останні роки надається перевага субтитруванню іншомовних стрічок. В українських кіноперекладацьких традиціях 1 кадр субтитрів повинен містити не більше 60 символів (враховуючи пробіли), хоча іноді це може бути до 43 символів. Субтитри йдуть державною мовою, а також можуть бути двомовними (англійськими та українськими).

Нещодавно Президент України запропонував парламенту закріпити статус англійської мови як однієї з мов міжнародного спілкування в Україні і вніс відповідний законопроект. Щоб досягти бажаного результату була пропозиція показувати фільми мовою оригіналу (англійською) у кінотеатрах та перехід до стовідсоткового показу фільмів у кінопрокаті лише з українськими субтитрами (без українського дубляжу чи закадрової озвучки) [7].

У разі впровадження пункту 4, статті 9 (про перегляд фільмів англійською мовою в кінотеатрах в оригіналі з українськими субтитрами) законопроекту № 9432 «Про застосування англійської мови в Україні» поступово буде змінюватися й кіноіндустрія: у 2025 році зі 100 англомовних фільмів, які вийдуть в прокат на території України, п'ятдесят відсотків будуть дубльовані українською, а інші демонструватимуться мовою оригіналу з українськими субтитрами. Станом на 2026 рік кількість таких недубльованих фільмів у прокаті повинна зрости до 75%, а ось уже з 2027 року в українських кінотеатрах всі англомовні фільми будуть демонструватися в оригіналі з українськими субтитрами. Цей законопроект не буде стосуватись фільмів, що демонструються на телебаченні, тому влада не вважає це рішенням загрозою для українського ринку дубляжу, який продовжує зростати навіть під час війни (зараз фахівці дубляжу отримують замовлення від стрімінгових платформ. Наприклад, тільки на Netflix за цей період з'явилася значна кількість дуб-

льованого українською мовою продукту). Опісля розпочалось обговорення щодо впливу цього рішення на розвиток української кіноіндустрії. Обурені представники вітчизняної еліти були незадоволені подібним рішенням та подавали заяви та петиції щодо скасування цього законопроекту.

Комітет Верховної Ради з питань гуманітарної й інформаційної політики доволі швидко відреагував на прохання і заявив, що доопрацює це питання. Насамперед буде змінено рішення про кіно для дітей дошкільного віку, які ще не знають англійську мову на достатньому рівні, та щодо людей зі слабким зором, які не зможуть прочитати субтитри.

Дублювання, а також субтитрування, було визнано «найбільш поширеною формою перекладу екранізованих продуктів» [8, с. 12]. Основна увага одного з найпоширеніших методів базується на звуковому змісті. У цьому разі перекладач замінює оригінальний саундтрек на перекладений для того, щоб «зробити цільові діалоги такими, ніби їх вимовляють оригінальні актори, щоб забезпечити глядачам насолоду від іноземних продуктів» [8, с. 12].

Клопіткий процес дублювання складається не лише з перекладу акустичного змісту фільму, кліпу чи різновиду анімаційного мистецтва. Баснет Сьюзен зазначав [8, с. 12], що цей процес включає кілька фаз. Наприклад, потрібна синхронізація між візуальним вмістом та текстом дублювання, а також важливим є процес адаптації тексту та дубляжу.

Процес дублювання розділений на декілька пов'язаних між собою етапів. Якщо на певному етапі виникають проблеми, це впливає на увесь процес загалом. Незважаючи на те, що основні етапи процесу дублювання в цілому однакові скрізь, певні деталі можуть бути відмінними залежно від країни або ж навіть від студії.

Процес попереднього створення дубляжу починається, коли клієнт, продюсер чи кіностудія надсилає копію фільму чи програми на студію дублювання. Ця копія є основною та подається разом з оригінальним сценарієм, щоб полегшити переклад, та набір інструкцій з рекомендаціями щодо перекладу: чи варто дублювати музичні фрагменти, вставляти субтитри на екранні заставки, чи є необхідність певним акторам дубляжу виконувати певні ролі тощо.

Керівник виробництва надсилає копію всього отриманого матеріалу перекладачеві, який майже завжди не залежить від студії дубляжу. Зазвичай перекладач використовує два оригінали: сам фільм та письмовий сценарій. Однак дуже часто написаний текст може значно відрізнятись від власне фільму; сценарій – це передпродукційна копія, яка може мати недосконалу транскрипцію. Тобто, перекладач може отримати неповний сценарій, який відрізняється від оригіналу, або, в деяких випадках, взагалі не отримати сценарію, тому перекладачеві треба буде працювати виключно з фільмом.

Після завершення перекладу, його, як правило, хоча і не завжди, надсилають редактору. Деякі телевізійні компанії мають своїх мовних асистентів, які можуть оцінювати переклад, однак, часом цього етапу може і не бути. Важливим є етап безпосередньої роботи з іншомовним текстом. Перекладач може отримати лише оригінальну версію кінострічки та працювати з нею вдома під розпис про нерозголошення або ж безпосередньо на студії; може отримати лише оригінальний кінотекст без відеоряду тощо. При цьому відеозображення може не бути зовсім, або бути у поганій якості. Нерідко бувають випадки, коли перекладачі працюють з «сирим» відеоматеріалом або з умисно погіршеною якістю відеоряду (штампування логотипу чи назви компанії-виробника, чорно-біле зображення, мерехтіння ліній на екрані, зображення лише частини кадру), щоб уникнути нелегального розповсюдження фільму до його офі-

ційного прокату. Матеріал для перекладу в таких випадках надає компанія-дистриб'ютор, що веде безпосередні перемовини з компанією-постачальником фільму. В Україні таких компаній щонайменше 7, кожна з яких імпортує кінострічки конкретного постачальника: B&N (Walt Disney, Dreamworks, Paramount Pictures, Universal Pictures); Ukrainian Film Distribution (20th Century Fox); Кіно-манія (Warner Brothers); Каскад Україна (Columbia Pictures); Aurora (Relativity Media); Артхаус Трафік (дистриб'ютор фестивального кіно) та Інтер-Фільм. Компанія-дистриб'ютор узгоджує з компанією-постачальником усі нюанси перекладу кінострічки, перекладу її назви, пісень, власних назв. Для будь-яких кардинальних змін тексту оригіналу, потрібно отримати дозвіл від постачальника.

Для розуміння процесу кіноперекладу, зупинимося на понятті кінотексту. Ключовими поняттями тут є «кінофільм» та «фільм». Фільм наразі інтерпретується як окремий твір кіномистецтва, створений певною культурою та який відображає традиції, уявлення, ідеї, цінності, психологічні та глобальні проблеми певної нації. Технологічним визначенням терміну кінофільм є послідовність фотографічних зображень (кадрів), пов'язаних єдиним сюжетом.

Під кінофільмом розуміють полісеміотичне явище, що є продуктом художньої творчості, який в свою чергу може передавати значення через зображення, мовлення та музику. Кіно є впливовим засобом передачі цінностей, ідей та інформації до глядачів [9, с. 184]. Це аудіовізуальний твір кінематографії, який складається з епізодів, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними засобами, та який є результатом спільної діяльності його авторів, виконавців і виробників.

За ступенем документальності (достовірності) відеоматеріалу фільми класифікують як ігрові, документальні та науково-популярні. Ігрове кіно ідентифікують за тривалістю екранного часу; за цільовою аудиторією та її кількістю; виробником; за ставленням до оригіналу; кількістю серій; новаторським підходом; аудіовізуальним рядом, художній формі; жанрами драматургії; метою автора тощо. Метою автора можуть бути художні інтереси (незалежне кіно), комерційні, суспільно-політичні (ідеологія) та змішані інтереси [1, с. 240].

Фільм складається із аудіовізуального та вербального компонентів та він є предметом міждисциплінарного вивчення. Перекладач має розуміти бажання цільової аудиторії з подальшим вибором релевантної перекладацької стратегії, вмінні виявляти важливі з точки зору розвитку сюжету елементи відеоряду, а також особливості художнього стилю авторів кінофільму, оскільки кінотекст потребує врахування лінгвоетнічних комунікативних компетенцій носіїв мови перекладу. Сам термін «кінотекст» трактується як «технічно диференційована динамічна знакова ситуація, що є сукупністю структурних елементів кіномови у рамках кінематографічного твору, яка відправляє, відповідно до жанрової специфіки, певне інформаційно-емоційне повідомлення реципієнтові (глядачеві). Це повідомлення має вигляд синергетичної комбінації семіотичних кодів (вербальної мови/мов, музики, кінетики, іконіки тощо), що характеризується змістовою довершеністю, інтертекстуальністю, поліавторською модальністю та наявністю різноманітних стилістичних фігур мови кіно (кінометафори, кіноепіфори, паралелізм, еліпс тощо), записана на матеріальному носії і призначена для аудіовізуального сприйняття» [9]. Структурною одиницею кінотексту є кадр, який містить значення кіномови. Кадр наближає кінотекст до мовлення, оскільки вносить у мову дискретність. Кадри поєднуються за допомогою монтажу, який вважають ідентичним до поєднання морфем у слова, а слів – у речення [9].

Також кінотекст є зв'язним, цільним і завершеним повідомленням, що виражається за допомогою вербальних (лінгві-

стичних) й невербальних (іконічних та/або індексальних) знаків, що організовані відповідно до задуму колективного функціонально диференційованого автора за допомогою кінематографічних кодів, і яке зафіксоване на матеріальному носії і призначене для відтворення на екрані і аудіовізуального сприйняття глядачами. Колективне авторство у кіно – це спільна робота сценариста, акторів, костюмерів, композиторів тощо [9]. Відтак, кінотекст є продуктом суб'єктивного осмислення дійсності колективним автором.

Висновки. Український кінопереклад наразі стрімко розвивається, причому стає все більш незалежним та таким, що визнається в усьому світі. Сам процес кіноперекладу є досить емним процесом, що передбачає тісну співпрацю між різними фахівцями, які забезпечують належний дубляж закордонних стрічок та пройшов складний шлях власного становлення, який передбачає три етапи становлення, основний із яких, третій, продовжується й нині.

Література:

1. Демецька В., Федорченко В. До проблеми перекладу кінотекстів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон, 2010. 239–243 с.
2. Терентьев В. Легенди дубляжу: Випуск №4 [Електронний ресурс]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=V_w1KKXvmts (дата звернення: 21.10.2023).
3. Становище української мови в Україні в 2012 році. Рух добровольців «Простір свободи» [Електронний ресурс] DOI: dobrovol.org/files/2012/stan_movu_2012.doc (дата звернення: 21.10.2023).
4. УНІАН: Експерти визнали український дубляж якіснішим за російський. Блог Народний Оглядач. Культура. Простір волі. Кінопереклад [Електронний ресурс]. URL: <http://sd.org.ua/node/18376> (дата звернення: 21.10.2023).
5. Лінартович К. у ефірі програми «Hello Show» на телеканалі М1 від 07.06.2012 [Електронний ресурс]. URL: <http://m1.tv/programs/hello-show/1982> (дата звернення: 21.10.2023).
6. Закон України «Про кінематографію» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/9/98-вр> (дата звернення: 21.10.2023).
7. Укрінформ: «За» і «проти» скасування українського дубляжу [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3732390-za-i-proti-skasuvannya-ukrainskogo-dublazu.html> (дата звернення: 21.10.2023).
8. Bassnett Susan. TOPICS IN TRANSLATION: Series Editors. USA: Amherst, University of Warwick, UK and Edwin Gentzler, University of Massachusetts, 2009. 283 p.
9. Лукьянова Т. Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську [Електронний ресурс]. URL: <https://core.ac.uk/> (дата звернення: 21.10.2023).

Matsko A. Film translation and the history of its development in the territory of Ukraine

Summary. The article examines the history of film translation's formation in Ukraine, its development and the long way to independence. Three stages of development are outlined: the first stage dates back to the Soviet era with the establishment of a film translation school in Ukraine, which was a powerful impetus for the domestic film industry. The second stage begins at the initiative of the well-known Ukrainian figure Oleksandr Dovzhenko, whose works become known throughout the world and prove the difference in the worldview of the various peoples of the united union of states. The third stage begins with the achievement of independence and continues to this day. The article examines the main concepts, namely: dubbing, subtitling, film sounding and film translation itself, their significance for

the film industry, and also notes recent changes in the politics of the film industry. The importance of the involvement of a significant number of specialists in this process is emphasized. Attention is paid to the actual work of the translator during the processing of the material for translation: obtaining the original version of the film and working on it at home or directly at the studio, observing certain requirements and criteria. The problems encountered in film translation are analyzed, as translators work with video material that is not ready to the end or with intentionally degraded quality of the video sequence (stamping of the logo or the name of the producing company, black and white image, flickering of lines on the screen,

image of only part of the frame) in order to avoid illegal distribution of the film before its official release. It is pointed out that the translator must understand the wishes of the target audience with the subsequent selection of a relevant translation strategy, be able to identify the elements of the video series that are important from the point of view of the development of the plot, as well as the peculiarities of the artistic style of the authors of the film, since the film text needs to take into account the linguistic and ethnic communicative competences of the speakers of the translation language.

Key words: film translation, dubbing, subtitling, film text, film sounding, movie, film.

*Кушнірова Т. В.,**доктор філологічних наук,**професор кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Рева А. В.,**студентка факультету філології, психології та педагогіки**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛОВНИКІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. У статті розглядаються особливості перекладу словників нафтогазової галузі українською мовою. Разом з дослідженням специфіки процесу перекладу текстів цієї галузі визначається важливість термінів у її мовній системі, необхідність їхньої уніфікації, а також роль словників у процесі обміну досвідом фахівцями з різних країн та у процесі вивчення мови за професійним спрямуванням. У статті розкрито суть поняття «словник» та акцентовано увагу на принципових відмінностях між різними їх видами, констатуються труднощі, які виникають при перекладі текстів нафтогазової галузі, особливо ті, що належать до довідкової літератури. Значну увагу приділено застосуванню перекладацьких трансформацій, які впливають на граматичну будову всього речення, а не лише окремих лексем. Авторами доводиться доцільність використання перекладацьких трансформацій при передачі словникового матеріалу, констатуються всім способів перекладу лексичних одиниць, кожний з яких продукує різний ступінь ефективності саме в умовах перекладу термінологічних одиниць нафтогазової галузі. Так, серед способів перекладу лексичних одиниць було виділено: знаходження прямого словникового відповідника, вибір варіантного відповідника, транскодування, калькування, контекстуальна заміна, смисловий розвиток, антонімічний переклад та описовий переклад. Серед перекладацьких трансформацій було виокремлено конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови і пермутацію. Було конкретизовано визначення поняття «довідкова література», пояснено особливості функціонування словників у галузі нафти та газу, порівняно текст перекладу з текстом оригіналу та констатовано доцільність застосування перекладацьких трансформацій, які автор використав у процесі перекладу. Було визначено найефективніші способи перекладу лексичних одиниць та перекладацькі трансформації, а також наголошено на не доцільності використання деяких з них. Наведено конкретні приклади використання перекладацьких трансформацій при передачі нафтогазової термінології українською мовою.

Ключові слова: словник, термін, переклад, трансформації.

Постановка проблеми. Визначною рисою будь-якої галузі знань технічної спрямованості є наявність у ній специфічної галузевої термінології, яка є характерною переважно лише певної наукової сфери. Уніфікація та узгодження між фахівцями та науковцями певної сфери термінологічної лексики спрощує спілкування, розуміння одне одного та перешкоджає утворенню недоречних комунікативних ситуацій. Тому **мета** нашого наукового дослідження полягає в аналізі специфіки перекладу словників нафтогазових термінів і виявленні найбільш ефективних та продуктивних способів їх передачі українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей перекладу англійських технічних термінів та науково-технічних текстів нафтогазової галузі займалися М. В. Штогрин, С. І. Мангура та ін. Лексичним особливостям перекладу англійських термінів у галузі видобутку нафти і газу присвячене дослідження Н. М. Акуп'янца. Праця, що стосується специфіки перекладу саме словників галузі, наразі не виявлено.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка галузь знань нині не є повністю сепарованою від царини інших наук, ба більше вони часто утворюють симбіоз, який кладе початок утворенню нової галузі науки, яка є рівномірно дотичною до обох своїх попередниць. Філологічна наука переважно не потрапляє під подібне злиття, натомість лінгвістичні дослідження специфічної лексики тої чи тої галузі технічної спрямованості нині є однією з найактуальніших проблем серед філологів-дослідників. Так,

стандартизація та правильна організація термінології технічної галузі не відбувається без втручання фахівців-лінгвістів.

Переклад вже уніфікованих термінологічних лексем є ключовим елементом міжмовної комунікації між фахівцями технічних галузей. Обмін знаннями та досвідом з колегами з інших країн часто відкриває нові можливості не тільки для плідної співпраці, а й для спільного подальшого розвитку галузі. Передача іншими мовами різного стибу словників відіграє тут ключову роль, уможливаючи ефективну комунікацію між реципієнтами. Саме двомовні словники є одним із елементів забезпечення якісної міжмовної комунікації.

Сама ж довідкова література (у даному випадку – саме словники) виконує тут одразу кілька функцій: сприяє розумінню смислу спродукованого тексту та нормальному його засвоєнню реципієнтом; фіксує значення термінів в обох мовах, тим самим уніфікуючи термінологію галузі з обох боків; виступає рушієм розвитку термінологічної системи галузі. Необхідно зазначити, що зміст словника, конкретні функції, які він виконує, та конкретна сфера його застосування залежить від типу, до якого його відносять мовознавці.

Сам сенс поняття «словник» також має кілька трактувань: список заголовних слів, упорядкованих за абетковим чи тематичним принципом; обсяг лексики, який використовує певний автор; один із складників науково-довідкового апарату книги, в якому пояснені незрозумілі терміни [1, с. 407]. Лінгвістичні словники, на відміну від енциклопедичних, є більш смислими та

охоплюють всі аспекти слова, такі як тлумачення, етимологія, орфографія тощо.

Для фахівців різних галузей актуальними залишаються як одномовні словникові видання, так і двомовні, адже обидва види слугують для перекриття різних мовленнєвих потреб та вирішення комунікативних ситуацій. Різномасштабні одномовні словники слугуватимуть ресурсом для пошуку значення певного терміну або ж, у випадку перекладача, також і пошуку правильного варіанта вживання в мовленні тієї чи тієї термінологічної одиниці. Двомовні словники є ефективним інструментом при підборі відповідної лексеми для найменування предмета чи явища галузі іншою мовою.

Високий ступінь специфічності певного поля діяльності викликає потребу в серйозній термінологізації професійного та фахового спілкування осіб, які до нього залучені. До таких галузей відносять і нафтогазову сферу, мовна система якої вирізняється специфічною омонімією, наявністю метонімії, складними та складеними термінами і розвиненою термінологічною системою.

Зазначені вище ознаки створюють труднощі при перекладі різномовних текстів, пов'язаних з довідковою літературою, зокрема і в нафтогазовій сфері. Фахівці з перекладу в таких випадках послуговуються різного роду перекладацькими трансформаціями, метою застосування яких є максимальне наближення тексту перекладу до структури мови-реципієнта та полегшення сприйняття вихідного мовлення суб'єктами фахівців галузі.

Важливо зазначити, що перетворення зазнають не лише окремо взяті слова та словосполучення, а й речення в цілому. Це пояснюється багатьма кардинальними розбіжностями в структурі мов перекладу та оригіналу. Особливо такі відмінності помітні, якщо мови походять з різних мовних груп (наприклад, англійська / українська).

Так, перекладознавець Карабан В. І. окремо виділяв способи перекладу лексичних одиниць та перекладацькі трансформації [2]. До перших він відносив такі методи роботи з лексемами мови перекладу як: знаходження прямого словникового відповідника; вибір варіантного відповідника (при перекладі неоднозначних лексичних одиниць); транскодування; калькування; контекстуальна заміна; смисловий розвиток; антонімічний переклад; описовий переклад [2].

У випадку з термінологізованими текстами не всі вищезазначені лексичні трансформації будуть ефективними при перекладі. Так, прямий словниковий відповідник, так само, як і варіантний, не завжди може бути вже наявним у мові перекладу, адже термінологічні системи мов постійно оновлюються і доповнюються. Першою мовою, до вакабуляру якої входить новоутворений термін, є та, носіям якої належить винахід чи відкриття, що отримало його назву.

Дослідники, зокрема і В. Карабан, розрізняють чотири типи транскодування: 1) транскрибування (звукова форма слова мови-оригіналу передається за допомогою літер з абетки мови-перекладу); 2) транслітерування (лексична одиниця мови-оригіналу передається через літери мови-перекладу); 3) змішане транскодування (використання транскрибування з елементами транслітерування); 4) адаптивне транскодування (форму слова мови-оригіналу адаптують до граматичних або лексичних особливостей мови-перекладу) [2, с. 282]. Цей спосіб передачі лексем однієї мови іншою є доволі ефективним та застосовується переважно до термінів-неологізмів, які тільки входять до вжитку фахівців певної галузі.

Калькування, або ж дослівний переклад, найчастіше застосовується при перекладі складних термінів та лексем. Суть його полягає у застосуванні першого (основного) словникового

відповідника у мові перекладу до кожного з елементів складного терміна [2, с. 286]. Цей метод також є прийнятним при відтворенні тексту-оригіналу іншою мовою, особливо при первинному перекладі новоутворених понять.

Контекстуальна заміна (добір не прямого словникового відповідника, а такого, який є найбільш підходящим для певного контексту), смисловий розвиток (причинно-наслідкове відношення) та формальна негативація, тобто антонімічний переклад, (заміна форми слова або словосполучення на протилежну) [2, с. 287, 289, 291] не завжди є ефективними при роботі з термінологізованими текстами, оскільки переклад термінів вимагає чіткості та якомога більшої наближеності до тексту оригіналу. В іншому випадку перекладач ризикує втратити сенс тексту та створити перешкоди для розуміння його реципієнтами. Проте, часом перекладачі все ж вдаються до їх застосування.

Описовий переклад (пояснення значення новоутвореного терміну) [2, с. 297] є доцільним при роботі з термінологією у тому випадку, коли транскодування або калькування з певних причин не будуть достатньо ефективними або ж спродуковані за їх допомогою лексеми взагалі не будуть зрозумілими для фахівців.

Часто при перекладі термінологізовані лексеми зазнають трансформацій, які змінюють як їхню структуру, так і граматику словосполучення чи речення. За своєю суттю такі трансформації є різного роду змінами лексичних елементів вихідної мови у процесі перекладу задля адекватної передачі їхніх характеристик (стилістичних, семантичних, прагматичних) з дотриманням норм і правил мови-реципієнта [2, с. 300]. Конкретизація, за В. Карабаном, є лексичною трансформацією, при застосуванні якої слово або термін з ширшим семантичним значенням при перекладі замінюється на лексему, семантичне значення якої є вузьким. Її використання є доцільним при перекладі слів з широким, навіть розмитим, значенням [2, с. 300]. Генералізація є протилежним конкретизації процесом – лексична одиниця з вузьким семантичним значенням замінюється на слово (термін) ширшої семантики [2, с. 306].

Додавання є такою трансформацією, при застосуванні якої у текст перекладу вводять лексичні одиниці, які відсутні в оригіналі, задля адекватної передачі сенсу речення оригінального тексту та дотримання мовних норм мови перекладу. Варто зазначити, що застосування цієї лексичної трансформації має бути виправданим та зваженим, адже сенс тексту оригіналу не може зазнати смислових змін у мові перекладу [2, с. 308].

Вилучення слова, так само, як і у випадку попередньої, протилежної цій трансформації, також потребує край обережного застосування, адже також здатне змінити сенс вихідного тексту. Суть її полягає у вилученні певних (переважно тавтологічних для мови перекладу) лексем з метою дотримання мовних норм мови-реципієнта [2, с. 311].

Заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови застосовують через розбіжності мовних та мовленнєвих норм мов оригіналу та перекладу. Ця трансформація може бути використана до всіх частин мови, однак найчастіше заміні підлягають іменники, прикметники, дієслова та прислівники. Доцільним її застосування є в тому випадку, коли збереження частиномовної характеристики лексичної одиниці, яка перекладається, веде до порушення граматичних норм у мові перекладу [2, с. 312]. Перестановка (або пермутація) призводить до того, що слова у реченні міняються місцями, тобто змінюють свою позицію в словосполученні чи реченні [2, с. 314].

У випадку з трансформаціями важко однозначно дати відповідь на запитання, які з них є найефективнішими і найбільш вживаними при перекладі текстів у галузі нафти та газу. Слід натомість зазначити, що використання таких трансформацій,

як конкретизація, генералізація, додавання та вилучення без нагальної потреби не є доцільним, адже високий ступінь термінологізованості мовної системи галузі вимагає мінімізації будь-яких суттєвих змін у тексті перекладу.

Переклад довідкової літератури (у тому числі й словників) вимагає застосування тих же способів перекладу та перекладацьких трансформацій, які застосовують при перекладі галузевих та вузькоспеціальних текстів інших штیبів. Найбільш розповсюдженими нині є галузеві двомовні словники, у яких до кожного слова мови оригіналу знайдено відповідник у мові перекладу. Проте набагато інформативнішими є одномовні тлумачні словники, де кожний термін має власне пояснення та опис. Перекладені версії таких словників стали б додатковим джерелом інформації для фахівців-початківців галузі та полегшили б вивчення ними іноземної мови за професійним спрямуванням.

Наведемо кілька прикладів, взятих із англomовного тлумачного словника термінів галузі нафти та газу [3], та зіставимо з перекладом, виконаним нами.

Abiogenic Theory: a theory of petroleum generation in which petroleum is thought to have formed from hydrocarbons trapped inside the earth's crust when the earth was forming.

Абіогенна теорія: теорія про утворення нафти та природного газу, згідно якої вважається, що нафта та природний газ утворилися з вуглеводнів, які потрапили у земну кору під час формування надр планети.

Термінологічне словосполучення «Abiogenic Theory» було перекладено українською мовою за допомогою методу калькування (укр. «Абіогенна теорія»). Зважаючи на наявність в українській мові повних відповідників обох компонентів складної лексеми, застосування даного способу перекладу є прийнятним і таким, яке відповідає нормам мови-реципієнта.

Чимало онлайн-словників пропонують лише один варіант перекладу слова «petroleum» – «нафта». Проте глосарії іноземних профільних установ, дотичних до галузі нафти та газу, пропонують відповідник з більш широким значенням: широкий термін, який об'єднує комбінацію органічних рідин і газів, що утворюється після нагрівання і стиснення керогену протягом тривалого періоду часу [4]. Таким чином, термін «petroleum» краще не обмежувати лише відповідником «нафта» в українській мові, адже це суттєво звузить його значення і стане причиною певного спотворення суті лексеми. Доцільніше буде вжити в якості відповідника словосполучення «нафта та природний газ», застосувавши трансформацію додавання, яка в даному випадку сприятиме висвітленню важливих аспектів смислу термінологічної одиниці.

Фраза «trapped inside the earth's crust» була перекладена українською мовою за допомогою введення підрядного речення «які потрапили у земну кору», що пояснюється тут граматичними розбіжностями між двома мовами і неприцятанністю норм української мови подібних конструкцій. Ужитим у цій частині речення лексемам було дібрано відповідники.

Словосполучення «надра планети» не є прямим словниковим відповідником лексеми «the earth», проте у даному випадку її використання у тексті перекладу є цілком доцільним, адже в оригіналі мова йшла не про формування Землі як планети (на це вказує і маленька літера в слові «earth»); відповідник «грунт» також не є тут абсолютно прийнятним, адже в тексті йдеться не про поверхневий шар земної поверхні, а про рівень залягання покладів вуглеводнів – а саме надра. Перекладач тут використав метод контекстуальної заміни, застосування якої у випадку з цим текстом є цілком виправданим.

Bacterial Degradation: breaking down alkanes by bacterial action. Common by pedomonis and ultramonis bacteria and other

bacterial strains that digest parts of the crude oil structures. Useful for remediating oil spills or tank bottom residuals.

Бактеріальна деградація: розщеплення алканів під дією бактерій. Характерна для бактерій пседомоніс і ультрамоніс та інших бактеріальних штамів, які перетравлюють частини структур сирі нафти. Використовується у процесах ліквідації розливів нафти або залишків на дні резервуарів.

До власне терміну «Bacterial Degradation» було дібрано прямий словниковий відповідник «Бактеріальна деградація»; первинно при перекладі цієї термінологічної сполуки було застосовано метод калькування в результаті якого було отримано вже зазначений український відповідник.

Фраза «by bacterial action» не має адекватного граматичного відповідника в українській мові, тому замість дослівного перекладу «за бактеріальною дією» було дібрано словосполучення «під дією бактерій». В контексті застосованих перекладацьких трансформацій можна говорити про заміну однієї частини мови на іншу задля відповідності граматичним нормам мови перекладу.

До словосполучення «psedomonis and ultramonis bacteria» було застосовано і один зі способів перекладу, і перекладацьку трансформацію – перестановку. А відтворивши назви бактерій українською мовою за допомогою методу транскодування (конкретно – транслітерування), було утворено фразу «бактерії пседомоніс і ультрамоніс».

При перекладі вислову «crude oil structures» також було використано перестановку – «структури сирі нафти». Іменник тут, як і в минулому прикладі, виходить на першу позицію.

Фраза «useful for» за умови підбору буквального відповідника («корисно для») не сприяла б нормальному розумінню реципієнтом тексту перекладу, адже в українській мові використовується дещо в іншому контексті. Задля правильного сприйняття її було дібрано еквівалент «використовується у»; це виключило можливість хибного розуміння даного речення реципієнтом. До терміну «remediating» було застосовано метод додавання; таким чином замість відповідника «ліквідація» у процесі перекладу було отримано фразу «процес ліквідації». Така побудова речення більше притаманна українській мові з її багатослівністю.

Drilling Rig: the equipment at the surface used to lift and run the drilling string, provide the rotation and pump fluids down the string.

Бурова установка: обладнання, розташоване на поверхні, що використовується для підйому і запуску бурильної колони, забезпечує обертання і перекачування флюїдів вниз по колоні.

Терміну «Drilling Rig» було дібрано прямий відповідник у мові перекладу, який первинно був переданий українською мовою шляхом використання методу калькування.

До вислову «at the surface» («розташоване на поверхні») було застосовано метод додавання слова з метою дотримання мовленнєвих норм мови перекладу та повноти звучання речення, що в свою чергу посприяє безперешкодному розумінню спродукованого тексту перекладу.

Заміна однієї частини мови іншою була використана при перекладі фрази «to lift and run» («для підйому і запуску»), адже граматичним нормам української мови не притаманне подібне використання інфінітивів у реченнях. З метою забезпечення адекватності тексту перекладу дієслова було замінене на іменники і дібрано відповідний прийменник. За цим же принципом була вибудована грамати́ка всього речення в подальшому, адже лексеми «provide» та «pump», які є дієсловами, також було замінене на іменники.

Expanding Cement: cement with additives that promote volumetric cement expansion.

Цемент, що розширюється: цемент з добавками, які сприяють об'ємному розширенню цементу.

Термін «Expanding Cement» немає прямого термінологічного відповідника в українській мові, тому при перекладі було зроблено так: застосовано перmutацію (трансформацію перестановки), а разом з нею – заміну несприятливої українській мові дієслівної форми на звичайне дієслово. Разом з тим для поєднання компонентів словосполучення було додано сполучник «що»; таким чином у процесі застосування перекладацьких трансформацій було отримано відповідник «цемент, що розширюється».

Висновки. Переклад словників з галузі нафти та газу є складним та комплексним процесом, під час якого текст оригіналу проходить через певні граматичні та лексичні зміни, необхідні для адекватного його відтворення мовою перекладу та уможливує його нормальне сприйняття аудиторією, на яку текст перекладу розрахований. Найефективнішими методами при перекладі довідкових текстів нафтогазової галузі виявилися калькування, транскодування та знаходження словникового відповідника. Необхідними у процесі перекладу стали перестановки та додавання, які сприяють унормованості тексту відповідно граматичних норм мови перекладу, не спотворюючи при цьому значення тексту-оригіналу. Переклад галузевих словників є необхідним чинником при обміні знаннями та при уніфікації професійних термінів носіями різних мов.

Література:

1. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 2. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
3. 5000 Oilfield Terms: A Glossary of Petroleum Engineering Terms, Abbreviations and Acronyms. George E. King Engineering [Electronic resource]. URL: <http://www.gekengineering.com/> (Last accessed: 24.10.2023).
4. Energy Education. Encyclopedia [Electronic resource]. URL: <https://energyeducation.ca/encyclopedia/Petroleum> (Last accessed: 24.10.2023).

Reva A. Peculiarities of translating oil and gas dictionaries into Ukrainian

Summary. The article examines the peculiarities of translating oil and gas dictionaries into Ukrainian. Along with the studying the specifics of translating texts in this industry, the author identifies the importance of terms in its language system, the need for their unification, and the role of dictionaries in the process of experience exchange between specialists from different countries and in the process of learning a language for professional purposes. The article reveals the essence of the concept “dictionary” and points out the fundamental differences between various types of dictionaries, draws attention to the difficulties in translating texts in the oil and gas field, especially those related to reference literature, and emphasizes the inevitable use of transformations that affect the grammatical structure of the entire sentence, not just individual lexemes. Referring to a well-known Ukrainian translation researcher, the author outlines the types of translation transformations and eight ways of translating lexical units, each of which shows a different degree of efficiency in the context of translating oil and gas terminology. Thus, among the ways of translating lexical units were identified: finding a direct dictionary equivalent, choosing a variant equivalent, transcoding, calquing, contextual substitution, semantic development, antonymic translation, and descriptive translation. Among the translation transformations, the author mentioned concretization, generalization, addition, deletion, replacement of a word of one part of speech with a word of another part of speech, and permutation. The author translated a definition from an English-language explanatory dictionary in the oil and gas field, compared the text of the translation with the text of the original, and explained the expediency of applying the translation transformations used by the author in the translation process. The most effective ways of translating lexical units and translation transformations are identified, and the expediency of using some of them is emphasized. Specific examples of the use of translation transformations in the transmission of oil and gas terminology in the Ukrainian language are given.

Key words: dictionary, term, translation, transformation.

*Manhura S. I.,**Assistant Professor at the Department of Germanic Philology and Translation,
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"**Sereda A. V.,**Assistant Professor at the Department of General Linguistics and Foreign Languages,
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"*

SOME APPROACHES TO TRANSLATION OF ENGLISH TERMS IN THE FIELD OIL AND GAS INDUSTRY

Summary. The article is devoted to the translation of an increasing number of new terms that have been formed as a result of the growth of scientific and technical progress. It seems interesting to study the terminology in the oil and gas industry, since oil and gas are considered the main energy carriers in the modern world and play an important role in trade relations between states. This production sector in Ukraine is developing dynamically, which mainly affects human life. In addition, the study of oil and gas terminology expands the conceptual apparatus of this area of scientific knowledge. The main difficulties in translating this terminology are analyzed. The most typical errors that occur when translating highly specialized texts have been identified.

It was proved that any professional translator has to solve the problem of understanding the meaning of such narrowly professional texts. In order to carry out a competent and most accurate translation, it is necessary to know the basic specifics of the translation of terms. This work is dedicated to finding the equivalent in the source language that is the closest to the main term of the translation language from the multitude of meanings of any concept.

Technical texts reveal a number of grammatical, lexical and stylistic features, which are particularly difficult for the translator, since these texts are mainly intended for certain professional groups who possess specific extra linguistic knowledge and, therefore, require particularly careful analysis.

An understanding of the specifics of terminology in both English and Ukrainian versions is required from the translator of oil and gas technical texts. He must not only know both languages well, but also understand the subject of translation well. In addition, the oil and gas sector combines a lot of technologies from various fields of knowledge, such as engineering, chemistry, geology, insurance, accounting, etc. The translator should be doubly careful and never underestimate the available reference materials. An incorrectly chosen translation method leads either to a complete distortion of the semantics of the term, or to an unreasonable narrowing of its meaning, which has a negative impact on the systematicity of terminology.

Key words: translation, text, term, translation difficulties, oil, gas, transformations.

Problem statement. Today, the rapid growth of various technologies inherent in modern society determines the improvement of various spheres of industry. Such processes lead to the expansion of special dictionaries and lead specialists to understand the importance of these speech units in the process of industry communication. Today, as an independent state, Ukraine prioritizes the development of certain branches of its industry. Among these, one of the main industrial areas is oil and gas production, where the Ukrainian government is trying to create conditions for attracting foreign investment, as well as to develop and support the effective use of the international scientific and technical potential of this industry [1, c. 15].

This explains the relevance of the presented research, which is devoted to general focus of modern research on the analysis of term systems of differently structured languages, the peculiarities of the term system formation of the oil and gas industry and the subsequent streamlining of the system of oil and gas terms. It is also considered relevant that the problem of translating Ukrainian oil and gas terminology is not clearly formulated today, and therefore there is a need for a holistic analysis of this industry vocabulary and the need to study existing classifications of these terms [2, c. 95].

The definition of the term depends on the directions of its study. The main ones are normative (systemic) and descriptive (functional), between which there are differences regarding the demarcation of terminological and general literary vocabulary. Representatives of the normative direction consider the term, in contrast to a commonly used word or phrase, to be a special word or phrase charac-

terized by ambiguity, precision, expressive and stylistic neutrality, artificiality of formation [3, c. 117].

The term is considered as a functional phenomenon: any word can become a term and, conversely, any term can become a commonly used word. In this regard, it is appropriate to note that in the English language the meaning of the word term is a term that is almost devoid of scientific color: a term is called a word or phrase that is used to describe the subject of a representation of a concept.

The translation of terminological units of branch terminological systems is carried out with the help of lexical, lexical-semantic and lexicogrammatical interlanguage transformations. The translator must have a good understanding of certain translation methods in order to accurately convey the meaning of the term. The most common way of translating English-language oil and gas terms is translation using a lexical equivalent.

When the translation language does not have an exact equivalent of the term of the original language, the translator can use the following methods of translation: transcription (borrowing the sound form source language term), transliteration (borrowing the graphic form of the source language term), tracing, explication (descriptive translation). The terms of the scientific and technical text are characterized by clarity, logic, but also they are generally accepted, standardized and justified. Among them, an important place is occupied by complex terms, which are a stable word combination that has a certain terminological meaning.

Semantic and transformational models are relevant for the translation of complex terms of scientific and technical text. The

main principle of translating terms is translation using a lexical equivalent, which is a constant lexical correspondence that exactly matches the meaning of the word. Scientists recommend using such techniques as description, translation using the genitive case, tracing, transcription, translation using various prepositions.

The translation of oil and gas terminology rightfully occupies an honorable place among other types of translation. Mastering the appropriate skill involves studying the regularities of the functional style of the language of science and technology, getting to know the lexical and grammatical features of the translation of such texts, in particular the reproduction of complex terms in the translated language, mastering the methodology of text analysis and translation techniques.

Analysis of the latest research. The problem of terminology translation remains especially relevant in our days of scientific and technical boom and especially in the field of technical translation. Correct translation of technical terms is one of the most important aspects of any translation project. Modern companies operating at the international level understand that the consistency of terms is the basis of understanding the meaning, and seriously engage in terminological work, clarifying terms that can lead to misunderstandings. They develop special terminological databases that contain not only narrowly profiled terminology specific to this field, but also terminology that is not generally accepted [4, c. 166].

That is why the focus of our interest is the English-language terminology of the field of oil and gas production, which is a set of language units for the designation of objects and phenomena, characteristic both for the oil and gas industry itself, and for the field of technical knowledge required for their production, as well as construction, operation and repair of oil and gas pipelines. However, the terminological features of such a vocabulary as a special dictionary in the oil and gas industry are poorly studied, although several research works express an understanding of the need for their qualitative harmonization (S. Doroshenko, G. Malyk, V. Osadchuk, N. Terskikh etc.), which could help a professional translator in his work.

Recently, terminological work has been carried out on a large scale, but until now there are no exact answers to a number of key questions and the peculiarities of terms translation is one of them. One of the most difficult areas of technical translation from the point of view of highly specialized terminology is oil and gas. The oil and gas industry is important in the Ukrainian economy.

In general, both in English and in Ukrainian, in all texts of this type, as indicated by Karaban, there is a predominant use of scientific and technical terminology. During the period of rapid development of science, many terms began to enter the general literary language and became known even to non-specialists. As indicated by V.I. Karaban, they became known as general scientific terms that are used in various fields of knowledge and belong to the scientific style of speech in general: experiment, adequate, equivalent, predict, hypothetical, progress, reaction, etc. [4, c. 14].

The purpose of this work is to highlight some aspects of vocabulary functioning in the context of translation of oil and gas terminology, as well as to consider numerous examples of words that have one meaning in general language, but change it in a narrow-profile sense, especially in combination with other words.

Presentation of the main material and substantiation of the research results. Since the terms express concepts that are specific only to a certain field of science and technology, in our case it is the field of oil and gas production, then the main reasons for the emergence of lexical difficulties in the translation of professional words of this field, in our opinion, can be two: the ambiguity of the term and the lack of translation representatives of some of them. This is exactly what we will pay attention to, as well as considers those

methods of translation that are used in relation to the adequacy of professional translation for the transmission of professionally significant information in the field of oil and gas production [5, c. 166].

In order to achieve adequacy when translating terms, it is important to understand the relationship between the term and the text, moreover, it is necessary to understand the situation of using structural and semantic types of terms. It is also necessary to know the main methods of translation. Before starting the translation of a text from the oil and gas industry, the translator must acquire the necessary knowledge about the oil and gas industry to more accurately search for an equivalent in the translation language, to be able to choose the appropriate one for a given situation. It is very important to turn to translation transformations in the absence of an equivalent in the translation language.

Thus, a translator in the oil and gas industry needs detailed knowledge not only of a foreign language, but also of the methods and principles of scientific and technical translation, and to be informed about the work of this industry.

Unfortunately, equivalent terms do not always exist. Very often the following transformations are used in the translation of terms: descriptive translation, transliteration and tracing.

We see the further study of techniques and methods of translating technical texts and identifying ways of forming new terms in the oil and gas industry as a promising direction of research.

We emphasize that one term can be translated in completely different ways depending on the context, in our case – industry. At the same time, a number of features of oil and gas materials in the Ukrainian language are related to the specific structures of this language and stand out due to the peculiar use of such structures, in comparison with other styles of the Ukrainian language.

However, the main difficulties in translation are caused by industry terms that are used in one field of knowledge, or highly specialized terms that are characteristic of any direction of a certain field. For example, in the oil and gas industry, these are: catchment, throttling, coke oven, swivel. In these private terminological systems, the quintessence of each science, field or type of activity is concentrated. Scientific and technical terms as language signs representing the concept of a special, professional field of science or technology are one of the main reasons for difficulties in translation due to their ambiguity, lack of translation equivalents (in the case of neologism terms) and national variability.

Also, when translating, significant difficulties sometimes arise due to the fact that, in the linguistic aspect, terms, like other words of the language, have the phenomenon of ambiguity. In the language of science and technology, this phenomenon is widespread due to the fact that the so-called semantic word formation is widely used in term systems of various fields of science and technology, when one or another meaning is assigned to an existing word form.

The use of various language transformations is a common thing for a translator who skillfully uses the resources of the languages given to him. The problem of the application of translation transformations is of great interest to both domestic and foreign scientists, since achieving an adequate translation is the immediate goal of any translator. The correct reproduction of the original text in another language directly depends on the application of translation transformations by the language intermediary. The main types of transformations are:

- transcoding – transmission of sound and/or graphic form of the word of the source language means alphabets of the translation language;
- tracing is the transfer of not a sound, but a combinatorial composition of a word, when the constituent parts of a word or phrases are translated by the corresponding elements translation languages.

- generalization – a unit of narrower content is transferred in the target language by a unit of broad content;
- modulation or semantic development – an object can be replaced by its sign, a process by an object, a sign by an object or process, etc. [6, с. 74].

To convey the meaning of each phrase of the text, the translator cannot always use a literal translation. It is worth applying grammatical transformations, which consist in transforming the sentence structure during the translation process in accordance with the norms of the target language. Among these, it is worth highlighting: clause division and unification, replacement, rearrangement, removal or addition.

Texts on oil and gas topics are among the most difficult to translate highly specialized vocabulary, as the terminology of the context of oil and gas production reflects the system of concepts that operate in its many branches. During the formation of the Ukrainian terminology of oil production, there is a wide use of borrowed words. This phenomenon is characteristic of the terminologies of different languages and in many ways contributes to the internationalization of the languages of science.

One of the main differences between the language of technical literature and other is the significant saturation of the text with special terms that are often absent not only in ordinary but also in terminological dictionaries. With the expansion of human knowledge, the need for new definitions of concepts increases, that is, the vocabulary expands, which occurs mainly at the expense of new terms. It is also characterized by the lack of emotional saturation of figurative comparisons, metaphors, elements of humor, irony, etc.

Conclusions. Texts on oil and gas topics are among the most difficult to translate because of highly specialized vocabulary, as the terminology of oil and gas production reflects the system of concepts that operate in its many branches. This shows how important a high level of professionalism is for a technical translator, how important it is to study a specialized literature and high-quality reference materials that are constantly updated in order to accurately translate technical terms from the English language.

Since the terms express a concept peculiar only to a specific field of science and technology, in our case this is the oil and gas production industry, the main reasons for the emergence of lexical difficulties in translating professional words in this field, in our opinion, can be two: the ambiguity of the term and the lack of translation correspondence some of them.

The difficulties of translation of the terms mentioned in the article, explanations of how to overcome them, should help the translator to achieve accuracy, adequacy of the translation, and to minimize errors. For these purposes, it is also necessary to pay attention to the main methods of translation, to know the specifics of the industry. In general, the oil and gas sector combines a lot of technologies from various fields of knowledge, such as engineering, chemistry, geology, insurance, accounting, etc. It is also necessary to know this terminology. Moreover, with the emergence of new technologies, equipment, and areas of activity, oil and gas companies often develop their own terminology. The main task of industry texts is to clearly and comprehensibly convey the original text in the translated language, and therefore it can be achieved only by an accurate presentation of the material, the absence of emotionally colored vocabulary, the use of accepted grammatical constructions, using translation transformations. Due to the fact that the language is constantly developing, and as a result, new terms, new fields of science and technology are introduced, it is necessary to further study the problems of translation of industry texts.

Bibliography:

1. Дорошенко С. Українська термінологія нафтогазової промисловості: становлення і розвиток: монографія. Полтава: Видавни-

цтво Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка, 2013. 138 с.

2. Мангура С.І. Деякі особливості перекладу англійської нафтогазової термінології українською мовою. *Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця*: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. 2 квітня 2015. Полтава, 2015. С. 95–98.
3. Мангура С.І., Руденко Я.В. Особливості перекладу англійських технічних термінів українською мовою (на матеріалі термінології нафтогазової галузі *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*: зб. наук. пр. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. Вип. 40. Т. 2. С. 116–123.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2002. 564 с.
5. Гречина Л.Б. До проблем лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури. *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. № 57. С. 166–169.
6. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу: Посібник. Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 2000. 124 с.

Мангура С., Серeda А. Деякі підходи до перекладу англійських термінів у нафтогазовій галузі

Анотація. Статтю присвячено перекладу дедалі більшої кількості нових термінів, що утворилися внаслідок зростання науково-технічного прогресу. Видається цікавим вивчити термінологію в нафтогазовій галузі, оскільки нафта і газ вважаються основними енергоносіями в сучасному світі і відіграють важливу роль у торгових відносинах між державами. Цей сектор виробництва в Україні динамічно розвивається, що в основному впливає на життєзабезпечення людини. Крім того, вивчення нафтогазової термінології розширює понятійний апарат цієї галузі наукового знання. Проаналізовано основні труднощі перекладу цієї термінології. Визначено найбільш типові помилки, які виникають при перекладі вузькоспеціальних текстів.

Доведено, що будь-який професійний перекладач стикається з необхідністю перекладу спеціальних термінів з того чи іншого напрямку чи виду діяльності. Йому доводиться вирішувати проблему розуміння змісту таких вузькопрофесійних текстів. Щоб здійснити грамотний і максимально точний переклад, необхідно знати основні особливості перекладу термінів. Ця робота присвячена тому, щоб допомогти знайти еквівалент у мові оригіналу, найближчий до основного терміна мови перекладу з безлічі значень будь-якого поняття.

Науково-технічні тексти виявляють ряд граматичних, лексичних і стилістичних особливостей, які є особливо складними для перекладача, оскільки ці тексти в основному призначені для певних професійних груп, які володіють специфічними екстралінгвістичними знаннями, а тому вимагають особливо ретельного аналізу.

Від перекладача технічних текстів нафтогазової тематики потрібне розуміння специфіки термінології як англійської, так і української версії. Він повинен не тільки добре знати обидві мови, а й добре розумітися на предметі. Крім того, нафтогазовий сектор поєднує в собі багато технологій з різних галузей знань, таких як інженерія, хімія, геологія, страхування, бухгалтерський облік тощо. Неправильно обраний спосіб перекладу призводить або до повного спотворення семантики терміну, або до нічим необґрунтованим звуженням його значення, що негативно впливає на системність термінології.

Ключові слова: переклад, текст, термін, труднощі перекладу, нафта, газ, перетворення.

*Ніколаєнко Ю. О.,**кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

РЕФЛЕКСІЯ ЯК СКЛАДНИК ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування рефлексії як складника фахової компетентності майбутніх перекладачів. На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що рефлексія як здатність особистості до самоаналізу є важливим чинником професійного становлення та успішної професійної самореалізації фахівця. Це особливо актуально для перекладацької діяльності, оскільки якісна інтерпретація текстів потребує креативного підходу, гнучкості та активної позиції перекладача, який здатний критично аналізувати та регулювати власні дії у процесі перекладу. У контексті дослідження рефлексія перекладача розглядається як інтегральна якість особистості, що ґрунтується на здатності до самоаналізу, самооцінювання і саморегуляції у процесі вирішення перекладацьких завдань, пов'язаних із інтерпретацією текстів та здійсненням посередницької діяльності у міжкультурній комунікації між представниками різних лінгвокультурних соціумів. Це дає підстави вважати рефлексію вагомим складником фахової компетентності перекладача. Формування рефлексії відбувається у процесі спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності під час фахової підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти. Автором описано особливості етапів у формуванні рефлексивних умінь та запропоновано різноманітні методи для кожного етапу з урахуванням специфіки освітніх компонентів та наявного рівня розвитку умінь самоаналізу у студентів. Серед найбільш ефективних методів розвитку рефлексії виділено: складання мовного та перекладацького портфоліо, методика незакінчених речень, ведення щоденників самоспостереження, рефлексивних журналів, написання рефлексивних есе, аналіз власного перекладу і професійного перекладу того самого тексту, критичний аналіз професійних перекладів текстів різних галузей і жанрів, аналіз власних текстів перекладу за комплексними параметрами, накопичення власної бази перекладацьких відповідників, складання власних словників термінів за галузями перекладу, розробка індивідуального перспективного плану саморозвитку у перекладацькій діяльності.

Ключові слова: рефлексія, професійна рефлексія, фахова компетентність перекладача, формування рефлексивних умінь.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. З огляду на необхідність підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти актуальною є проблема формування у студентів не лише фахових компетенцій, але й здатності до критичного мислення, ефективної взаємодії, успішної самореалізації, готовості до постійного самопізнання і саморозвитку як в особистісній, так і у професійній сферах. У цьому контексті важливого значення набуває переосмислення фахової підготовки з позицій рефлексивного підходу та створення нових сучасних освітніх моделей, спрямованих на максимальне залучення студентів до самоусвідомлення, самоаналізу, та оцінки себе як особистості і майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні дослідження свідчать про значний інтерес науковців до проблеми рефлексії у системі вищої освіти. Особлива увага приділяється аналізу ролі рефлексії у професійній діяльності педагога (І. д. Бех, О. М. Городиська, Н. В. Григор'єва, В. В. Желанова, О. А. Лебедева, А. П. Лозенко, М. М. Марусинець, Р. І. Тур). Рефлексію розглядають як системноутворювальний механізм безперервного професійного розвитку педагога (Л. О. Махотнюк, Н. А. Гальчевська); як умову підвищення професіоналізму викладача, його педагогічної майстерності та педагогічної культури (М. В. Роганова, С. С. Рашидова, М. М. Роганов); як форму теоретичної діяльності майбутнього вчителя, спрямованої на самопізнання (О. І. Герасимова); як механізм професійного самовдосконалення і самоактуалізації, що виявляється у здатності педагога аналізувати свою професійну діяльність і себе як її суб'єкта (Н. Г. Сенчина).

В окремих дослідженнях науковці звертаються до проблеми рефлексії у перекладацькій діяльності. Зокрема, проаналізовано поняття «рефлексія перекладу», розкрито сутність рефлексивної позиції перекладача та особливості її формування (О. Ковтун); уточнено поняття «рефлексивні уміння» у контексті навчання перекладу (І. А. Підлужна, Я. О. Мокрій). Однак, як теоретичні, так і методичні аспекти рефлексії у фаховій підготовці майбутніх перекладачів залишаються недостатньо вивченими.

З огляду на це метою дослідження є аналіз поняття рефлексії як складника фахової компетентності перекладача та визначення особливостей формування рефлексії майбутніх перекладачів у процесі їх підготовки у ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній психології рефлексію визначають як: 1) міркування, сповнене сумнівів, протиріч; аналіз власного психічного стану; 2) механізм взаєморозуміння – осмислення суб'єктом того, якими засобами і чому він справив те або інше враження на партнера зі спілкування [1, с. 427].

У педагогічних дослідженнях представлено такі трактування поняття «рефлексії»: 1) продуктивна мислинцева діяльність індивіда, спрямована на власну свідомість, поведінку, думки, позицію, набуті знання, вчинені чи задумані дії тощо з метою осмислення, самопізнання, самоаналізу внутрішніх психічних актів, станів, якостей, процесів [2, с. 21]; 2) здатність особистості до самоаналізу і самооцінки, форма теоретичної діяльності людини, що спрямована на осмислення власних дій і переконань [3, с. 5]; 3) розумовий процес, спрямований на структурування або реструктурування досвіду, проблеми, існуючого знання або уявлень [4, с. 13].

У контексті нашого дослідження важливим є розуміння сутності поняття «професійна рефлексія».

І. І. Корольова розуміє професійну рефлексію як інтегральний чинник професійного становлення фахівця, що визначається специфікою особистісних і професійних здібностей, рівнем володіння фаховими вміннями і навичками, які забезпечують усвідомлення, переосмислення, та творче виявлення особистісного досвіду і фахової діяльності у розв'язанні проблемних ситуацій, що виникають у процесі професійної підготовки та майбутньої фахової діяльності [5, с. 110].

На думку М. М. Марусинець, «професійна рефлексія є проявом свідомості особистості «на саму себе», тією основою, яка пов'язує функціональність професійної діяльності з найважливішими з професійного погляду складовими — інтересами, потребами, перевагами. Вона вирізняється теоретичним мисленням, духовною внутрішньою наповненістю, єдністю емоційно-почуттєвої та логічної складових, об'єктивно-суб'єктивним характером, динамічністю» [6, с. 139]. Ми погоджуємося з твердженням авторки про те, що професійна рефлексія «може бути використаний у технології професійного самовизначення й становлення, оскільки високий рівень її сформованості є показником переходу професійної діяльності на особистісно-смысловий рівень, чинником актуалізації розвитку професійної культури» [6, с. 140].

О. Лопатюк виділяє два види професійної рефлексії – екстравертна рефлексія, яка визначає орієнтири для професійної реалізації особистості, та інтровертна рефлексія, що аналізує особистісні якості майбутнього фахівця у контексті вибору професії. Дослідниця слушно зауважує, що обидва види рефлексії є важливими у становленні і професійному розвитку фахівця [7, с. 81].

Формування професійної рефлексії є важливим складником фахової підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО.

Згідно з рефлексивною теорією переклад є інтерпретацією вихідного тексту, тобто герменевтичною діяльністю, успішність якої залежить від активної позиції перекладача. Як зазначає О. Ковтун, «розуміння вихідного тексту перекладачем (інтерпретуючим суб'єктом) має відбуватися «на умовах» автора (носія вихідної мови), в той час як перевираження зрозумілого має відбуватися «на умовах» одержувача (представника іншого лінгвосоціуму). Забезпечити поєднання концептосфер контактуючих мов може гнучкість і активність інтерпретуючого суб'єкта, що є результатом рефлексивного досвіду індивідуальної свідомості» [8, с. 148]. Отже, можна констатувати, що рефлексія є тим механізмом, який істотно впливає на якість перекладу та ефективність посередницької діяльності перекладача у міжмовній та міжкультурній комунікації.

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що рефлексія є обов'язковим складником фахової компетентності перекладача. У нашій роботі ми будемо використовувати модель Л. М. Черноватого, який виділяє у структурі фахової компетентності перекладача п'ять компетенцій: 1) білінгвальну, яка складається з мовної та мовленнєвої субкомпетенцій; 2) екстралінгвістичну (фонові і предметні знання); 3) перекладацьку, яка включає знання загальних принципів перекладу, вміння і навички його здійснення, а також інструментальну та дослідницьку субкомпетенції; 4) особистісну; 5) стратегічну – інтегроване вміння перекладати, що ґрунтується на координації решти компетенцій у процесі здійснення перекладацької діяльності. У складі особистісної компетенції науковець виокремлює психофізіологічний компонент (когнітивні, психомоторні та поведінкові механізми – пам'ять, увагу, психологічна стійкість, критичне відношення), морально-етичну субкомпетенцію (почуття відповідальності за якість власної праці; об'єктивність та надійність; скромність,

ввічливість, дотримання конфіденційності), субкомпетенцію самовдосконалення (готовність та потреба у постійній самоосвіті та розвитку) та фахово-соціальну субкомпетенцію (прийоми та норми спілкування у професійному середовищі) [9, с. 85]. З огляду на ключову роль рефлексії у перекладацькій діяльності вважаємо за доцільне доповнити вищезгадану модель фахової компетентності перекладача рефлексивною субкомпетенцією, яку відносимо до складу особистісної компетенції.

На основі проведеного аналізу наукових джерел можемо визначити рефлексію перекладача як інтегральну якість особистості, що ґрунтується на здатності до самоаналізу, самооцінювання і саморегуляції у процесі вирішення перекладацьких завдань, пов'язаних із інтерпретацією текстів та здійсненням посередницької діяльності у міжкультурній комунікації між представниками різних лінгвокультурних соціумів. Ми розглядаємо рефлексію як важливий чинник особистісного та професійного розвитку і складник фахової компетентності перекладача, що потребує цілеспрямованого спеціально організованого навчання під час підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО.

Досліджуючи роль рефлексії у навчанні перекладу, І. А. Підлужна та Я. О. Мокрій зазначають, що для ефективного розвитку рефлексивних умінь студентів у навчальному процесі необхідно забезпечити ряд умов, зокрема: установка на творче виконання завдань, а не на відтворення готових знань; впровадження в навчальну практику комунікативних завдань; володіння техніками формулювання питань; наявність пізнавальних потреб, мотивів, професійних інтересів у студентів; забезпечення самоконтролю, що успішно здійснюється за наявності адекватної самооцінки суб'єкта навчання і його критичного ставлення до себе. Дослідники описують три етапи формування рефлексивних умінь: 1) мотиваційно-цільовий, спрямований на формування позитивних емоцій; 2) змістовно-процесуальний – накопичення знань та формування умінь; 3) контрольний – оцінювання знань та умінь студентів [10, с. 44–45].

Погоджуємося з вищезазначеним твердженням про те, що формування рефлексії має відбуватися поетапно. Як показує практика, переважна більшість студентів на початку навчання у ЗВО мають досить низький рівень умінь самоаналізу у зв'язку з відсутністю досвіду рефлексивної діяльності у процесі навчання у школі. Це підтверджується дослідженнями, згідно з якими студенти на початковій стадії навчання можуть мати негативний досвід, що пов'язано з труднощами адаптації до нового навчального середовища, новими методами навчання, збільшенням частки самостійної роботи тощо. Потім настає етап «шоку та пристосування», коли студенти мають вийти за рамки наявних звичок та уявлень, розвинути більш самостійний стиль навчання на основі критичного самооцінювання та пристосуватися до нового середовища. На етапі прогресу завдяки розвиненим рефлексивним вмінням студенти можуть ставити цілі для власного особистісного та професійного розвитку [11].

На нашу думку, роботу з формування рефлексивних умінь варто розпочинати вже на початковому етапі навчання майбутніх перекладачів. На цьому етапі навчання головний акцент робиться на формуванні мовної та мовленнєвої компетенцій, що є необхідним підґрунтям для розвитку умінь перекладу в подальшому. Це може відбуватися у процесі вивчення таких дисциплін як, «Практика усного і писемного мовлення», «Практична граматики», «Лінгвокраїнознавство» тощо. Першочерговим завданням викладача на цьому етапі є ознайомлення студентів з поняттям рефлексії та її значенням для особистісного та професійного розвитку майбутніх перекладачів. З цією метою викладач може використовувати методи пояснення, бесіди, дискусії, проблемно-пошукового навчання тощо.

Наступне завдання викладача полягає у забезпеченні студентів конкретними прикладами та засобами для успішного самоаналізу. Одним із найбільш розповсюджених засобів є складання портфоліо для фіксації та аналізу успішності опанування певним навчальним матеріалом. Важливо надати студентам зразок такого портфоліо. Це може бути розроблена викладачем схема з переліком умінь і навичок, які повинні бути сформованими по завершенню вивчення певної теми, наприклад: 1) я можу описати зовнішність і характер людини; 2) я вмію робити припущення, використовуючи модальні дієслова; 3) я можу написати лист-скаргу; 4) я можу розуміти основну інформацію з новин англійською мовою тощо. Можна запропонувати студентам просто відмітити ті уміння, якими вони володіють, або оцінити їх за певною шкалою (від 0 до 5 балів). Одним із цікавих варіантів для розвитку рефлексії як інструменту для самовдосконалення є методика незакінчених речень, коли після оцінювання результату свого навчання студент має визначити, що потрібно скоригувати і над чим ще потрібно працювати. Наприклад, «Я хочу вдосконалити такі уміння, як ...», «Мені потрібно повторити таку лексику / граматику / розділ ...», «Для того, щоб більш вільно і розгорнуто висловлювати свої думки, я маю ...», «Для того, щоб краще розуміти аудіозаписи, мені потрібно ...». На початковому етапі такі портфоліо доцільно заповнювати під час аудиторної роботи під контролем викладача, а надалі, коли студенти вже отримують певний досвід рефлексивної діяльності, це краще робити у процесі самостійної роботи для забезпечення автономії студентів у навчанні та їх відповідальності за результати свого навчання.

Наступний етап у розвитку рефлексії майбутніх перекладачів пов'язаний з навчанням перекладу і формуванням перекладацької компетентності. Існує низка методик для того, щоб студенти навчилися оцінювати себе як перекладача, зокрема: аналіз власного перекладу тексту на відповідність нормам мови з використанням тлумачних словників, словників-довідників, словників сталих словосполучень, словників сполучуваності слів; порівняльний аналіз власного перекладу і професійного перекладу того самого тексту з позицій відображення сенсу, мовної і стилістичної відповідності; критичний аналіз професійних перекладів сучасних англійських літературних творів; критичний аналіз професійних перекладів української літератури англійською мовою [8].

Для того, щоб студенти навчилися оцінювати якість свого перекладу, їм, як і на попередньому етапі, також необхідні певні інструменти для здійснення такого аналізу. Для цього пропонуємо використовувати схему Л. М. Черноватого, який стверджує, що оцінювати текст перекладу потрібно не лише за мовною правильністю, а за комплексними параметрами. До цих параметрів належать: 1) стратегія, вибрана для перекладу та її відповідність тексту оригіналу (послідовний переклад, смисловий переклад чи комбінована стратегія); 2) ступінь смислової еквівалентності тексту оригіналу і тексту перекладу; 3) ступінь їх функціональної еквівалентності; 4) ступінь їх інтенціонально-афективної еквівалентності, тобто ступінь адекватності передачі наміру автора тексту оригіналу з урахуванням можливих соціокультурних та інших розбіжностей між автором та адресатом; 5) ступінь відповідності мовного оформлення тексту перекладу мовним і мовленнєвим нормам мови перекладу; 6) ступінь коректності використаної термінології; 7) ступінь відповідності тексту перекладу дискурсивним та жанровим характеристикам тексту оригіналу; 8) ступінь обґрунтованості використаних способів перекладу; 9) ступінь відповідності обраної стратегії перекладу комунікативній ситуації, в якій буде використовуватися переклад; 10) ступінь відповідності вимогам замовника [12, с. 235]. Для того, щоб навчити

студентів користуватися вищезгаданою схемою для самоаналізу, викладач, перш за все, повинен продемонструвати, як це робити, та проаналізувати разом зі студентами певний готовий варіант перекладу. Після цього можна переходити до аналізу власних текстів перекладу.

Ефективними методиками розвитку рефлексії майбутніх перекладачів є складання перекладацького портфоліо, накопичення власної бази перекладацьких відповідників, складання індивідуальної програми професійного саморозвитку за підсумками перекладацької практики [8]. Цей перелік можна доповнити такими методами, як, складання власних словників термінів за галузями перекладу, ведення щоденників самостереження, рефлексивних журналів, написання рефлексивних есе для оцінювання себе як перекладача (під час практики, перекладу конференцій, вебінарів тощо). Вважаємо, що ці методи найбільш доцільно застосовувати на старших курсах бакалаврату та у магістратурі.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що рефлексія як інтегральна особистісна характеристика, що ґрунтується на здатності до самоаналізу, самооцінювання і саморегуляції, є невід'ємним складником фахової компетентності перекладача, професійна діяльність якого має творчий, а не відтворювальний характер. Високий рівень розвитку рефлексії забезпечує ефективність виконання перекладацьких завдань та успішність самореалізації у професійному середовищі. З огляду на це, формування рефлексії є важливим аспектом фахової підготовки майбутніх перекладачів і потребує спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності та застосування відповідних методів з урахуванням специфіки навчальних дисциплін, а також наявного рівня розвитку умінь самоаналізу у студентів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці технології формування рефлексії та впровадженні спецкурсу з розвитку рефлексивних умінь як компоненту професійної підготовки майбутніх перекладачів для здійснення галузевого перекладу.

Література:

1. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.
2. Махотнюк Л. О., Гальчевська Н. А. Рефлексія як системноутворювальний механізм безперервного професійного розвитку педагога. *Габітус. Науковий журнал*. 2022. Вип. 38. С. 20–24.
3. Сенчина Н. Г. Формування педагогічної рефлексії учителів гуманітарних спеціальностей у післядипломній освіті: автореф. дис. ... канд. пед. н. Одеса, 2019. 24 с.
4. Гапоненко Л. Розвиток рефлексії як психологічного механізму корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні. *Рідна школа*. 2012. № 4. С. 14–16.
5. Корольова І. І. Професійна рефлексія як чинник фахового становлення особистості майбутнього менеджера освітньої галузі. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць*. 2016. Вип. LXXII. Т. 1. С. 106–110.
6. Марусинець М. М. Професійна рефлексія як чинник професійного самовизначення майбутнього педагога початкових класів. *Вісник післядипломної освіти*. 2009. Вип. 11(1). С. 135–143.
7. Лопатюк О. Феномен «професійна рефлексія» як предмет міждисциплінарного дослідження. *Педагогічні науки*. 2017. № 69. С. 79–84.
8. Ковтун О. Формування рефлексивної позиції майбутніх перекладачів у фаховій підготовці. *Науковий вісник мну імені в. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. № 3 (62), вересень 2018. Т. 2. С. 145–150.
9. Черноватий Л. М. Зміст поняття "фахова компетентність перекладача" як складової методики навчання. *Вісник Житомирського*

- державного університету*. Випуск 2 (74). Філологічні науки. 2014. С. 84–86.
10. Підлужна І. А., Мокрій Я. О. Роль рефлексії у навчанні перекладу. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 2. С. 42–46.
 11. Transition Skills and Strategies. Critical Self-reflection: Report. January 2020. URL: <https://www.enhancementthemes.ac.uk/explore-the-enhancement-themes/student-transitions/transition-skills-and-strategies>
 12. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова книга, 2013. 376 с.

Nikolaienko Yu. Reflection as a component of future translators' professional competence

Summary. The article deals with some theoretical and practical aspects of the formation of reflection as a component of future translators' professional competence. According to the analysis of scientific sources, it was found that reflection refers to the ability of an individual to introspect and it is a significant factor that contributes to professional formation and successful professional self-realization of a specialist. This is especially relevant for translation activities, since high-quality interpretation of texts requires a creative approach, flexibility and an active position of the translator, who is able to analyze critically and regulate his or her own actions in the translation process. In the context of the research, the translator's reflection is considered as an integral quality of an individual, based on the ability to self-analysis, self-evaluation and self-regulation in

the process of solving translation tasks related to the interpretation of texts and the implementation of mediation activities in cross-cultural communication between representatives of different linguistic and cultural communities. Therefore, it can be stated that reflection is an important component of translator's professional competence. The formation of reflection takes place in the process of specially organized educational and cognitive activities during the professional training of future translators in higher educational institutions. The author describes the peculiarities of the stages in the formation of reflective skills and suggests various methods for each stage, taking into account the specific features of educational components and the available level of students' self-analysis skills. The most effective methods for reflection skills training include the following ones: making language and translation portfolios, the method of unfinished sentences, keeping self-observation diaries and reflective journals, writing reflective essays, students' analysis of their own translations and professional translations of the same text, critical analysis of professional translations of texts of various fields and genres, students' analysis of their own translation texts according to complex parameters, accumulation of students own base of translation equivalents, compilation of their own dictionaries of terms according to fields of translation, preparing of an individual perspective plan for self-development in translation.

Key words: reflection, professional reflection, future translators' professional competence, reflection skills development.

*Павельєва А. К.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

*Єщенко І. Р., Єщенко К. Р.,
студентки факультету філології, психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В КОНТЕКСТІ МОЛОДІЖНИХ СЕРІАЛІВ

Анотація. Переклад фільмів відіграє важливу роль у подоланні мовних та культурних бар'єрів між різними культурами. У дослідженні проаналізовано способи перекладу лексичних одиниць у молодіжних серіалах, зокрема вибору відповідних мовних одиниць, зробленому перекладачами для того, щоб задовольнити цільову аудиторію. Досліджуючи лексичні елементи, використані в процесі перекладу, автори дослідження констатують стратегії, застосовані для збереження значення, тональності та культурного контексту оригіналу. У роботі розглядається низка молодіжних серіалів, обраних з огляду на їхню популярність та актуальність серед цільової аудиторії. Шляхом порівняльного аналізу було виявлено та класифіковано різні лексичні особливості, використані в процесі перекладу. Ці особливості включають ідіоматичні вирази, культурні референції та гру слів, полісемію тощо. Крім того, у дослідженні були зазначені фактори, яких потрібно дотримуватися для досягнення гідного та правильного кіноперекладу. Аналіз перекладу лексичних одиниць дає цінну інформацію про роль перекладача в адаптації оригінального змісту зі збереженням гумору, іронії та культурних нюансів. Дослідження також підкреслює важливість урахування мовних уподобань та культурного фону цільової аудиторії при перекладі контенту, орієнтованого на молодість. Молодіжні серіали є популярним жанром, який охоплює значну аудиторію та має свої унікальні особливості у використанні лексичних засобів. Переклад лексичних одиниць у кіноперекладі дозволяє виявити та проаналізувати специфіку використання слів, виразів, які можуть мати важливе значення для розуміння контексту та передачі ідей, настрою та емоцій персонажів. Також, дослідження мовних особливостей кіноперекладу може допомогти виявити проблеми, з якими зіштовхуються перекладачі під час вибору еквівалентних слів та виразів, а також знайти нові підходи до їх перекладу. Результати нашого аналізу спрямовані на заповнення прогалів в знаннях щодо перекладу лексичних одиниць у контексті молодіжних серіалів, що в кінцевому підсумку підвищить якість та вплив перекладеного контенту на молоду аудиторію.

Ключові слова: кінопереклад, іронія, полісемія, молодіжні серіали, фразеологізми, власні назви, методи перекладу.

Постановка проблеми. Переклад лексичних одиниць у кіно, особливо в контексті молодіжних серіалів, становить значні труднощі для перекладачів. Лінгвістичний вибір, зроблений при перекладі ідіоматичних виразів, культурних референцій та гри слів, значною мірою впливає на загальний вплив та сприйняття контенту цільовою аудиторією. Проте бракує комплексних досліджень, які б зосереджувалися на аналізі перекладу цих лексичних елементів та стратегіях, що застосовуються для їхнього ефективного перекладу в контексті молодіжних серіалів.

Тому метою цього дослідження є аналіз перекладу лексичних одиниць кіноперекладу на прикладі молодіжних серіалів. Дослідження зосереджується на виявленні та аналізі особливостей використання слів та виразів у перекладі, а також на оцінці їх ефективності у передачі сенсу та емоцій оригінального тексту українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні існує певна кількість наукових праць, що стосуються різних методологічних, технічних та лінгвістичних проблем, пов'язаних з перекладом фільмів (А. Безверхня, Ю. Кривонос, А. Кулікова, О. Мазур, Н. Скоромислова, М. Снеткова), зокрема науковці Н. Бідасюк та І. Кучман розглядають складності синхронного перекладу медіа, а А. Кулікова зосереджується на перевагах та недоліках кіноперекладу тощо.

Наразі дослідники більш ґрунтовно підходять до проблеми кіноперекладу, зокрема Т. Калішак, І. Кучман теоретично об-

ґрунтують поняття «кінопереклад», аналізують його основні характеристики та розглядають різні аспекти цього явища, Н. Матківська зосереджується на методиках дослідження телеперекладу, А. Мельник відзначає наявність аудіовізуального перекладу та намагається встановити відмінність між поняттями «аудіовізуальний переклад» і «кінопереклад».

Виклад основного матеріалу. Кінопереклад є невід'ємною частиною сучасної культури, яка набула особливої популярності завдяки широкому доступу до медіа та зростанню зацікавленості глядачів у різних країнах до іноземних фільмів і серіалів. Однак, кінопереклад іншими мовами вимагає не лише знання мови оригіналу, але й врахування лексичних особливостей, які можуть впливати на сприйняття та розуміння аудіовізуального тексту [1]. Зазначимо, що існує різниця між ключовими поняттями цієї теми, а саме: кінопереклад, аудіовізуальний переклад та дубляж.

Різниця між кіноперекладом, аудіовізуальним перекладом і дубляжем полягає в специфічних методах і підходах, які використовуються для передачі оригінального змісту іншою мовою [2].

Кінопереклад – це процес передачі діалогів, сюжету та інших текстових елементів фільму іншою мовою зі збереженням оригінального змісту та культурних нюансів. Він включає переклад сценарію та його адаптацію до візуального ряду, хронометражу та рухів губ акторів на екрані [2].

Натомість, аудіовізуальний переклад охоплює ширший спектр перекладацьких технік, що використовуються в аудіо-

візуальних засобах масової інформації, зокрема фільмах, серіалах, документальних фільмах і рекламі. Передбачається переклад не лише діалогів, але й будь-якого екранного тексту, субтитрів, титрів та інших візуальних елементів [3].

Водночас дубляж – це особливий вид аудіовізуального перекладу, при якому оригінальний діалог замінюється перекладеною версією мовою перекладу. Дубляж передбачає запис нових голосів і їх синхронізації з рухами губ акторів на екрані. Його зазвичай використовують у країнах, де іноземні фільми або серіали демонструються глядачам, які не розуміють мови оригіналу [3].

Кінопереклад зосереджений на адаптації текстових елементів фільму, аудіовізуальний переклад розширює сферу застосування, включаючи всі візуальні та текстові елементи, а дубляж передбачає заміну оригінального діалогу на перекладену версію. Кожна з цих технік вимагає різних навичок і підходів, щоб забезпечити точну і культурно відповідну демонстрацію вихідного контенту мовою перекладу.

Т. Томашкевич виділяє такі найпоширеніші методи перекладу серіалів [4]:

– Дослівний переклад – метод фокусується на перекладі слів і фраз якомога ближче до їх еквівалентів у цільовій мові, без урахування культурних або ідіоматичних відмінностей.

– Вільний переклад – наголошує на передачі сенсу вихідного тексту, а не на суворому дотриманні слів оригіналу. Він забезпечує більшу гнучкість і творчий підхід до процесу перекладу.

– Транслітерація – передбачає передачу звуків і символів однієї мови за допомогою системи письма іншої мови. Цей метод часто використовується при перекладі імен або термінів, які не мають прямих еквівалентів у мові реципієнта.

– Адаптація – це процес пристосування перекладу до культурних, мовних і регіональних особливостей цільової аудиторії. Він передбачає зміну таких елементів, як дати, валюти, одиниці виміру та культурні посилання, щоб зробити їх більш релевантними та зрозумілими для цільової аудиторії.

– Опущення – перекладач може опустити або проігнорувати термін, який стосується конкретного культурного середовища вихідної мови.

– Запозичення – це метод перекладу, який передбачає пряме включення слова або словосполучення з мови оригіналу в мову перекладу. Зазвичай це робиться тоді, коли в мові перекладу немає відповідного еквівалента, або коли запозичений термін має особливе культурне чи контекстуальне значення.

– Еквівалентний – це метод, коли перекладач прагне знайти подібний або відповідний термін у мові перекладу, який передає те саме значення або поняття, що й у мові оригіналу. Цей метод фокусується на збереженні семантичної еквівалентності між вихідним і цільовим текстами, враховуючи мовні та культурні відмінності.

– Заміна – це метод перекладу, при якому слово або словосполучення мови оригіналу замінюється іншим словом або словосполученням мови перекладу, яке передає схоже значення. Цей метод використовується, коли немає прямого еквівалента в цільовій мові або коли перекладач хоче висловити ту саму ідею, використовуючи різні слова. Заміна може бути зроблена з різних причин, таких як мовні обмеження, культурні відмінності або стилістичні уподобання. Мета – знайти відповідний еквівалент, який передає зміст вихідного тексту, забезпечуючи при цьому ясність і зв'язність у мові перекладу.

Під час аналізу, ми зосередились на способах перекладу фразеологічних одиниць, власних назв, полісемії та іронії.

Фразеологізми – це стійкі вирази в мові, які складаються з двох або більше слів зі специфічним значенням [5]. Вони є ві-

дображенням культури та ідіоматичної природи мови. У молодіжних телесеріалах ці фразеологізми відіграють значну роль у зображенні мови та стилю спілкування.

Особливістю використання фразеологізмів у таких телесеріалах є їхня частотність та неформальність [5]. Молоді персонажі часто використовують ці вирази для створення автентичної атмосфери. Ці одиниці можуть включати сленг, просторіччя та ідіоматичні вирази, які резонують з цільовою аудиторією.

Наведемо кілька прикладів фразеологізмів з серіалу «Ти», які були перекладені українською мовою способами, які були зазначені вище:

1. "Love is blind" – фраза, що використовується для опису того, як кохання може змусити людину не помічати недоліків або негативних рис.

Переклад: «Любов сліпа» – це *еквівалентне відтворення*, яке передає те саме значення та є поширеною ідіомою в українській мові.

2. "It's a small world" – фраза, яку використовують, щоб висловити здивування або збіг обставин при несподіваній зустрічі з кимось.

Переклад: «Світ тісний» – це *еквівалентний переклад*, який в українській мові передає те саме здивування або збіг обставин у звичній та ідіоматичній формі для українських глядачів.

3. "Keep your eyes peeled" – фраза, яка використовується для того, щоб порадити комусь бути уважним або пильним.

Переклад: «Тримай очі на маківці» – перекладач використав *дослівний метод* перекладу. В українській мові, ця фраза означає бути пильним або спостережливим.

4. "A wolf in sheep's clothing" – вираз вживається для опису людини, яка нібито здається доброзичливою, але насправді є брехливою, небезпечною або приховує злі наміри.

Переклад: «Вовк в овечій шкурі» – це *еквівалентний переклад*, який описує те саме метафоричне значення та є загальноновживаною фразою в українській мові.

Ці переклади мають на меті передати суть і значення оригінальних фразеологізмів, використовуючи при цьому ідіоматичні та загальнозрозумілі вирази в українській мові.

Переклад фразеологізмів у молодіжних телесеріалах може бути непростим завданням. Дослівний переклад може призвести до втрати значення або культурних конотацій. Перекладачі повинні знайти еквівалентні вирази, які передають суть оригінальної фрази, зберігаючи при цьому культурну релевантність для цільової аудиторії. Це вимагає глибокого розуміння як мови оригіналу, так і мови перекладу, а також культурних нюансів, пов'язаних з фразеологізмами.

Фразеологізми відіграють важливу роль у телесеріалах, оскільки відображають мову та стиль спілкування людей. Переклад цих одиниць вимагає глибокого розуміння як мови оригіналу, так і мови перекладу, а також культурних нюансів, пов'язаних з ними. Головне завдання – зберегти автентичність і достовірність діалогу, адаптувавши його до лінгвістичних і культурних особливостей мови перекладу.

Власні назви – це слова або фрази, які використовуються для ідентифікації конкретних осіб, місць, організацій, продуктів, брендів, інституцій, літературних творів тощо [6]. Використовуються для вказівки чогось конкретного. Назви людей, місць або брендів можуть бути унікальними і відрізняються від загальних понять у мові.

Приклади перекладу власних імен із серіалу «Емілі в Парижі»:

1. Emily Cooper – Емілі Купер (транслітерація без суттєвих змін);

2. Gabriel – Габріель (транслітерація без суттєвих змін);

3. Camille – Камілл (транслітерація без суттєвих змін);

4. Antoine Lambert – Антуан Ламбер (транслітерація без суттєвих змін);

5. Julien – Жюльєн (транслітерація без суттєвих змін);

Натомість в інших випадках, перекладач застосував транслітерацію, але з незначною адаптацією:

1. Mathieu Cadault – Мат'є Кодо ;

2. Sylvie Grateau – Сільві Грато .

Наведені переклади базуються на транслітерації та адаптації імен до української фонетичної системи.

Інший приклад власної назви з серіалу «Тед Лассо»: Scones – Сконсі

Власну назву "scones" було *транслітеровано* українською як «сконсі», щоб зберегти оригінальну вимову та адаптувати її до українського алфавіту.

Приклади перекладу власних назв серіалу «Корона»:

1. Buckingham Palace – Букінгемський палац. В даному випадку, назва була просто *транслітерована* українською мовою, зберігаючи оригінальну форму.

2. Windsor Castle – Віндзорський замок. Тут також використано *транслітерацію*, але додано слово «замок» для пояснення.

3. Queen's Guard – Гвардія Королеви. У цьому випадку, назва була перекладена за допомогою *транслітерації*.

4. Downing Street – Даунінг-стріт. У цьому випадку, назва була *транслітерована*, разом зі збереженням оригінальної форми.

В серіалі «Хід королеви» було застосовано метод адаптації для власної назви: The Queen's Gambit – Хід королеви. У цьому випадку, назва *адаптована* українською мовою, зберігаючи основну ідею оригінальної назви.

Наведемо також інші приклади перекладу назв серіалів українською мовою :

1. "Riverdale" – «Рівердейл». У цьому прикладі власна назва "Riverdale" була просто транслітерована із англійської мови українською.

2. "Stranger Things" – «Дивні речі». У цьому випадку, власна назва "Stranger Things" була перекладена, за допомогою дослівного перекладу, що передає загальну ідею серіалу.

3. "The Vampire Diaries" – «Щоденники вампіра». Власна назва серіалу "The Vampire Diaries" була також перекладена, дослівним способом, яка передає жанр та основну ідею серіалу.

Полісемія – це явище в мові, коли одне слово має кілька різних значень чи лексичних відтінків [5]. У полісемічних словах кожне значення пов'язане між собою спільним елементом, але має різну інтерпретацію або контекст.

Наведемо кілька прикладів перекладу полісемії в телесеріалах:

1. Оригінальне речення: "I can't **stand** this heat anymore."

Переклад: «Я не можу більше **втримати** цю спеку».

Багатозначне слово "stand" переклали за допомогою *контекстуального методу*, вибравши відповідне значення, яке відповідає ситуації, тобто «терпіти» або «втримувати» в даному випадку.

2. Оригінальне речення: "She has a **sharp tongue**."

Переклад: «Вона **гостра на язик**».

Багатозначне словосполучення "a sharp tongue" було перекладено методом пошуку еквівалента зі збереженням буквального значення в українській мові.

3. Оригінальне речення: "**He broke my heart**."

ереклад: «Він **розбив моє серце**».

Багатозначне словосполучення "broke my heart" було перекладено методом *дослівного перекладу* зі збереженням переносного значення «емоційного болю» в українській мові.

4. Оригінальне речення: "They are playing **mind games** with each other."

Переклад: «Вони **маніпулюють** один одним».

У цьому прикладі було використано метод перекладу, що ґрунтується на *заміні*. Оригінальна фраза "mind games" була контекстуально замінена на українське слово «маніпулюють», що передає сенс ідеї того, що люди використовують психологічні хитрощі та стратегії, щоб впливати один на одного.

Ці приклади демонструють різні методи перекладу багатозначних виразів з метою передачі потрібного значення українською мовою.

Іронія – це риторичний прийом, коли висловлювання має протилежне значення до його прямого сенсу [5]. Цей протилежний контраст між тим, що сказано, і тим, що насправді має на увазі, створює ефект гумору, сарказму або гостроти.

Приклад іронії у серіалі «Друзі» та спосіб її перекладу:

Оригінальна ситуація:

Ross: "Oh, great! Another meeting. Just what I needed."

Monika: "Yeah, because we all know how much you love meetings."

Переклад:

Ross: «О, чудово! Ще одна зустріч. Саме те, що мені потрібно».

Моніка: «Так, бо ми всі знаємо, як ти обожнюєш зустрічі».

У цьому прикладі, Моніка використовує іронію, щоб підкреслити сарказм Росса. Перекладач використовує схожі засоби, щоб зберегти іронію та сарказм у вихідному матеріалі.

Приклади іронії в серіалі «Відьмак» та їхнє збереження в українському перекладі:

1. "Oh, being a Witcher is such easy and glamorous life!"

Переклад: "О, бути Відьмаком – це таке легке і розкішне життя!"

В українському перекладі збережено іронічну тональність за рахунок використання слів «легке» та «розкішне», щоб підкреслити протиріччя між твердженням та складною, небезпечною реальністю бути Відьмаком.

2. "Sure, let's trust the sorcerer who has betrayed us multiple times before."

Переклад: «Звичайно, давайте довіримося чаклуни, який вже кілька разів нас зраджував».

Український переклад зберігає іронічний тон, використовуючи фразу «давайте довіримося чаклуни», щоб підкреслити протиріччя між цим твердженням і попередніми зрадами, про які згадувалось раніше у серіалі.

У цих прикладах переклади українською мовою мають на меті передати іронічний тон і протиріччя між висловлюваннями та реальним змістом або ситуацією. У перекладах використано відповідну лексику, формулювання та тон, щоб донести іронію до україномовних глядачів.

Висновки. Щоб здійснити правильний кінопереклад перекладачі повинні враховувати культурний контекст як мови оригіналу, так і мови перекладу. Це включає в себе розуміння культурних посилань, ідіом, гумору та соціальних норм, щоб переконатися, що переклад резонує з цільовою аудиторією. Також дуже важливо зберегти лінгвістичну точність перекладу. Перекладачі повинні досконало володіти як мовою оригіналу, так і мовою перекладу, щоб точно передати зміст, нюанси та тонкощі оригінального діалогу. Переклад має забезпечувати відповідний тон і реєстр оригінального діалогу. Незалежно від того, чи є він офіційним або розмовним перекладач повинен відповідно адаптувати мову, щоб зберегти запланований вплив і стиль оригіналу. Крім того, переклад має бути адаптований до цільової аудиторії, враховуючи її вікову групу, культурне походження та рівень володіння мовою. У деяких випадках пере-

кладачам може знадобитися творча адаптація перекладу, щоб передати задум автора або культурні особливості, які не піддаються прямому перекладу. Це вимагає глибокого розуміння вихідного матеріалу та вміння знаходити еквівалентні вирази або поняття у цільовій мові. Урахування усіх цих факторів при передачі матеріалу іншою мовою забезпечить точний, культурно релевантний і цікавий перегляд серіалів для цієї цільової аудиторії.

Література:

1. Софієнко І. Становлення кіноперекладу в Україні. Мовні і концептуальні картини світу. 2014. Вип. 50(2). С. 401–405.
2. Кузенко Г. М. Кінопереклад як особливий вид художнього перекладу (на матеріалі англійської мови). Одеський лінгвістичний вісник: [наук.-практ. журнал]. Одеса, 2017. № 9. Т. 3. С. 70–74.
3. Шубенко Н. О. Аудіовізуальний медіатекст: специфіка, структура, властивості. Культура і Сучасність : [альманах]. 2012. № 1. С. 145–149.
4. Tomaszewicz T. 2006 Przekład audiowizualny. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
5. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 2005. 368 с.
6. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика: збірник статей. Одеса: Астропринт, 2008. 328 с.

Yeshchenko I., Yeshchenko K. Ways of translating lexical units in the context of youth series

Summary. Film translation plays an important role in bridging language and cultural gaps between different audiences. This study analyzes the ways in which lexical items are translated in youth series, focusing on the specific linguistic choices made by translators to satisfy the target audience. By examining the lexical elements used in the translation

process, this study sheds light on the strategies employed to preserve the meaning, tone and cultural context of the original. The analysis covers a number of youth series selected for their popularity and relevance among the target audience. Through comparative analysis, various lexical features used in the translation process were identified and classified. These features include idiomatic expressions, cultural references and wordplay, polysemy, among others. In addition, the study outlined the factors that need to be observed in order to achieve a decent and correct film translation. The analysis of the translation of lexical units provides valuable information about the role of the translator in adapting the original content while preserving humor, irony and cultural nuances. The study also emphasizes the importance of taking into account the language preferences and cultural background of the target audience when translating content aimed at young people. Youth series are a popular genre that attracts a large audience and has its own unique features in the use of lexical items. The translation of lexical items in film translation allows us to identify and analyze the specificity of the use of words and expressions that can be important for understanding the context and conveying ideas, mood and emotions of the characters. In addition, the study of linguistic features of film translation can help to identify problems and difficulties faced by translators when choosing equivalent words and expressions, as well as to find new approaches to their translation. The results of our analysis are intended to fill the gap in knowledge about the translation of lexical units in the context of youth series, which will ultimately improve the quality and impact of translated content on young audiences.

Key words: film translation, irony, polysemy, youth series, phraseological units, proper names, translation methods.

*Палій К. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Лунай О. Ю.,**студентка групи 501 ФФ факультету філології, психології та педагогіки**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЖАРГОНІЗМІВ І СЛЕНГІЗМІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Стаття присвячена особливостям перекладу жаргонізмів і сленгізмів нафтогазової галузі, а також вивченню та зіставленню понять «сленг» і «жаргон». У статті здійснено спробу з'ясувати найбільш рентабельні способи перекладу досліджуваних категорій у науковому тексті нафтогазової галузі та важливістю їх дослідження у науково-критичному дискурсі.

У ХХІ столітті культура мови стала дуже відрізнятися від попередніх часів. Люди почали говорити більш неформально, використовуючи такі лексичні категорії як «сленг» та «жаргон». Вони є досить цікавими за їх семантичну метафоричність та емоційну забарвленість, що виділяє їх з-поміж наукової лексики. Дані лексичні категорії використовуються для додавання емоційності мові та її осучаснення. Дослідницький інтерес щодо жаргону та сленгу завжди був і є досі. Вивчаючи різні наукові дисципліни, ми помічаємо, що дані категорії почали поступово впроваджуватися у мову науки.

Переклад сленгізмів і жаргонізмів є цікавим лінгвістичним феноменом, у статті під сленгом розуміється варіант розмовної мови, який збігається з нормами літературної мови.

В останні десятиліття відбуваються активні зміни словникового складу англійської мови, його демократизація, що призводить до нестандартної лексики. Лінгвістика останніх десятиліть активно переключилася з вивчення письмової мови на дослідження та аналіз безпосереднього живого спілкування. Функціональні різновиди застосування мови є похідними, вторинними від елементарної та основної форми – розмовної. Вивчення розмовної мови є важливим тому, що розмовна мова є єдиною істинною мовою та нормою оцінки всіх інших форм мови.

Переклад галузевого «жаргону» та «сленгу» залишається мало дослідженим, тому при здійсненні перекладу лексичних одиниць саме таких категорій виникає безліч труднощів. Зважаючи на те, що вони вживаються у науковій сфері, слід зауважити, що правильність та відповідність вимогам наукового тексту є ключовими завданнями при перекладі наукових текстів, які включають сленгову чи жаргонну термінологію. Також важливо прийняти до уваги, що сленг та жаргон мають яскраву культурологічну та національну специфічність, що може ускладнити процес перекладу.

Ключові слова: сленг, жаргон, перекладацька трансформація, розмовна мова, літературна мова.

Постановка проблеми. Особливості перекладу жаргонізмів і сленгізмів українською мовою – одна з актуальних проблем сучасного перекладознавства. Саме це постало причиною дослідження нами «жаргону» та «сленгу» у конкретній галузі науки, а саме нафтогазовій, адже у ній вище згадані категорії досить часто зустрічаються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ХХІ столітті питання жаргону та сленгу є досить актуальними. Дані категорії є дискусійними, їм присвячена ціла низка наукових праць. Багато видатних вчених та дослідників (наприклад: М. Адамс, Дж. Колман, В. Вільямс, І. Гальперін, Е. Маттіелло, Г. Менкен, Е. Парtridge, Л. Лепеш та ін.) протягом довгих років досліджували жаргон, сленг, просторічну лексику та соціальні діалекти. Саме у цих сферах найчастіше виникають нові слова, що доповнюють мову і роблять її більш цікавою. Така лексика потребує більш детального вивчення та формування словників сленгізмів та жаргонізмів, особливо вони потрібні у технічних сферах, де такі слова постають галузевими термінами.

В Україні питання дослідження сленгу та жаргону не є виключним. Вітчизняні науковці (такі як: М. Ю. Руденко, Н. Дзюбишина-Мельник, О. П. Глазова, В. Ф. Нестерович, Л. О. Ставицька, О. М. Медвідь, С. І. Мангура, та ін.) теж докладали «руку» до вивчення даної категорії, зокрема у нафтогазовій сфері.

Мета наукового дослідження полягає у більш чіткому вивченні категорій «жаргон» та «сленг» для виявлення його у наукових текстах саме нафтогазової сфери та дослідження методів передачі сленгу в наукових текстах англійської мови українською.

Виклад основного матеріалу. Дослідження жаргонізмів і сленгізмів, дозволило виявити та опрацювати безліч наукових праць, де було помічено, що кожен вчений та джерело висвітлюють поняття «жаргон» по-різному. Наприклад «Енциклопедія сучасної України», визначає «жаргон» як різновид мовлення, вжитого переважно в усному спілкуванні в середовищі окремих соціальних, професійних, вікових та інших груп населення [1]. Л. Т. Масенко підкреслює, що жаргонізми – це слова, переважно експресивного та емоційно-забарвленого характеру, відображають фамільярне та гумористичне ставлення до предметів і явищ дійсності [1]. Цими словами стають загальноживані слова, які використовуються зі психологічним піддрунтям і переосмислюються у специфічному напрямку. До представників такої категорії можна віднести «шурпати» у значенні «розуміти» та «гаплик», що трактують як «кінець, крах чогось»; «автомат» – «екзаменаційна оцінка». Жаргонна лексика також може бути джерелом поповнення літературної лексики. Переважно, такими словами стають запозичені слова з інших мов. Представником може бути жаргонізм «провали-

тися». Він є відповідником німецького слова «durchfallen», що означає «провалюватися, падати». За певних обставин, слово набуває емоційної забарвленості, тому при використанні його розуміють у контексті «заспати невдачі у чомусь» [1]. Як і в українській мові, так і в англійській існують такі «терміни-жаргонізми», які використовуються для позначення того чи іншого поняття у технічній літературі. Досить багато такої термінології прослідковується у нафтогазовій сфері. За-для здійснення адекватного перекладу таких термінів у згаданій вище сфері, перекладачі мають повністю розумітися у галузі, на тему якої подано текст-оригінал. При перекладі таких текстів, варто розуміти, що жаргонізми можуть являти собою сполучення слів, які означають певний термін – термін-жаргонізм.

Такі ж судження виникли під час дослідження поняття «сленгізм». До прикладу О. П. Глазова у своїй науковій праці зазначає: «Сленг (slang із норв. Sleng – лаятися) – це інтер-жаргонне явище; особливості мовлення чималих верств носіїв мови, пов'язаних не лише груповою, корпоративною спільністю, а й просторовою, наближаючись до просторіччя» [2]. На думку Т. В. Ведернікової, сленг включає в себе жаргонізми та розмовну лексику, саме труднощі при використанні роблять його складним для вивчення. Як зазначає науковиця, сленг потібно відрізнити від жаргонізмів, регіональних діалектизмів, нецензурної та вульгарної лексики, хоча він має спільні риси з кожним із поданих шарів лексики [3]. Аналізуючи трактування терміну «сленг», можемо помітити, що більшість науковців чи авторів словників споріднюють сленг до категорії «жаргон».

Наразі чітко виокремимо жаргон від сленгу. З одного боку, можемо сказати, що жаргонізми, виникають у певній групі, часто у зв'язку з нововведеннями, модернізаціями та розробками, тобто, являють собою неологізми. З іншого боку, спостерігаємо, що сленг на противагу жаргону черпає свій матеріал із жаргону різних соціальних груп, відбираючи найуживаніші терміни. Саме тому, сленг іноді може називатися «загальний жаргон». Деякі слова-сленгізми досить швидко проникають у мову повсякденного вжитку, набуваючи кардинально іншого значення.

Для більш наглядного виокремлення понять «жаргон» і «сленг», нами було створено таблицю.

Відомо, що для якісного перекладу текстів з нафтогазової тематики, які місять специфічну термінологію, висвітлену жаргонізмами, варто повністю розумітися на ній як англійською, так і українською мовами. Важливим буде завдання також вивчення основ з таких наук як: хімія, фізика, геологія, інженерія тощо, оскільки вони тісно пов'язані з нафтогазовою справою та є її базовим фундаментом для вивчення. Також необхідне детальне знання основ перекладу науково-технічної літератури, вільне володіння техніками перекладу термінології.

Звертаючи увагу на терміни нафтогазової галузі, можемо помітити, що серед них є терміни-жаргонізми, та зустрічаються досить часто. Як відомо, існують терміни міжгалузеві та вузькоспеціальні, тому варто перед перекладом визначити вид термінів-жаргонізмів, та виходячи з цього підібрати правильний спосіб перекладу. За словами С. І. Мангури, міжгалузеві терміни, які можуть не мати відповідника, ми перекладаємо

описовим перекладом або експлікацією, але це спосіб не є лаконічним, чого вимагає науково-технічний текст. Наступний спосіб – транслітерація. Переклад через графічне відтворення форми слова. Недоліком є «помилкові друзі» перекладача, наприклад: «data», «decade». Вони, при неправильному відтворенні, заплутують зміст тексту. Також можна використовувати калькування (використання першого відповідника зі словника) [4]. Вузькоспеціальні терміни, за словами науковиці, можуть бути представлені такими групами:

1. Слова з аніمالістичним та рослинним походженням («wildcat» – пошуково-розвідувальна свердловина, «Christmas tree» – фонтанна арматура).

2. Жаргонізми («sinker» – нерентабельна нафтова свердловина, «worm» – співробітник-новачок, який не має досвіду у роботі, «fish» – залишки бурильної колони, або будь-який інший матеріал, який випадково, або помилково впав у свердловину) [4].

Важливо розуміти, що деякі терміни можуть перекладатися по-різному, виходячи з контексту. Прикладом може послугувати термін нафтогазової галузі – «doghouse». Недосвідченість перекладача може завадити правильно трактувати даний жаргонізм. Враховуючи всі ключові теоретичні питання, згадані вище, спершу, слід зрозуміти контекст викладеного матеріалу у тексті оригіналі. Наступним пунктом буде виокремлення жаргонізму. На останньому етапі важливим завданням є підбір правильного значення даної лексичної одиниці.

У даному дослідженні було вивчено основні теоретичні питання, які стосуються теми «Особливості перекладу жаргонізмів та сленгізмів нафтогазової галузі українською мовою». Підсумовуючи їх, можемо сказати, що сленгізми та жаргонізми досить поширені у різних мовах світу. Вчені багатьох країн займалися вивченням цієї категорії. За їх словами можемо зауважити, що поняття сленгу та жаргону деякими людьми використовуються у якості синонімів. Це спричинено тим, що ці дві категорії мають експресивно-емоційне забарвлення, але вони є зовсім різними та висвітлюють різні категорії лексики. Спираючись на тематику нашого дослідження, було з'ясовано, що у нафтогазовій галузі наявна велика кількість саме жаргонної лексики, оскільки таку використовують тільки у вузькому галузевому колі, до якого входить нафтогазова. Також було висвітлено питання теорії перекладу нафтогазових термінів-жаргонізмів. У дослідженні було доведено, що існують певні критерії для перекладу даних лексичних одиниць. По-перше, слід поділити їх на міжгалузеві та вузькоспеціальні терміни. Перші ми перекладаємо описовим перекладом, експлікацією або транслітерацією. Другі – тільки описовим перекладом, знаходячи значення саме у словниках галузевої термінології.

У кожному випадку перекладу термінів-сленгізмів чи жаргонізмів з використанням загальноприйнятих норм, ми стикалися з певними труднощами. Тому, на практиці ми дослідили саме переклад специфічної термінології на прикладі нафтогазових текстів. Важливим було б зацентувати увагу на тому, що у наукових текстах нафтогазової галузі мало де можемо знайти жаргонну лексику. Зазвичай, вона досить поширена в усному перекладі або у науково-публіцистичних статтях. Тому, у ході

№	Жаргон	Сленг	Спільне
1	Обмеженість групи носіїв.	Необмеженість середовища носіїв.	Слова-найменування якихось винаходів/методів.
2	Вузькість семантичного поля.	Широке семантичне поле.	
3	Притаманна офіційна термінологія.	Більш груба лексика.	
4	Походження: слова, які позначають нововведення у певній галузі.	Походження: вживана протягом якогось часу лексика (найуживаніша термінологія).	
5	Чітке, нормативне поняття.	Поняття не обмежене нормами.	

дослідження нами був виконаний власний переклад, за допомогою термінологічних словників нафтогазової галузі. Таким чином, ми практично дослідили питання перекладу згаданої вище термінології та рентабельності використання загальноприйнятих способів перекладу. Прикладом може слугувати термін «wildcat drilling». Він є представником саме жаргонної лексики. Даний жаргонізм виокремлений нами певним методом. При перекладі, спираючись на контекст оригінального тексту, ми звернули увагу на саме це слово, оскільки воно виділяється певною невідповідністю до тематики тексту. Дослівно даний термін перекладається як «дика кішка». Ми помічаємо, що такий переклад не може бути вживаним зі словом «drilling» – «буріння». Тому, звернувшись до підручників нафтогазової галузі та інших джерел, для чіткого окреслення семантики даного терміну. Проглянувши матеріал, можемо сказати, що wildcat («дика кішка») – це розвідувальна свердловина, у нерозвіданому нафтовому родовищі, але цікава для подальшої розробки. Виходячи з цього, перекладати даний термін калькуванням є неправильним підходом. Тому в перекладі нами було використано спосіб конкретизації значення, виходячи з визначення даного поняття а саме «буріння пошуково-розвідувальних свердловин». Згідно даного алгоритму можна перекласти будь-який специфічний чи вузькоспеціальний термін-жаргонізм чи сленгізм.

Зауважимо, що нами було досліджено переклад специфічної термінології нафтогазової галузі, яка вміщала у собі галузеві жаргонізми. У ході виконання практичної частини ми підтвердили, що досліджувана нами термінологія у зазначеній сфері в основному складається із жаргонізмів, адже, як було згадано, такі лексичні одиниці вживаються тільки у певних галузях. Також, на власному прикладі ми оцінили доцільність використання перекладацьких методів при перекладі жаргону в нафтогазових текстах.

Висновки. Отже, у дослідженні було проаналізовано поняття «жаргон» і «сленг». Дані категорії є досить поширеними у мовленні. Вони є експресивно-забарвленою лексикою, яка, незважаючи на вимоги, може використовуватися у наукових текстах, найменуючи предмет чи явище, тобто поставати терміном. Також були чітко порівняні жаргон і сленг. Це нам дало зрозуміти, що сленг – це витік із різних типів жаргону та є більш глобальним поняттям, яке їх об'єднує. На противагу, було з'ясовано, що в науковій сфері діяльності використовується саме жаргонна лексика, оскільки вона є більш вузькоспеціальною та включає у собі термінологію зрозумілу лише особам пов'язаним однією галуззю.

У ході дослідження було виявлено, що досліджувана специфічна лексика не вживається в офіційних наукових доробках з причини дотримання норм написання наукового тексту, які не передбачають використання емоційно-забарвленої лексики, якою і постають жаргонізми. Але, варто зауважити, що у нафтогазовій сфері вони є досить популярними при використанні в усному мовленні та у науково-публіцистичних доробках, адже, зазвичай, вони постають саме термінами, що позначають явища та предмети.

Жаргонізми зазвичай являють собою слова, які вже були використані у мові в іншому семантичному значенні та, за потреби, набуваючи іншої семантики, стають галузевим терміном. Саме ця особливість викликає труднощі у професійних перекладачів та виникнення помилок при перекладі, що у подальшому заважає зрозуміти сенс тексту. Залежно від походження терміну-жаргонізму вчені виокремили такі способи: міжгалузеві перекладаються описовим перекладом, експлікацією або транслітерацією, а вузькоспеціальні – тільки описовим перекладом, знаходячи значення саме у словниках галузевої термінології. У ході дослідження ми виокремили ще кілька способів

перекладу, враховуючи семантичні особливості терміну-жаргонізму. Такими способами перекладу є підбір словникового еквівалента (спричинено тим, що не всі жаргонізми англійської мови, а саме нафтогазової галузі, мають словниковий відповідник в українській мові) та синонімічний підбір (можемо його використовувати у випадку потреби заміни словникового еквівалента синонімом мови, на яку здійснюється переклад).

Кожен професійний перекладач прагне досягти максимальної точності та адекватності при перекладі. Для цього першочерговим завданням має бути розпізнання жаргонізму у науковому тексті та дослідження його семантики за допомогою термінологічного словника. Наступним кроком буде знаходження правильного еквівалента у мові перекладу та грамотне вживання його при перекладі. Дотримання всіх вище зазначених умов забезпечує повну адекватність отриманого тексту перекладу.

Література:

1. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія гол. ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. *Інститут енциклопедичних досліджень НАН України*. Київ, 2009. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=20334.
2. Глазова О. П. Жаргон і сленг: як ставитись до них словеснику?. *Київський університет імені Бориса Грінченка*. 2013. С. 1–2.
3. Ведернікова Т. В. Особливості функціонування сучасних американських та британських сленгізмів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. С. 107.
4. Мангура С., Руденко Я. Особливості перекладу англомовних технічних термінів українською мовою (на матеріалі термінології нафтогазової галузі) *Лінгвістичні студії. ДонНУ імені Василя Стуса*. Вип. 40 том 2, Вінниця, 2020. С. 118–120.
5. Пустовіт Л. та ін. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних сполучень. *Довіра*. Київ, 2000. 1018 с.

Palii K., Lupai O. Jargon and slang translating peculiarities of the oil and gas industry into Ukrainian

Summary. The article is devoted to the peculiarities of translating jargon and slang of the oil and gas industry, as well as to the study and comparison of the concepts of “slang” and “jargon”. The article attempts to find out the most cost-effective ways of translating the studied categories in the scientific text of the oil and gas industry and the importance of their study in scientific and critical discourse.

In the 21st century, the culture of language has become very different from previous times. People started to speak more informally, using such lexical categories as “slang” and “jargon”. They are quite interesting because of their semantic metaphoricality and emotional coloring, which distinguishes them from scientific vocabulary. These lexical categories are used to add emotionality to the language and modernize it. Research interest in jargon and slang has always been and still is. Studying various scientific disciplines, we notice that these categories have begun to gradually be introduced into the language of science.

The translation of slangisms and jargon is an interesting linguistic phenomenon; in this article, slang is understood as a variant of colloquial speech that coincides with the norms of the literary language.

In recent decades, there have been active changes in the vocabulary of the English language, its democratization, which leads to non-standard vocabulary. In recent decades, linguistics has actively switched from the study of written language to the study and analysis of direct live communication. Functional varieties of language use are derivative, secondary to the elementary and basic form – spoken language. The study

of spoken language is important because spoken language is the only true language and the norm for evaluating all other forms of language.

The translation of industry-specific “jargon” and “slang” remains poorly researched, so there are many difficulties in translating lexical items of these categories. Given the fact that they are used in the scientific field, it should be noted that

correctness and compliance with the requirements of a scientific text are key tasks when translating scientific texts that include slang or jargon. It is also important to take into account that slang and jargon have a strong cultural and national specificity, which can complicate the translation process.

Key words: slang, jargon, translation transformation, spoken language, literary language.

*Пешкова Т. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ВПЛИВ ВИКРИВЛЕННЯ ІСТОРИЧНИХ РЕАЛІЙ НА УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ ПЕРЕКЛАД

Анотація. У статті проаналізований ряд робіт, у яких приділялася увага впливу культурологічних та історичних факторів на процес перекладу й на адекватне сприйняття перекладу тексту, сформованого в рамках однієї культури, представниками іншої культури; також представлено найпоширеніші класифікації реалій та фонових знань, їхній зв'язок зі сприйняттям та розумінням сенсу перекладеного тексту, що застосовуються у сучасній лінгвістиці та перекладознавстві. Більшість дослідників виявляли значимість тих аспектів процесу перекладу, де особливо важливими можна назвати розбіжності в сприйнятті культур народу, у той час як, більшою мірою значимими є на сьогоднішній день аспекти, які представляються загальними для досліджуваних культур. Особливістю історичних реалій про Україну в німецькому суспільстві є відсутність або викривлення понять, що відбулось на певному етапі міжнародних та міжмовних контактів протягом століть і пов'язано з історичною крадіжкою, що супроводжувалась неточним транскодуванням у перекладі. Встановлено види рекомендованого перекладу реалій в історичних текстах про Україну, з огляду на їх викривлення у мові сприйняття та запропоновані варіанти їх прийнятого перекладу: транслітерація, уподібнення та комбінована реномінація. Досліджено період викривлення фонових знань про історичні реалії України в німецькомовній міжкультурній комунікації та їх вплив на сприйняття німецькомовним реципієнтом текстів про історію України. Розглянуто важливість коректного перекладу історичних реалій і зокрема слова «Русь» з огляду на політичну ситуацію у світі. Проаналізовано та встановлено переклад слово «руський» німецькою мовою у різних словниках, його ідентичність до «російський» *russisch*, тому в історичному тексті про Україну перекладено його схожим, але не ідентичним словом *russinisch*, використовуючи уподібнення.

Ключові слова: історичні реалії, фонові знання, історичний текст, способи перейменування реалій: транскодування, уподібнення та комбінована реномінація, міжкультурна комунікація.

Постановка проблеми. Історичні тексти та їх переклад у реаліях російсько-української війни мають важливе значення, як компонента зброї у інформаційній війни. Перед українськими філологами-германістами постало завдання передачі інформації в світ іноземними мовами і деякі перекладацькі назви, які були сталими з огляду перекладу саме з російської, а не з української мови потребують трансформації. Трансформація потрібна для національної ідентифікації нас українців іноземцями, для національного ствердження, а також для підтримки українського духу у період важкий для України.

Відмінності культур відображаються в різних мовних картинах світу, на основі яких будуються висловлювання різних мов. Кожна культура має свої артефакти, чужі або незрозумілі іншим культурам [1]. Усі ці відмінності створюють певні труднощі в перекладі, але їх можна подолати в процесі міжмовної комунікації як шляхом рівняння структур джерельної та цільової мов, так і різними способами передачі артефактів іншої культури (наприклад, адаптація, вибір приблизних особливостей в знаках цільової культури вихідної культури).

Культурологічний аспект міжмовної комунікації в сучасному світі ґрунтується не лише на концепції культури як сукупності культурних цінностей народу (твори мистецтва, античні пам'ятники, література, живопис, музика, архітектура тощо), але також включає вивчення національних традицій та історії носіїв мови, їхнього способу життя, соціальної діяльності, способів спілкування, специфіки поведінки, мислення та сприйняття навколишньої дійсності (світосприйняття та світогляд). Перекладач перебуває одночасно в зоні двох національних контекстосфер.

Аналіз останніх досліджень. Існує ряд робіт з перекладознавства, у яких приділялася увага впливу, який виявляється за допомогою культурологічних факторів на процес перекладу

й на адекватне сприйняття перекладу тексту, сформованого в рамках однієї культури, представниками іншої культури.

Не раз було відзначено, що більшість лінгвістичних проблем, пов'язаних з перекладом, детерміновані культурологічним аспектом, і, навпаки, часом деякі соціо-культурно-етнографічні проблеми з перекладу можна дозволити за допомогою залучення лінгвістичних засобів. Однак роль фонових знань як важливого фактора розуміння тексту з одного боку, і культури народу, з іншого боку, досліджена не повною мірою.

Поняття «фонові знання» – це один із ключових термінів когнітивної лінгвістики, який використовують під час обговорення екстралінгвістичних аспектів комунікаційного процесу. Більшість дослідників виявляли значимість тих аспектів процесу перекладу, де особливо важливими можна назвати розбіжності в сприйнятті культури. Фонові знання можна вважати «готовими змістами», які культурне і мовне співтовариство пропонує своїм членам. Зрозуміло, у рамках однієї культури ці «готові» змісти варіюються залежно від соціального статусу, особистого досвіду й інших факторів.

Без фонових знань адекватний переклад практично неможливий. Як підкреслюють дослідники, «...осмислення... іншомовного тексту може мати місце тільки за умови, що «вторинна мовна особистість» хоча б відносно наближається до «природного» носія мови за рівнем не тільки мовної, але й когнітивної (лінгвокогнітивної) компетенції й, крім того, за рівнем поінформованості загального контексту цього спілкування» [2].

Реалії є мовними одиницями, що позначають елементи «чужої» культури та історії, мають національне, історичне, місцеве або побутове забарвлення і не мають еквівалентів в інших мовах і культурах.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення поняття «реалія» Р. П. Зорівчак, що наразі усталилося у сучасному

українському перекладознавстві: «Реалії – це моно- та полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких містить (у плані бінарного зіставлення) традиційно закріплені за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-приймача» [3, с. 106–107].

Отже, реалією вважаємо слова певної мови, що відображають поняття матеріальної культури, властиві відповідному народові та має спільні ознаки з терміном, однак різняться з останнім за сферами їхнього вживання.

Особливістю реалій є те, що у носіїв певної культури і певної мови з ними пов'язуються такі фонові знання та асоціації, які на певному етапі міжнародних та міжмовних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших культур і мов. Під час перекладу реалій виникає, з одного боку, потреба підкреслити їх особливий колорит, іноді унікальність, а з другого – певним чином передати їх значення і типи для носіїв мови джерела асоціації, уникаючи, наскільки це можливо, багатослів'я. Грунтуючись на аналізі численних перекладів українські дослідники показують шляхи подолання мовних перешкод, зумовлених розбіжностями культур. Напрацювання цих та багатьох інших лінгвістичних, втім, не лише не вичерпують питання, а, навпаки, чітко вказують на перспективи його подальшого вивчення [4].

Р. Зорівчак називає реалії чи не найнебезпечнішими з «підводних каменів», які доводиться долати перекладачам, покликаним якомога правдивіше, точніше, вірніше передати авторський почерк засобами іншої мови.

До реалій можна також віднести слова, що позначають властиві тільки певним націям і народам предмети матеріальної культури, факти історії, державні інститути, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і т. п.

Основні труднощі при перекладі реалій – це, по-перше, відсутність у мові-переймачі відповідника – повного чи часткового – у зв'язку з відсутністю в носіїв цієї мови позначуваного реалією референта; і, по-друге, необхідність, водночас із денотативним значенням реалії, передавати колорит і конотації її національного та історичного забарвлення. Справа ускладнюється й потребою врахувати цілу низку умов, що надають певним явищам життя різне словесне відображення.

Формування мети статті. Відтворення семантико-стилістичних функцій реалій у перекладі – нагальне питання перекладознавства. На основі зіставлення англійських текстів з їхніми оригіналами можна визначити такі способи транскрипційного перейменування реалій: транскрипцію, гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномінацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, уподібнення, контекстуальне тлумачення реалій. Терміном «транскрипція» позначають віднайдіння якомога точнішою відповідника через запис звучання слів мови-джерела графемами мови-переймача. Транскрипція зв'язана з точною (наскільки це можливо) передачею звучання іноземного слова.

Так от викривлення історичних реалій в німецьких фонічних знаннях відбувалось протягом століть і пов'язано з історичною крадіжкою, що супроводжувалась неточною транскрипцією при перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим, як перейти до аналізу українсько-німецького перекладу історичних реалій, необхідно розглянути історію крадіжки назви «Русь».

22 жовтня 1721 року цар Петро I проголосив Московське царство «російської імперією», а москвитів – «россиянами». Така зміна назви Московської держави кинула серйозний виклик ідентичності українського народу. [5, с. 90–91]

Доктор історії Ярослав Дашкевич прокоментував подію розлогіше: «Московщина по суті загарбала назву Русь, яка сво-

ім питомим змістом – етнічним, географічним устроєм – цілком відповідає сучасному термінові Україна... Це дало Московщині, хоча й підроблений, але все ж таки, блиск культурної, цивілізованої держави з давньою історичною традицією, з візантійсько-київською церковною метрикою» [6].

Таким чином, етноніми Русь, руський, русинський – давні й органічні для українців найменування. Але через несприятливі політичні обставини й відсутність української державності після розпаду Київської Русі й занепаду Галицько-Волинського князівства термін Русь не став політичною атрибуцією на українській території. Його присвоїли собі наші північно-східні сусіди – росіяни.

Результатом цієї «кропіткої роботи» стало викривлення історії та історичних реалій, які впливають на сприйняття нас іноземцями і зараз якщо ми відкриємо німецький тлумачний словник у 24 томах Київська імперія – це територіальне утворення на російських землях 9–10 сторіччя. [7, с. 326] Слово Київська Русь не тлумачиться взагалі [8].

І тому зараз німецький реципієнт сприймає поняття Русь як росія. У своїй роботі ми пропонуємо деякі шляхи подолання цієї «несправедливості», хоча і розуміємо, що для цього потрібен час. Навіть при відкритті інтернет-словників, зокрема популярного «Мультиран» при перекладі слова іде відсилка до держави росія і до їх стародавнього народу, який жив на північних землях.

А ось інтернетперекладач дає повний відповідник росія. Якщо пишемо Київська Русь подає Kiever Rus. слово «русський» на німецьку перекладається так само як і слово російський russisch, тому в тексті ми перекладаємо його схожим але не ідентичним словом russinisch або kujiver, використовуючи уподібнення

Спілкуючись з іноземцями ми помітили зацікавленість нашою історією, але коли одні поняття підмінюють інші, дуже важко зорієнтуватись у нашій політичній обстановці, наприклад, слово «русський» на німецьку перекладається так само як і слово російський russisch, тому в тексті ми перекладаємо його схожим але не ідентичним словом russinisch або kujiver, використовуючи уподібнення

Історичний текст, що був обраний нами розповідає про руських князівень. Ось саме в слові руські і є перша складність для перекладача. Назва тексту звучить:

Руські князівні – європейські святі

Rusinische Fürstinnen sind europäische Heilige – 1. Приклад перекладу руські

Kujiver Fürstinnen sind europäische Heilige – 2. Приклад перекладу руські

Також постає питання про написання, алітерацію слова Київ. В багатьох іноземних публікаціях до цих пір фігурувало Kiev та і зараз визнаємо це є.

Але ж насправді, німецькою мовою алітерація відбувається так Kujiv або Kujiw і тоді німецький читач вірно зміг би читати назву столиці нашої країни або похідні від неї слова. І воно не звучало б московською КИЕВ.

Євпраксії Мстиславівні, онучі Володимира Мономаха, дочці великого київського князя Мстислава Володимировича, судилося стати першою жінкою-лікарем в історії України-Русі. Вона з молодих років вивчала народну медицину, лікувала хворих (її ще через це називали Добродія, грецькою – Євпраксія). Вона стала автором наукового трактату «Мазі» (Алімма) – першої відомої в Європі медичної праці руського авторства (тепер вона зберігається у флорентійській бібліотеці Лоренцо Медічі) про здоровий спосіб життя. В основу трактату покладено дані тогочасних наукових рукописів і власних спостережень. Прикметно, що в цій праці немає рекомендацій,

пов'язаних із поширеними в медичній практиці XII ст. марно-вірствами і забобонами. За однією з версій, Євпраксія вийшла заміж за візантійського царевича Олексія Комнена, сина імператора Іоанна II Комнена і дістала нове ім'я Зоя.

Eupraxia Mstyslavivna, die Enkelin von Volodymyr Monomach, die Tochter des Großfürsten von Kyjiv, Mstyslav Volodymyrovytch, war dazu bestimmt, die erste Ärztin in der Geschichte der Ukraine und Kyjiver Rus zu werden. Schon in jungen Jahren studierte sie Volksmedizin, behandelte Kranke (aus diesem Grund wurde sie auch Dobrodija genannt, auf Griechisch – Eupraxia). Sie wurde Autorin der wissenschaftlichen Abhandlung "Salbe" (Alimma) – der ersten in Europa bekannten medizinischen Arbeit rusinischer Autorschaft (jetzt wird sie in der Florentiner Bibliothek von Lorenzo de' Medici aufbewahrt) über eine gesunde Lebensweise. Die Abhandlung basiert auf Daten aus zeitgenössischen wissenschaftlichen Manuskripten und eigenen Beobachtungen. Es ist bemerkenswert, dass in dieser Abhandlung keine Empfehlungen zu den in der medizinischen Praxis des 12. Jahrhunderts üblichen Empfehlungen – Aberglauben und Aberglauben enthalten sind. Einer Version zufolge heiratete Eupraxia den byzantinischen Prinzen Olexsij Komnenos, den Sohn des Kaisers John II Komnenos, und erhielt den neuen Namen Soja.

Висновки. Перекладачам потрібно визначитись як правильно перекладати Україна-Русь на різні мови світу. На данному етапі ми винайшли варіант перекладу на німецьку мову *Kyjiver Rus*. Таким чином, для подолання історичного викривлення в перекладі пропонуємо варіант транслітерації, уподіблення та комбінована реномінація. В цій галузі вбачаємо широкі поле для подальших розвідок.

Отже, варто підсумувати, що з огляду на забезпечення міжкультурної комунікації творча діяльність перекладача має спрямовуватися на виправлення історичних фонових знань іноземців, збереження мовної норми рецептивної культури в перекладі, з одного боку, та її гармонізацію з нормою оригіналу як феномена вихідної культури, з іншого.

Література:

- Lakoff G. Cognitive Semantics. Meaning and Mental Representation. Ed. by Umberto Eco, Marco Santambrogio, Patrizia Violi. Bloomington and Indianapolis, 1988. 213 p.
- Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні; перекладознавчих аспект. Іноземна філологія. Львів, 1994. С. 106–107.
- Зорівчак Художній переклад в Україні і буття нації: Спроба істориколітературного осмислення. Записки Перекладацької майстерні. 2000 – 2001. Львів, 2001. Т. 1. С. 9–17.
- Чередниченко О.І. Про мову і переклад. К.: Либідь, 2007. 248 с.
- Наконечний С.П. Украдене ім'я. Чому русини стали українцями / Передмова Я. Дашкевича. 4-е, доп. і випр. вид. Київ, 2013. 392 с.
- Костенко І., Халуца І. Як московія стала росією? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-rus-i-moskoviyia/31521000.html> (дата звернення: 17.09.2023)
- Meyers Grosses Taschenlexikon: 24 Bd/hrsg.u.bearb. von Meyers Lexikonred.[Chefred.:Werner Digel u. Gerhard Kwiatowski]. Mannheim; Wien; Zürich: Taschenbuchverlag, Bd. 19. Ru-Schw. 2, neubearb. Aufl. 1987. 247 S.
- Meyers Grosses Taschenlexikon: 24 Bd/hrsg.u.bearb. von Meyers Lexikonred.[Chefred.:Werner Digel u. Gerhard Kwiatowski]. Mannheim; Wien; Zürich: Taschenbuchverlag, Bd. 11. Ru-Schw. 2, neubearb. Aufl. 1987. 263 S.

Peshkova T. The impact of historical distortion on Ukrainian-German translation

Summary. The article analyses a number of papers that focus on the impact cultural and historical factors have on the translation process and on the adequate perception of a translated text formed within one culture by representatives of another culture; it also presents the most common classifications of realities and background knowledge, their connection with the perception and understanding of the meaning of the translated text used in modern linguistics and translation studies. Most researchers have identified the importance of those aspects of the translation process where differences in the perception of the people's cultures are particularly important, while aspects that seem to be common to the cultures under study are more significant. The peculiarity of historical realities about Ukraine in German society is the absence or distortion of concepts, which occurred at a certain stage of interethnic and interlingual contacts over the centuries and is associated with historical theft accompanied by inaccurate transcoding in translation. The types of recommended translation of realities in historical texts about Ukraine, taking into account their distortion in the language of perception, are identified and variants of their acceptable translation are proposed: transliteration, likening and combined renomination. The period of distortion of background knowledge about the historical realities of Ukraine in German-language intercultural communication and its impact on the perception of texts about the history of Ukraine by a German-speaking recipient is studied. The importance of the correct translation of historical realities and, in particular, the word "Rus" in view of the political situation in the world is considered. There has been studied and established the translation of the word "Rus" into German in various dictionaries, its identity to the word "Russian" russisch, and therefore it is translated it into a historical text about Ukraine with the similar but not identical word russinisch, using similes.

Key words: historical realities, background knowledge, historical text, ways of renaming realities: transliteration, simile and combined renomination, intercultural communication.

*Роменська Н. В.,**викладач англійської та німецької мов кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДХИЛЕННЯ ВІД ГРАМАТИЧНИХ НОРМ У АНГЛОМОВНОМУ МУЗИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОПУЛЯРНИХ ПІСЕНЬ)

Анотація. Статтю присвячено аналізу відхилень від граматичних норм в англійському музичному дискурсі на матеріалі популярних пісень та їх зв'язок із сучасною розмовною англійською мовою. Оскільки більшість виконавців у своїй творчості користуються саме англійською мовою, а глобальна мережа Інтернет сприяє вільному доступу до текстів будь-якого співака, з'являється можливість дослідити граматико-синтаксичні особливості вказаного виду дискурсу.

Музичний дискурс поєднує в собі риси розмовного та художнього (поетичного) стилю. Йому притаманні зміни у лексичній наповненості пісенних текстів (вживання стилістично знижених слів, фразових дієслів, вигуків), переважання безсполучникових речень над сполучниковими, поява повторів різних видів, багаторазове вживання ввідних елементів. Беручи до уваги поетичну стилістику, виокремлюється тяжіння музичного дискурсу до використання паралельних конструкцій, риторичних питань, імперативних речень та еліпсисів. Симбіоз розмовного та книжкового стилю забезпечує діалогічність музичного дискурсу, але водночас зумовлює виникнення різноманітних відхилень від граматичних норм.

У ході аналізу 20 текстів англійських пісень було виявлено типові відхилення від граматичних норм. Найчастіше трапляються скорочення слів та фраз, пропуски в словах, опущення підмета / присудка. Досить часто з'являються також неправильне узгодження підмета й присудка та порушення порядку слів. Рідше виникають словесна надмірність, неправильне / узгодження часових форм, пропуск іменника, неправильне вживання умовного способу, пропуск означеного артикля, неправильне вживання форми особового займенника, вживання вигаданого слова, неправильна форма вказівного займенника. Хоча деякі порушення належать до так званих «грубих» помилок, однак у музичному дискурсі, який налаштований на «пониження» мовних структур, подібні відхилення здаються прийнятними.

Основна причина вказаних змін – прагнення автора полегшити сприйняття пісенного тексту, зробити його зрозумілим для широкої цільової аудиторії, уникаючи вербальної цензури, послуговуючись пониженою лексикою та граматичними спрощеннями.

Ключові слова: дискурс, музичний дискурс, граматична норма, пісенний текст, розмовний стиль, художній стиль, стилістично занижена лексика, фразове дієслово, риторичне питання, паралельна конструкція, еліпс, імперативне речення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Музика та пісня з давніх часів є невід'ємною частиною життя людства. Вона є засобом передачі інформації, допомагає виразити або викликати певні емоції, доносить духовні цінності та впливає на слухачів на витонченому душевному рівні.

Окрім цього, популярні музичні композиції мають особливо яскравий вплив як на молодь, так і на сучасну англійську мову. У піснях широко використовується особливий тип лексики, який часом відрізняється від повсякденного мовлення носіїв англійської. Відмінності у вживанні структур, відхилення та порушення граматичних норм стають ключовими рисами англійського музичного дискурсу, що потребує подальшого вивчення та систематизації.

Дослідження типових помилок у текстах пісень дає можливість прослідкувати їх зв'язок з сучасною розмовною англійською мовою. Вибір матеріалу для дослідження був здійснений шляхом проведення анкетування серед підлітків, що гарантує зацікавленість його результатами серед представників молодого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження музичного дискурсу, зокрема англійського, є актуальною проблемою сучасного мовознавства, якою займалися вітчизняні та закордонні вчені: А. О. Кузьменко [1], М. О. Кузнецова [2], А. М. Ходус [2], D. Crusal [3], T. De Nora [4]. У наукових доробках вказаних дослідників з різних ракурсів розглядається му-

зичний дискурс та його ключові особливості, серед яких одну з основних позицій займає відхилення від граматичних норм.

Зокрема, Д. Кристал у своїй праці «Англійська мова як глобальна» стверджує, що переважна більшість сучасних груп та сольних виконавців співають саме англійською мовою, попри те, що вони не є її носіями. Дослідник впевнений, що подібний стан речей має позитивний вплив на культуру в цілому «оскільки твори таких авторів, як Боб Ділан, Боб Марлі, Джон Леннон і Джон Баез стали для молодого покоління символом свободи, непокори і прогресу» [3, с. 103].

На думку Т. де Нора, музичний дискурс містить у собі цілий ряд аспектів, які роблять його вивчення міждисциплінарною проблемою. До цього переліку відносяться психологічні та особистісні фактори, соціальне та історичне середовище, стилістичні вимоги, задум артиста, візуальний та технічний супровід тощо [4, с. 15].

Варто також зазначити, що Інтернет також відіграє стимулюючу роль щодо вивчення англійського музичного дискурсу, оскільки у всесвітній мережі користувачі мають можливість ознайомитися з текстом фактичного будь-якого англійського артиста.

Саме тому на даному етапі розвитку мовознавства виникає необхідність детальнішого вивчення музичного дискурсу на прикладі популярних серед молоді пісень з метою виявлення впливу цих текстів на сучасну англійську мову та мовлення тих, хто її вивчає.

Формування мети статті. Основною метою нашої статті є виділення стильових ознак текстів англійських пісень як

зразка музичного дискурсу, аналіз відхилення від граматичних норм у ньому на матеріалі популярних пісень, а також відслідковування зв'язку виокремлених порушень із сучасною розмовною англійською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вивчення відхилень від граматичних норм в англоговному музичному дискурсі неможливо уявити без характеристики ключових стилевих ознак пісенних текстів.

Більшість мовознавців стверджують, що мовний стиль переважної частини пісенних текстів – розмовний, понижений. Ця ознака пов'язана з широким використанням просторічч в англійській мові, що акцентує увагу на її демократичності. В сучасних популярних піснях подібні форми використовуються з тією ж самою метою – для пониження рівня висловленого та надання тексту пісні деякого відтінку недбалості, більш явної простоти. У зв'язку з вище вказаними особливостями можемо виділити наступні **зміни у лексичній наповнюваності** текстів сучасних англоговних пісень:

– часте вживання стилістично знижених слів, у тому числі сленгу: *I've become so numb* [5].

– схильність до заміни дієслів з нейтральним чи книжковим значенням на дієслова з постпозитивними елементами: *to hide away, go on, come on, listen up, give up, break down, to be fired up, build up, etc.*

– часте використання специфічних розмовних вигуків, наприклад: *yeah, mm..., ooh, oh I, uh huh, woah, swish, bish, etc.*

Крім лексичних особливостей слід звернути увагу на виразні **ознаки синтаксису** розмовної англійської мови, що виявляється в текстах популярних пісень:

– переважання в складних реченнях безсполучникового зв'язку над сполучниковим: *I said something wrong, now I long for yesterday* [5].

– використання повторів: *I don't wanna miss one smile, I don't wanna miss one kiss / I just wanna be with you right here with you just like this. / I just wanna hold you close... [5]; And I... I will always love you, ooh / will always love you... [5].*

– багаторазове вживання ввідних елементів типу: *indeed, sure, above all this.*

Однак варто зазначити, що текст пісні є неоднорідним явищем, оскільки поєднує в собі поетичну стилістику з просторіччям та сленгом. Серед обраних нами текстів пісень складно виділити такі, що демонструють риси лише одного стилю, адже більшість з них є вдалим поєднанням як розмовних так і книжкових ознак.

Наприклад, у пісні "Let It Be" гурту "The Beatles" відсутні характерні для розмовного стилю скорочення та пропуски літер, переважає книжкова лексика: *times of trouble, wisdom, Mother Mary, broken-hearted people*. Крім того, помічаємо ще одну рису, що об'єднує текст пісні з поетичним стилем, – **паралельні конструкції**: *Speaking words of wisdom... / Whisper words of wisdom* [5].

До ознак розмовного стилю текстів пісень також можна віднести часте використання **питальних речень**, які мають на меті встановити зв'язок між автором/виконавцем та слухачем (Linkin Park "Numb"): *Who do you think you are?; Can't you see that you're smothering me?* [5]

Діалогічність пісенного дискурсу підкреслюється також за допомогою великої кількості **імперативних речень**, які заохочують реципієнта до певних дій (30 Seconds to Mars "Walk on water"; LP "Other People"; Whitney Houston "I Will Always Love You"): *Listen up, hear the patriots shout! Lay it on everybody! Please, don't cry* [5].

Крім того, на думку А. О. Кузьменко, відбувається конкретизації емоційно-чуттєвого компонента, викриваючи історію

ліричного героя та деталізуючи її побутово-любівні колізії, які знайомі практично кожній людині, повідомляючи про думку, оцінку та судження адресата [1, с. 149].

Наступна ознака, що наближає пісенний дискурс до мовлення – це **еліпсис** частин речення. Однак слід зауважити, що про цю особливість можна говорити у випадку, якщо маємо достатньо контексту, який дозволить помітити «зникнення» члена речення. Наприклад (Aerosmith "I Don't Wanna Miss a Thing"): *Don't wanna close my eyes, I don't wanna fall asleep* [5]. На початку рядка пропущений особовий займенник "I", але він з'являється у тесті далі, тому даний еліпсис не шкодить розумінню змісту пісні.

Ще однією характерною рисою сучасного англоговного музичного дискурсу є **інверсія**, яка сприяє посиленню експресивності мови (Celine Dion "My Heart Will Go On"): *Far across the distance / And spaces between us / You have come to show you go on* [5].

З метою спрощення сприйняття тексту пісні на слух, автори сучасних пісень намагаються уникати довгих поширених речень. Такі речення зазвичай дробляться (Linkin Park "Numb"): *Maybe I'm foolish / Maybe I'm blind, / Thinking I can see through this, / And see what's behind* [5].

Таким чином можемо підсумувати, що сучасний англоговний музичний дискурс поєднує в собі риси живої мови і поетичної, книжкової. Пісня стає ніби «дзеркалом життя», яке відображає основні цінності, етичні погляди, утворюючи модель поведінки й культурні норми [2, с. 54]. Саме ця наближеність до повсякденного мовлення, зв'язок із життям зумовлює виникнення різноманітних порушень граматичних норм, які ми детально розглядаємо далі.

У ході дослідження ми проаналізували тексти 20 популярних пісень. На основі цього матеріалу нами були виявлені найпоширеніші порушення граматичних норм у музичному дискурсі.

1. Скорочення слова / фрази. У сучасному англоговному середовищі відчувається тенденція до спрощення та короткості стосовно орфографії тексту. Результатом цього стала неправильна вимова слів та навіть цілих фраз. Яскравим прикладом подібного скорочення є трансформація "going to" в "gonna" і "want to" у "wanna". Ці кейси є найбільш поширеними, однак вони далеко не єдині, на які ми натрапили, аналізуючи тексти пісень.

У ході проведення дослідження було виявлено **86 випадків скорочення слів та фраз**, серед яких найпоширеніші: *wanna* = want to: 36 випадків; *ain't* = am not / are not / is not: 15 випадків; *gonna* = going to: 10 випадків; *babe* = baby: 10 випадків; *I'mma* = I am going to: 9 випадків; *ya* = you: 6 випадків; *tryna* = try to: 5 випадків; *gotcha* = (I have) got you: 1 випадок; *homie* = a homeboy or homegirl: 1 випадок.

Варто зазначити, що наявність такої великої кількості скорочень робить музичний дискурс ближчим та зрозумілішим для широкого кола реципієнтів.

2. Пропуски у словах. Цей вид порушення граматичних норм виявляється в опущенні звуків на початку чи кінці слова, а на письмі отримала своє відображення у формі апострофа на тому місці, де повинен бути звук.

Аналізуючи тексти обраних англоговних пісень, ми виявили **72 випадки пропусків у словах**, серед яких найпоширеніші: *'cause* = because: 34 випадки; *'til* = until: 8 випадків; *'bout* = about: 7 випадків; *'em* = them: 7 випадків; *gon'* = gone: 6 випадків; *talkin'* = talking: 2 випадки; *lovin'* = loving: 2 випадки і т.д.

3. Пропуск (частини) присудка. Згідно з граматичними нормами присудок в англоговному реченні не можна опускати, однак з метою збереження ритму та ритму тексту пісні це

правило дуже часто порушується. Про це свідчить наявність 46 випадків відхилення від цього правила (Queen “We Are the Champions”; Ed Sheeran “Shape of You”; Imagine Dragons “Believer”): *(There is) No time for losers / ‘cause we are the champions of the world; Your spirit (is) up above, oh ooh; Last things (are) last* [5].

4. **Пропуск підмета-особового займенника** – це ще одна з так званих «грубих» граматичних помилок, які можуть допускатися в текстах англійських пісень з метою збереження ритму та мелодії. Наприклад (Aerosmith “I Don’t Wanna Miss a Thing”; Bon Jovi “It’s My Life”): *(I) Don’t wanna close my eyes, I don’t wanna fall asleep; (I’ve) Got to make your own breaks* [5].

5. **Порушення порядку слів** у текстах, що належать до музичного дискурсу, відбувається досить часто, що пов’язано з двома факторами: по-перше, з відносною поетичною стилістикою пісень, а, по-друге, зі збереженням розміру та ритму. Наприклад (The Beatles “Yesterday”; Ed Sheeran “Shape of You”): *Why she had to go, I don’t know, she wouldn’t say; And you come over and start up a conversation with just me; One week in we let the story begin* [5].

6. **Словесна надмірність**, яка зустрічається у вигляді досить розлогого синонімічного ряду з метою емоційного впливу на слухача (Imagine Dragons “Believer”): *That look at me, took to me, shook to me, feeling me / Singing...; My life, my love, my drive, it came from...* [5].

7. **Неправильне утворення / узгодження часових форм.** Тенденція до відхилення саме від цього правила пов’язана зі складністю системи часових форм англійської мови. Наприклад (Imagine Dragons “Thunder”): *Now I’m smiling from the stage while / You were clapping in the nosebleeds* [5] – у першій частині речення вживається Present Continuous Tense, а у другій – Past Continuous Tense, хоча дії відбуваються одночасно й потрібно використовувати однакові часові форми.

8. **Пропуск іменника** згідно з нашими даними відбувається значно рідше, ніж займенника, наприклад (Imagine Dragons “Believer”): *You made me a ____, you made me a believer, believer* [5] – слово опускається з метою напруження напруги, але слухач може відтворити пропуск з подальшого тексту пісні.

9. **Неправильне вживання умовного способу.** Утворення умовного способу дієслова в англійській мові є однією із найскладніших граматичних тем, тому в текстах пісень існує тенденція до їх спрощення. Наприклад (50 Cent “Candy Shop”): *If you be a nympho, I’ll be a nympho* [5] – граматично правильний варіант: *“If I were a nympho, I’d be a nympho”*, тобто другий тип умовних речень. Ще один приклад (Gwen Stefani “Rich Girl”): *If I was a Rich Girl / See, I’d have all the money in the world, / If I was a wealthy girl* [5] – граматично правильний варіант: *If I were a Rich Girl / See, I’d have all the money in the world, / If I were a wealthy girl...*

10. **Пропуск означеного артикля:** *We’re leaving together, / But still it’s farewell / And maybe we’ll come back / To (the) earth, who can tell?... / We’re heading for (the) Venus (Venus) / And still we stand tall (Europe “It’s the Final Countdown”)* [5] – перед назвами планет обов’язково повинен вживатися означений артикль; *(the) First things (the) first... / (the) Second things (the) second* (Imagine Dragons “Believer”) [5] – перед порядковими числівниками обов’язково повинен вживатися означений артикль. В обох указаних випадках опущення артикля викликане необхідністю збереження ритміки тексту пісні.

11. **Неправильне узгодження підмета та присудка:** *Soon as I come through the door she get (-s) to pulling on my zipper* (50 Cent “Candy Shop”) [5] – у реченні вживається Present Simple Tense, який вимагає додавання закінчення *-s* до основи дієслова, якщо підметом виступає третя особа однини. Наве-

демо ще один приклад (Eminem “Mockingbird”): *I don’t see us ever being together ever again / Like we used to be when we was teenagers* [5] – Past Simple Tense від дієслова *to be* для 1 особи множини має форму *were*, а не *was*. Саме реп-пісні тяжіють до ігнорування правила узгодження підмета та присудка.

12. **Неправильне вживання форми особового займенника:** *I’m trying to explain (you) baby the best way I can* (50 Cent “Candy Shop”) [5] – пропущений займенник; *Me and my friends at the table* (Ed Sheeran “Shape of You”) [5] – замість *My friends and I*.

13. **«Гра слів» / повторення однакових або схожих слів:** *All my champagne campaign, bottle after bottle it’s on* (50 Cent “Candy Shop”) [5]; *Damn, man, this bitch is a Stan... / Biggz, yeah that’s the guy / A star’s a star, da ha da ha* (Katy Perry “Swish, Swish”) [5]. Порушення цього типу виникають з метою привертання уваги слухачів.

14. **Уживання вигаданого слова:** *swish, swish, bish* (Katy Perry “Swish, Swish”) [5] – видлене слово не існує в англійській мові. Автори додали його до тексту з явним наміром збереження ритму.

15. **Повторення особового займенника** – ще одне відхилення від граматичних норм, що має на меті привертати увагу реципієнта, а також слугує для збереження ритміки тексту пісні, наприклад (Whitney Houston “I Will Always Love You”): *We both know I’m not what you, you need... / I, I will always love you* [5].

16. **Неправильна форма вказівного займенника:** *I’m fired up and tired of the way that things have been, oh ooh* (Imagine Dragons “Believer”) [5] – *that things* замість *those things*.

17. **Подвійне заперечення:** *All the riches baby, won’t mean anything / Don’t need no other baby* (Gwen Stefani “Rich Girl”) [5]; *A tiger / Don’t lose no sleep* (Katy Perry “Swish, Swish”) [5]. Хоча подвійне заперечення в англійській мові є грубим порушенням граматичних норм, але в живому мовленні та в текстах пісень воно трапляється часто.

18. **Неправильне вживання / утворення найвищого ступеня порівняння прикметника:** *You best believe – best* замість *better*; *‘Cause I make M’s, they get much less* (Katy Perry “Swish, Swish”) [5] – *much less* замість лише *less*.

19. **Пропуск сполучника:** *...(And) I wake up to the sound of music / Mother Mary comes to me / Speaking words of wisdom / Let it be.* (The Beatles “Let It Be”) [5]. У попередніх строфах на початку рядка вживається сполучник *and*, але в пропонованій конструкції він опускається. На нашу думку, вказане порушення здійснене з метою підкреслення того, що це остання строфа, автор підводить слухача до фіналу твору.

Підсумовуючи все вище зазначене, можемо зазначити, що в текстах англійських пісень трапляється широкий ряд відхилень від граматичних норм, які наближають мову пісень до живого мовлення, роблять музичний дискурс зрозумілим широкому колу слухачів-реципієнтів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. З точки зору вивчення іноземних мов пісні стають безцінним джерелом для вивчення лексики та запам’ятовування конструкцій, адже людина, яка часто прослуховує іноземне мовлення у музичних творах, мимовільно фіксує їх у пам’яті. Однак не завжди така особливість нашої пам’яті призводить до позитивного результату, оскільки сьогодні багато виконавців не приділяють належної уваги лексико-граматичній якості мови. У зв’язку з цим проблема, над якою ми працюємо, залишається актуальною.

У ході дослідження були виокремлені **стильові ознаки** текстів англійських пісень як зразка музичного дискурсу, до яких належать зміни у лексичній наповненості текстів сучасних англійських пісень (вживання стилістично знижених слів, фра-

зових дієслів, розмовних вигуків тощо); *особливості синтаксису* (переважання безсполучникового зв'язку, використання повторів, вживання ввідних елементів); *елементи поетичної стилістики* (паралельні конструкції, інверсія, риторичні питання, імперативні речення, еліпсис).

У ході аналізу 20 популярних англомовних пісень ми з'ясували, що найпоширенішим видом відхилення від норми виявилось *скорочення слів і фраз* (86 разів). Дуже часто, а саме 72 рази, у пісенних текстах зустрічається *пропуск звуків* у словах. Ці відхилення від норми пов'язане із прагненням зберегти риму та ритм пісні.

Під час роботи було виявлено 47 випадків *опущення присудка* чи його частини та 12 випадків *опущення підмета*. У музичному дискурсі, який налаштований на спрощення мовних структур, подібні відхилення здаються прийнятними.

Досить часто натрапляли також на *неправильне узгодження підмета та присудка* (10 випадків) і *порушення порядку слів* (8 випадків). Рідше зустрічалися словесна надмірність, неправильне утворення / узгодження часових форм, пропуск іменника, неправильне вживання умовного способу, пропуск означеного артикля, неправильне вживання форми особового займенника, вживання вигаданого слова, неправильна форма вказівного займенника і т. д.

Як бачимо, англомовний пісенний дискурс є відображенням повсякденного мовлення, де відсутня вербальна цензура, використовується понижена лексика, відбувається граматичне спрощення. Незважаючи на наявність досліджень на цю тему, маємо діапазон можливостей для подальших наукових розвідок, адже мову можна порівняти з живою істотою, що постійно змінюється та розвивається.

Література:

1. Кузьменко А. О. Англомовні пісенні тексти стилю євродиско в контексті культури. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 30. С. 147–151.
2. Кузнецова М. О., Ходус А. М. Англомовний пісенний дискурс у контексті лінгвокультури (на матеріалі поп-пісень XXI ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2017. Вип. 29. С. 53–56.
3. Crystal D. *English as a Global language*. CUP, 1997. 165 p.
4. De Nora T. *Music in Everyday Life*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 181 p.
5. Song Lyrics – AZLyrics. URL: <https://www.azlyrics.com/> (дата звернення 30.10.2023).

Romenska N. Peculiarities of Grammar Standards Violations in English Musical Discourse (based on popular songs lyrics)

Summary. The article has been devoted to the analysis of grammar standards violations in English musical discourse on the material of popular songs lyrics and their connection with modern spoken English. Since most performers use English in their artwork and the Internet gives free access to the lyrics of any singer, it becomes possible to explore the grammatical and syntactic features of this type of discourse.

Musical discourse combines features of colloquial or conversational and artistic (poetic) style. It is characterized by multiple changes in the lexical completeness of lyrics (the usage of stylistically lowered words, phrasal verbs, exclamations), the predominance of non-conjunction compound sentences over conjunction ones, the appearance of various repetitions, frequent usage of introductory elements. Taking into account the poetic style, the attraction of musical discourse to the use of parallel structures, rhetorical questions, imperative sentences and ellipses is distinguished. The symbiosis of conversational and bookish style provides dialogism of musical discourse, but at the same time causes the emergence of various grammatical norms violations.

Analyzing 20 English-speaking song lyrics typical types of grammar standards violations were distinguished. The most widespread are reduction of words and phrases, omission of sounds in the words, omission of (part of) predicate, omission of subject, incorrect concord between subject and predicate, incorrect word order. The rest of violations are mentioned not so often: word excessiveness, incorrect sequence of tenses, omission of nouns, incorrect usage of conditionals, omission of the definite article. Although some violations belong to the so-called “gross” mistakes, however, in musical discourse, which is set to “lower” and simplify language structures, such deviations seem acceptable.

The main reason for mentioned changes is the desire of the author to facilitate the perception of a song text, making it understandable to a wide target audience, avoiding verbal censorship, using reduced vocabulary and grammatical simplifications.

Key words: discourse, musical discourse, grammar standard, lyrics, colloquial style, artistic style, stylistically understated vocabulary, phrasal verb, rhetorical question, parallel construction, ellipse, imperative sentence.

Tupytsya O. Yu.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of German Philology and Translation
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

NON-EQUIVALENT VOCABULARY AS A STRONG POSITION IN THE COMPOSITION OF THE POETIC TEXT

Summary. The author of this article reveals the problem of non-equivalent lexical definition in modern Ukrainian language. Article describes non-equivalent lexical in the composition of the poetic text as the type of strong positions, which has been given in the content hierarchy through the whole text. The reasons for putting out the nationally marked lexical stock in the strong positions have been proposed. The functional peculiarities of non-equivalent lexical stock as a language sing are being researched too.

The article analyzes also the role of vocabulary with national-cultural semantics in the text. There were studied its identity contextual semantic relations with other nominative units. There was reviewed the problem of creating ethnolinguistic world view in the text. There was defined the specificity of reproduction of vocabulary with national cultural semantics in foreign language texts. The peculiarities of national character find expression in the micropolis of primordial linguistic formations on the designation of the most essential words-definitions for Ukrainians. Each of these nominations has an extensive system of primary and secondary values, characterized by broad associative connections, the ability to perform cognitive functions of metaphorization, personalization, enhanced ability to integrate into a variety of contexts, to form stable conversions. It was found that the non-equivalent vocabulary reflects national and cultural uniqueness of language at the lexical level, calls such concepts and phenomena in certain cultures that are not attached to any other. Thanks to this lexicon, as one of the important indicators of national and linguistic identity of the ethnic communities we observe not only the differences in naming fragments of reality, but also the culture in general, living conditions of native speakers. Vocabulary with national-cultural semantics vocabulary plays a key role in the semantic hierarchy. Image text occupies a strong position. Being a strong position – adequate transmission priority, but “transfer” of non-equivalent vocabulary is not always possible.

Key words: ethno-cultural meaning, poetic text, composition, non-equivalent vocabulary, strong position.

Every national language represents the linguistic consciousness of the people. The Ukrainian language performs a cultural function and creates a national and linguistic picture of the world of the Ukrainian ethnic group. Culture and language are in unity as two phenomena. This idea was advocated by W. von Humboldt, I. Baudouin de Courtenay, Ferdinand de Saussure, O. Potebnya and other scientists. The researchers believe that the national linguistic image of the world is manifested in a certain way at different linguistic levels: in the peculiarities of phonetic organization and euphonic means, the selection of morphological and word-formation units, etc. However, it is the most completely expressed in the lexical-semantic and syntactic systems of the language. A special unit that reflects the national and cultural uniqueness of the language at the lexical level is the *non-equivalent vocabulary* (hereinafter referred to as NEV).

In modern linguistic science, the term "non-equivalent vocabulary" is complex, and there is no unanimity in its interpretation, and sometimes even specificity, which prevents the definition of NEV as a category of linguistics. Linguists try to distinguish this term from others, or, comparing it with such concepts as "lacuna", "reality", "background vocabulary", "exoticism", "barbarism", "colour", "nationally marked vocabulary", "ethnographism", "localism" etc., to define NEV (L. Dyachenko, N. Zaichenko, O. Koval-Kostynska, T. Kosmeda, M. Kochergan, L. Mashurovska, O. Palamarchuk etc.). Based on the analyzing of the word-denotation relation, linguists try to answer the question about the existence of a distinctive ethno-cultural layer of vocabulary, but the peculiarities of functioning of nationally marked vocabulary in the text remain being insufficiently studied today.

The study of the compositional role of NEV helps to deepen ideas about nationally coloured vocabulary in general and the functional status of such lexical units in the text.

The semantic structure of each lexical item can be formed by several components, i.e., semas. The semantics of NEV is largely determined by the history, culture of the country, etc. One of the most important language function is manifested in NEV – the cumulative function, when a linguistic unit is included into a culture, and the culture into a language. The category of non-equivalence is defined only in relation to a particular language; it represents the ability of a language group to comprehend and record manifestations of reality and consciousness in a unique way.

NEV is a special unit that reflects the national and cultural language peculiarity at the lexical level, nominates such phenomena in the sphere of a certain culture that are not peculiar to others, as well as linguistic units that denote these phenomena. NEV is a component of the poetic text imagery that carries an emotionally expressive connotation associated with the ideothnic component of meaning; it acts as a kind of functional and semantic text dominant.

Language units in a text are interesting for us as information bearers about objective reality and bearers of the author's artistic vision. But, in addition, linguistic units have another common feature – they occupy a certain place in the composition and have a number of intralinguistic features that make them unequal for the reader (perceiver) of a literary text. There are *strong positions* (hereinafter SPs) in the composition of a literary text.

We aim to study the role of NEV in the poetic works composition, to define NEV as a specific SP of a poetic text, to consider the peculiarity of its contextual semantic relations with other nominal units. This approach helps to reveal the specificity of the semantic and meaning structure of NEV included in the context. The relevance of the problem is based on an important task of the modern science of language – studying the functional and semantic qualities of NEV in the poetic text composition. The hierarchy of meaning elements that arises directly in the structure of poetic

works causes an interest. The linguistic literature has repeatedly emphasized that there are SPs in the composition of poetic texts, but the meaning of NEV as a SP in a poetic text has not been studied in a monographic form.

Researchers noticed a long time ago that the semantic structure of poetry is built on a hierarchical principle and the higher the place of a certain linguistic element in this hierarchy, the higher its textual significance [1, p. 120]. Poetry is a complicated meaning in terms of its structure. Moreover, elements that do not have a semantic load in the usual linguistic structure sometimes can acquire it. The difference between words can also be psychological, as each word in the text carries its own aesthetic force (reaction), which is possible within this system. Any text can be seen as a stimuli system deliberately organized to evoke an aesthetic response. The SP of a poetic work means a separate meaning that arises in the mind of the perceiver of the text; in their totality, the SPs form the hierarchical structure (meaning-content) of the entire poetic work. However, not every word in a poem has a separate meaning (meaning is the inner content, the value comprehended by the mind). The word, performing a nominative function, acts as a denotation of various phenomena and things in reality and is a carrier of meaning. Let's call it primary or nominative (i.e., meaning and sense are equal). But since a word cannot exist in isolation from other words, it enters into relations with other referents and acquires additional meanings. It forms an entire connotative plane with different semantic shades. There is also the phenomenon of asymmetrical dualism of a linguistic sign. That explains why the meaning of a word is often not equal to the sense, and the meaning of a text is not equal to the "sum of meanings", although the whole text (meaning-sense) consists of certain images-senses and is subordinated to them. By image-sense we mean a minimal text segment that contains such a structure that creates a reflection of extra-linguistic activity in the human mind and therefore represents a semantic unit of the text. Such minimal text segments can be individual words (dominants). Each author accumulates a certain "bank of dominant images" in the process of creativity. Dominant images are some kinds of symbols, archetypes that have their own history, origin, genesis, which goes back to ancient times" [2, p. 2]. A semantic field is formed around the dominant, within the boundaries of which various poetic images and situations arise, because this category is ambivalent. All the dominant images of a poetic text are multifunctional and polysemantic. They can be considered at different levels: lexical, syntactic, rhythmic and melodic, pictorial and expressive, in the system of tropes, as an element of composition, as an artistic detail. Thus, individual images-senses (poetic dominants) participate in the formation of the plot, become cross-cutting images for individual works, surround themselves with other images-senses, thereby forming the meaning-content of the entire work; L. Krasnova also mentions that "dominant images contribute to the compositional completeness of works, participate in the framing of stanzas and the text as a whole, in the anaphoric beginnings of stanzas and lines, give clarity and completeness to the development of the plot, and in some cases indicate the culmination; dominant images participate in the creation of a wide system of antithesis, oppositions, contrasts, clashes of different nature (for example, homeland – foreign country), as well as contrasting pairs of worldview: *day and night, thunder and silence, love and hate, sleep and awakening, etc.* A complex system of contradictions, antinomies of lexical, syntactic, compositional, semantic and spiritual nature emerge" [2, p. 3].

In the poetic language as a field of active linguistic creativity, there is a development of the asymmetric dualism of the linguistic sign. That is, the meaning of a word, its grammatical form in a poetic text is transforming, complicating, deforming. The linguistic sign tries to master functions other than its own; it tries to express

itself by other methods. Poetic language is characterized by an asymmetry between word and image. Asymmetrical dualism is actively expressed in the poetic language in vocabulary, syntax, and in the functioning of grammatical categories and forms. Thus, the NEV in a poetic text demonstrates manifestations of asymmetric dualism, since its emotional and figurative "overload" of meaning extends to other images of the work that "interact" with the NEV, due to the compositional and structural features of the poetic text, for example: *Виростеш ти, сину, вирушиши в дорогу, Виростуть з тобою приспані тривоги. У хмільні смеркання мавки чорноброві Ждатимуть твоєї ніжності й любові (V. Сумопенко).* We can observe an asymmetry: the *мавка* is a girl (a mythical creature, a forest nymph, beautiful and untouchable – the first love). *Горить суніцями поляна, Як запаска. Гуде бджола І так літає, наче п'яна... (D. Pavlychko).* The image of a glade arises as a result of comparison and associations in terms of colour, size, etc. with the NEV "*zapaska*". A non-equivalent unit takes over great expressive and figurative possibilities, expanding the meaning of other images of the text. The reason for this expressive and figurative expansion is explained not only by the structure of the poetic text itself, but also by the peculiarities of the functioning of NEV within the text. This contributes to the fact that NEV in the poetic composition takes the place of SP, although there may be other reasons for the highlighting of nationally labeled vocabulary in the composition of a poetic work and the semantic hierarchy.

Analyzing the compositional role of NEV in a poetic text, we proceed from the fact that NEV is a linguistic sign, and it can be characterized in a multidimensional way, just like any other linguistic sign: 1) it can interact with other linguistic signs; 2) it defines something; 3) it means something; 3) it is capable of evoking a certain reaction in the person who perceives it [3, p. 12].

The NEV interacts with other elements of the text, which are highlighted by its semantic or structural-compositional significance. The NEV as a linguistic sign forms a connection with other signs of the group (text). In addition, in a poetic text, the connection of elements occurs not only according to the "linear principle", i.e., the NEV interacts not only with the elements that are located before or after it. A poetic text is also characterized by a superstructural ('vertical') relationship. The NEV evokes appropriate emotions in the reader's mind, as it denotes names or realities that are specific to a certain ethnoculture. Thus, the NEV acts as a direct factor that leads to an understanding of the text's belonging, determines its national and cultural specificity, etc. A language sign has not only a semantic function, but also a relative one. Finally, language signs are used by a person for a specific purpose, primarily to convey information (his/her thoughts, emotions, feelings, etc.) to another person. Therefore, any language sign serves a specific purpose, it is a means of communication. In order to achieve the desired goal, a person must use such language signs that would evoke a number of associations, emotions, impressions, etc. in the person who perceives this sign. A native speaker perceives a NEV in a text as a national and cultural component (assuming that the person understands the meaning of the NEV).

"The problem of national and cultural specificity in the meaning of a word in modern linguistics," according to L. Dyachenko, 'is highlighted in two main aspects: linguistic and translation studies. Linguistic and country studies are concerned with the study of language in terms of its relationship with culture. Research in linguistic studies is carried out in two interrelated areas: philological (linguistic) and linguo didactic (methodological)" [4, p. 7]. Exactly the linguistic aspect can be used as a basis for distinguishing non-equivalent units in the lexical system of a language, and the translation aspect can be used to identify semantic and compositional features of NEV of the modern Ukrainian literary language.

In general, the notion of non-equivalence of lexical units is quite relative, and there are many controversial points in its delimitation. The opinion of L. Dyachenko is noteworthy that the words "whose national-cultural component is outside the lexical concept, but potentially present in the mind and memory of the native speaker" are background words [4, p. 10], and NEV – the words that, on the one hand, "serve to denote objects or concepts not existing in other national cultures, or concepts related to them, and on the other hand, call denotations that were or are typical, characteristic, constituting an integral attribute of the spiritual or material culture of a particular people" [4, p. 9].

In our opinion, the NEV of the modern Ukrainian literary language primarily includes proper names, symbolic words and realities.

Therefore, proper names are primarily included in the NEV. Actually, in our opinion, referring proper names to NEV means that they must have their own semantics. "Some researchers," notes I. Zhelezniak, "recognise the existence of semantics in proper names. For example, A. Krytenko, using as a basis the thesis of the English linguist Alan Gardiner about the semantic content of onymes, divided proper names into two sharply delimited groups: names with rich or complete semantics and names with poor semantics" [5, p. 14]. The idea of the existence of semantics in proper names is also quite popular among some scholars who deal with philosophical problems of language. Of course, we cannot speak of the "full lexical meaning" of proper names, i.e., the fact that the content of onymes reflects a specific object, phenomenon or relation in the mind of the speaker is not always true, but the fact that proper names are nationally determined, coloured, etc. gives us grounds to define them as a special group of NEV.

Thus, onymes can have a special semantic load in the text, as they can also be seen as bearers of ethno-cultural information, for example: I am not looking for a path or a ford to you – *Не шукаю до тебе Ні стежки, ні броду – Ти у грудях моїх, У чолі і в руках. Упаду я зорею, Мій вічний народе, На трагічний і довгий Чумацький твій шлях* (V. Symonenko). There is no doubt that these units are also nationally determined. The Russian name of the Milky Way constellation has a Ukrainian equivalent – the Chumatsky Path. This is related to the peculiarities of the national worldview – the Chumaks used to navigate by these stars, which resemble a kind of path that stretches across the sky. The German name of this constellation is similar to the Russian one, as it is also associated with milk – Milchstrasse – literally "milk street". The name may have come about because of the large number of stars in this constellation, which resembles milk spilled in the sky. There are also national legends about the origin of names. Even the proper names of people have a national character; it is no coincidence that all Russians are called Ivan, and all Germans are called Hans.

In our opinion, the NEV of the modern Ukrainian language also includes words-symbols. The term "symbol" exists to denote a word that acquires a special "cultural meaning" in the general system of the language. A symbol appears first of all as a specifically national phenomenon. The system of symbols formed on a national basis creates a linguistic picture of the world, has a close connection with the national vision of the world and individual phenomena and manifests itself in the context of the relevant cultural, ritual, activist, artistic and linguistic systems. Important, key elements of culture become the object of symbolization, which semantics can be understood only in the context of traditions. The symbol, therefore, appears as a phenomenon associated with the thinking, consciousness, culture and language of a particular people, and therefore acts as a non-equivalent unit in comparison with a foreign language system. The decoding of a symbol depends on the ability of national culture speakers to interpret the figurative meaning of

a word, which emerges from the cultural and historical experience of the people and it is not always recorded in dictionaries. When interpreting a symbol, bearers of another culture may rely on common language meanings, figurative uses of the word recorded in explanatory dictionaries, but they are mostly unable to reproduce the "cultural" semantics based on sensory experience. O. Simovych notes that "at the same time, a word-symbol is a kind of "text" in terms of expression and content, i.e., it has a certain closed meaning. It is determined by the ability to store large plots that are recorded in people's memory in a condensed form" [6, p. 52]. Researchers define most of the word-symbols as archetypes or universal, as they exist in many cultures and have a similar meaning, but "the active functioning of such words in the texts of a particular national language system contributes to the formation of their own national "cultural" semantic component" [6, p. 56].

Words-realities deserve special attention. They arise in the language of every nation involuntarily and reflect national specificity. If the ethno-cultural component is represented as the entire volume of the word's meaning (100%), then it is said that the word means a reality that is absent in another culture. If the cultural component of the meaning is not represented in the word (0%), it means that a certain reality has an exact analogue (or is borrowed) in another culture: *Не хотілось в снігу, в лісі, Козацьку громаду З булавами, з бунчугами Збирать на пораду* (Taras Shevchenko). – *Wollte nicht in Schnee und Wälder Die Kosakenscharen Um die Fahnen, um den Buntschuk Zur Versammlung laden* (A. Kurella).

Evidence that NEV stays in a SP at a poetic text composition is that it can be retained in the translation. The determining factor is also the national coloring, which can be so obvious that it cannot be attributed to the peculiarities of another ethnoculture. The national coloring in the semantic composition of NEV encourages the expression of such units, the development of their contextual relations, and a wide range of associations and connotations [7].

A poetic text as a hierarchical meaning construction consists of many components. The meaning organization proceeds on the basis of key images, which, being in a relationship of comparisons and contrasts, form the content of the poetic text as an entire unit. Although individual words, phrases and sentences express a certain meaning, in real speech they are only elements for building more complex linguistic formations, which we define as text units, the whole text. Moreover, the content of a poetic text is often formed not directly from words, phrases or sentences, but from semantic units that make up a certain set. This is related, for example, with the fact that speech not only informs about something, but also the content of this message is unfolding, being realized, i.e., additional messages are united around one semantic centre. This centre, in our opinion, is the SP. This is the reason why a word in a poetic text loses its "primary", dictionary lexical meaning and acquires additional ones. The phenomenon of asymmetric dualism can be observed. In these connections, a certain element that does not exist in the ordinary linguistic structure acquires a semantic load.

The SP is determined by the following objective factors: 1) the place in the composition of the poetic text; 2) the meaning of the text unit. Thus, the SPs contain the main structural elements of the composition of a poetic text, which are highlighted by their location, and semantic units that carry an emotionally expressive, figurative load, provoke associations, and create a subtext. Both of these factors (place in the composition and the meaning) influence the perception of a certain textual unit as a key unit (SP). BL formally belongs to the second group of SPs, i.e., it is highlighted in the hierarchy of the poetic text's content as a semantic unit capable of carrying a certain emotional and figurative load, creating ethno-cultural associations, etc. [8].

Thus, the NEV in the poetic text composition is moved to the SP. The text's content includes the seme "national" – associative

connections with certain historical events, persons; unique symbols characterizing the peculiarities of ethnic culture; the subject world unknown to native speakers of another language, etc. The same "national" extends to the whole text, since all elements of a poetic work that are in the SP (including the NEV) enter into superstructural correlations, including paradigmatic, vertical, sound, etc. This can be easily seen in translations of poetry. It is enough for one equivalent unit to appear in the composition of a poetic work, and the recipient is able to determine the ethno-cultural affiliation of the text. When the semantics of the NEV is unknown, there is a violation that requires the recipient's efforts to overcome it – this also leads to the highlighting of the NEV in the SP. The SP of non-equivalent units can also be significantly "amplified" by being in key positions in the structure – in fact, the semantic SP can be amplified by compositional factors: NEV as a title of the work, NEV at the beginning or at the end of the text, NEV as a lexical repetition, NEV as an epigraph, NEV rhyming with other key meanings, etc.

Bibliography:

1. Паповяц Э. Г. Коммуникативная обусловленность синтаксической организации текста в позиции зачина. Вісник Харківського державного університету № 384 (Том 2). Харків, 1995. С. 120–123.
2. Краснова Л. Характер і функції образів-домінант у Т. Шевченка. Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах України. 1999. № 3. С. 2–3.
3. Klaus Georg. Die Macht des Wortes: ein erkenntnistheoretisch-pragmatisches Traktat. 4. Überarb. und erweit. Auflage. Berlin, 1968. 199 s.
4. Дяченко Л. М. Функціонально-семантична характеристика безеквівалентної та фонової лексики сучасної української літературної мови: Дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Київський державний лінгвістичний ун.-т. Київ, 1997. 175 с.
5. Желєзняк І. М. Про деякі лінгвістичні ознаки власних назв. Мовознавство. 2001. № 1. С. 13–18.
6. Сімович О. І. Семантична характеристика традиційних слів-символів в українській мові. Дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів. нац. ун.-т ім. І. Франка. Львів, 1999. 222 с.
7. Тупиця О. Ю. Функціонально-прагматичний потенціал безеквівалентної лексики в композиції поетичного тексту. Рідне слово в етнокультурному вимірі: зб. наук. пр. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 162–172.
8. Тупиця О. Ю. Безеквівалентна лексика в поетичному тексті: проблема створення етномовної картини світу: монографія. Mauritius, Beau Bassin: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. 117 с.

Тупиця О. Безеквівалентна лексика як сильна позиція у композиції поетичного тексту

Анотація. Автор статті визначає проблему ідентифікації безеквівалентної лексики в сучасній українській мові. У статті описано безеквівалентну лексику як один із видів сильних позицій смислової ієрархії поетичного тексту. Розглянуто причини висунення національно маркованої лексики в сильну позицію. Досліджено також функціональні особливості безеквівалентної лексики як одиниці мови.

У статті проаналізовано також композиційну роль лексики з національно-культурною семантикою. Досліджено її контекстно-семантичні зв'язки з іншими номінативними одиницями. Розглянуто проблему формування етнолінгвістичного коду в тексті. Визначено специфіку відтворення лексики з національно-культурною семантикою в іншомовних текстах. Автор переконаний, що особливості національного характеру знаходять своє вираження в системі безеквівалентних лексичних одиниць на позначення найважливіших для українців символів. Кожна така номінація має розгалужену систему первинних і вторинних значень, із широкими асоціативними зв'язками та здатністю виконувати когнітивні функції метафоризації, персоналізації, здатністю інтегруватися в різноманітні контексти, формувати стійкі образи тощо.

Виявлено, що безеквівалентна лексика відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, називає такі поняття та явища в певних культурах, які не притаманні іншим. Завдяки цій лексиці, як одному з важливих показників національно-мовної ідентичності етнічних спільнот, ми спостерігаємо не лише відмінності в найменуванні дійсності, умов життя носіїв різних мов, а й культур загалом. Лексика з національно-культурною семантикою відіграє ключову роль у семантичній ієрархії побудови змісту цілого тексту. Безеквівалентна лексика посідає сильну позицію у композиції поетичного тексту.

Сильна позиція – ключова одиниця для поетичного перекладу, але «передача» безеквівалентної лексики не завжди можлива. Зіставлення текстів доводить, що безеквівалентна лексика відіграє провідну роль у смисловій організації змісту цілого твору, вона формує широке коло асоціацій та підтексту.

Ключові слова: етнокультурне значення, поетичний текст, композиція, безеквівалентна лексика, сильна позиція.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

<i>Воробійова О. С., Жадан Т. В.</i> ПРАГМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ДОПИСІВ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	4
<i>Домаренко М. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗВО (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ).....	7
<i>Кушнірова Т. В., Мацько А. В.</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО КІНОПЕРЕКЛАДУ.....	11
<i>Кушнірова Т. В., Рева А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛОВНИКІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	15
<i>Manhura S. I., Sereda A. V.</i> SOME APPROACHES TO TRANSLATION OF ENGLISH TERMS IN THE FIELD OIL AND GAS INDUSTRY.....	19
<i>Ніколаєнко Ю. О.</i> РЕФЛЕКСІЯ ЯК СКЛАДНИК ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ.....	22
<i>Павельєва А. К., Єценко І. Р., Єценко К. Р.</i> СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В КОНТЕКСТІ МОЛОДІЖНИХ СЕРІАЛІВ.....	26
<i>Палій К. В., Лупай О. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЖАРГОНІЗМІВ І СЛЕНГІЗМІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	30
<i>Пешкова Т. В.</i> ВПЛИВ ВИКРИВЛЕННЯ ІСТОРИЧНИХ РЕАЛІЙ НА УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ ПЕРЕКЛАД.....	34
<i>Роменська Н. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІДХИЛЕННЯ ВІД ГРАМАТИЧНИХ НОРМ У АНГЛОМОВНОМУ МУЗИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОПУЛЯРНИХ ПІСЕНЬ).....	37
<i>Турчутська О. Ю.</i> NON-EQUIVALENT VOCABULARY AS A STRONG POSITION IN THE COMPOSITION OF THE POETIC TEXT	41

CONTENTS

TOPICAL ISSUES OF FOREIGN PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES

<i>Vorobiova O., Zhadan T.</i> PRAGMATICS OF TRANSLATING SOCIAL MEDIA POSTS OF THE PROMINENT PEOPLE.....	4
<i>Domarenko M.</i> THE USE OF NEURAL NETWORKS FOR FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (ON THE EXAMPLE OF ENGLISH).....	7
<i>Matsko A.</i> FILM TRANSLATION AND THE HISTORY OF ITS DEVELOPMENT IN THE TERRITORY OF UKRAINE.....	11
<i>Reva A.</i> PECULIARITIES OF TRANSLATING OIL AND GAS DICTIONARIES INTO UKRAINIAN.....	15
<i>Manhura S. I., Sereda A. V.</i> SOME APPROACHES TO TRANSLATION OF ENGLISH TERMS IN THE FIELD OIL AND GAS INDUSTRY.....	19
<i>Nikolaienko Yu.</i> REFLECTION AS A COMPONENT OF FUTURE TRANSLATORS' PROFESSIONAL COMPETENCE.....	22
<i>Yeshchenko I., Yeshchenko K.</i> WAYS OF TRANSLATING LEXICAL UNITS IN THE CONTEXT OF YOUTH SERIES.....	26
<i>Palii K., Lupai O. J.</i> ARGON AND SLANG TRANSLATING PECULIARITIES OF THE OIL AND GAS INDUSTRY INTO UKRAINIAN.....	30
<i>Peshkova T.</i> THE IMPACT OF HISTORICAL DISTORTION ON UKRAINIAN-GERMAN TRANSLATION.....	34
<i>Romenska N.</i> PECULIARITIES OF GRAMMAR STANDARDS VIOLATIONS IN ENGLISH MUSICAL DISCOURSE (BASED ON POPULAR SONGS LYRICS).....	37
<i>Tupytsya O. Yu.</i> NON-EQUIVALENT VOCABULARY AS A STRONG POSITION IN THE COMPOSITION OF THE POETIC TEXT.....	41

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 62, Том 3, 2023

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Михальченко М.С.

Підписано до друку 05.09.2023 р. Формат 60х84/8. Обл.-вид. арк. 6,42, ум. друк. арк. 5,58.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 1123/682.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7623 від 22.06.2022 р.)

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua